

**TEMBUNG CAMBORAN WETAH WONTEN ING
NOVEL KADURAKAN ING KIDUL DRINGU
ANGGITANIPUN SUPARTO BRATA**

SKRIPSI

Kaaturaken dhumateng Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah
Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta
minangka Jejangkeping Pandadaran Anggayuh
Gelar Sarjana Pendidikan

Dening:

Okta Veriana

NIM. 10205241028

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2014

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan "*Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel
Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata*" menika sampun
pikantuk palilah dening pembimbing kangge dipunuji.

Yogyakarta, 14 April 2014
Dosen Pembimbing

Drs. Mulyana, M.Hum.
NIP 19661003 199203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu* menika sampun dipunuji wonten ing sangajengipun Dewan Penguji ing surya kaping 2 Mei 2014 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI			
Nama	Jabatan	Tapak asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		12 Mei 2014
Avi Meilawati, S.Pd., M.A.	Sekretaris Penguji		12 Mei 2014
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Penguji I		9 Mei 2014
Drs. Mulyana M.Hum.	Penguji II		12 Mei 2014

Yogyakarta, 12 Mei 2014
Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.
NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama	: Okta Veriana
NIM	: 10205241028
Program Studi	: Pendidikan Bahasa Jawa
Fakultas	: Bahasa dan Seni

ngandharaken bilih skripsi menika asil panaliten kula piyambak. Samangertos kula, wosing skripsi menika beda kaliyan skripsi ingkang sinerat dening tiyang sanesipun, kejawi perangan tartamtu ingkang kula pendhet dados sarana kangge dhasar panyeratan kanthi nggatosaken tata cara saha paugeran panyeratan skripsi ingkang limrah.

Seratan wonten ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Menawi kasunyatanipun kabukti bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadi.

Yogyakarta, 14 April 2014

Panyerat,

Okta Veriana

SESANTI

*Yen wedi ing kewuh, sabarang tan ana kang dadi.
(anonim)*

“Niat dan Keberanian”. Dua bekal menuju satu jalan kesuksesan!

*Saben perkara iku mesti ana dalan padhange,
gumantung anggonmu ngupaya lan nyenyuwun marang Pangeran.
(Panyerat)*

PISUNGSUNG

Linambaran kanthi pamuji syukur Alhamdulillahirobbil'alamin dhateng ngarsaning Allah SWT. Skripsi kanthi irah-irahan “*Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata*” menika kapisungsungaken dhumateng tiyang sepuh kekalih ingkang sampun nggulawenthah kanthi kantoging tenaga, pandonga, bea saha sih katresnan.

PRAWACANA

Puji syukur konjuk wonten ing ngarsaning Allah SWT awit sampun paring kasarasan, kabegjan, saha kabagyan satemah skripsi kanthi irah-irahan “*Tembung Camboran Wetah wonten ing Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata*” sampun kapungkasan anggenipun nyerat. Skripsi menika minangka salah satunggaling sarat pikantuk gelar Sarjana Pendidikan.

Skripsi menika saged kawujud awit panyengkuyung saking mapinten-pinten pihak wiwit purwa dumugi paripurnaning skripsi. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun dhumateng :

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M.Pd., minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring kalodhangan kangge damel skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum., minangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring idi kangge nindakaken panaliten saha pandom salebeting kula sinau wonten ing jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Bapak Mulyana, M.Hum., minangka Pembimbing ingkang sampun kersa paring bimbingan, wewarah, ngelmu, saha panjurung kanthi wicaksana satemah skripsi menika saged dipunpungkasi kanthi sae.
4. Ibu Siti Mulyani, M.Hum., minangka Dosen Penasehat Akademik ingkang sampun paring pitutur saha wewarah ing sadangunipun kuliah.
5. Bapak saha Ibu dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh maneka warni ingkang murakabi tumrap panyerat.
6. Dewan Penguji sadangunipun Ujian TAS ingkang sampun paring pitedah satemah anggen kula damel skripsi saha ujian saged katampi.
7. Staf administrasi Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah awit sedaya pambiyantunipun.
8. Tiyang sepuh kekalih ingkang boten nate kendhat paring pandonga, panyengkuyung saha katresnanipun.
9. Ingkang raka Arif saha rayi kula Wahyu ingkang tansah paring panjurung saha pambiyantunipun.

10. Rani, Kuni, Arista, Ima, Doni, Nisa, Meta saha sedaya kanca PBD ingkang tansah paring panjurung mliginipun kelas A 2010.
11. Kanca-kanca KKN-PPL UNY wonten ing SMP N 2 Muntilan awit saking panjurungipun.
12. Sedaya ingkang sampun paring pambiyantu satemah skripsi menika saged paripurna, ingkang boten saged dipunsebutaken sedaya.

Panyerat rumaos bilih skripsi menika taksih tebih saking tembung sampurna, pramila panyaruwe saha pamrayogi saking sedayanipun tansah katampi kanthi suka renaning penggalih. Ing wasana, kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajab mugi-mugi skripsi menika saged murakabi dhateng sedayanipun.

Yogyakarta, 14 April 2014

Panyerat

Okta Veriana

DAFTAR ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
DAFTAR ISI	ix
DAFTAR TABEL	xii
DAFTAR LAMPIRAN	xiii
DAFTAR CEKAKAN	xiv
SARINING PANALITEN	xv
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Prekawis	5
C. Watesaning Prekawis	6
D. Wosing Prekawis.....	6
E. Ancasing Panaliten.....	6
F. Paedahing Panaliten	7
G. Pangertosan	8
 BAB II GEGARAN TEORI	 9
A. Landhesan Teori.....	9
1. Morfologi	9
2. Tembung	15
3. Tembung Camboran.....	18
a. Titikan Tembung Camboran	20

b. Wujuding Tembung Camboran.....	22
1) Tembung Camboran Wetah	22
2) Tembung Camboran Wancah	23
c. Proses Pamajemukan	23
4. Jinising Tembung Camboran Wetah.....	24
5. Sipat <i>Konstruksi</i> Tembung Camboran Wetah.....	27
6. <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah	29
7. Novel.....	34
B. Panaliten ingkang Jumbuh	35
C. Nalaring Pikir.....	37
BAB III CARA PANALITEN.....	39
A. Jinising Panaliten	39
B. <i>Data</i> saha Sumber <i>Data</i> Panaliten	39
C. Cara Ngempalaken <i>Data</i>	40
D. Pirantining Panaliten.....	40
E. Cara Nganalisis <i>Data</i>	42
F. Cara Ngesahaken <i>Data</i>	43
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN.....	45
A. Asiling Panaliten	45
B. Pirembaganipun	52
1. Tembung Aran	52
a. Tembung aran + Tembung aran	53
b. Tembung aran + Tembung kriya.....	61
c. Tembung aran + Tembung kahanan.....	63
d. Tembung kriya + Tembung kahanan	68
e. Tembung kahanan + Tembung aran.....	70
f. Tembung kahanan + Tembung kahanan	72
2. Tembung Kriya	76
a. Tembung kriya + Tembung aran.....	77

b. Tembung kriya + Tembung kriya	79
c. Tembung kriya + Tembung kahanan	85
d. Tembung kriya + Tembung katrangan.....	89
e. Tembung kriya + Tembung wilangan.....	91
f. Tembung kahanan + Tembung aran.....	93
3. Tembung Kahanan	98
a. Tembung aran + Tembung aran	98
b. Tembung kahanan + Tembung aran.....	99
c. Tembung kahanan + Tembung kriya	101
d. Tembung kahanan + Tembung kahanan	103
e. Tembung katrangan + Tembung kahanan.....	108
4. Tembung Katrangan.....	113
a. Tembung katrangan + Tembung katrangan	113
5. Tembung Sesulih	118
a. Tembung aran + Tembung sesulih.....	119

BAB V PANUTUP

A. Dudutan.....	122
B. <i>Implikasi</i>	124
C. Pamrayogi	125

KAPUSTAKAN	126
-------------------------	-----

LAMPIRAN	128
-----------------------	-----

DAFTAR TABEL

	Kaca	
Tabel 1	: Format Tabel Kertu <i>Data</i>	41
Tabel 2	: Format Tabel Analisis <i>Data</i>	43
Tabel 3	: Ewah-ewahan Jinising Tembung, Sipat <i>Konstruksi</i> saha <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.....	46

DAFTAR LAMPIRAN

	Kaca
Lampiran : Analisis <i>Data</i> Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.....	128

DAFTAR CEKAKAN

1. DL : *Data* Lampiran
2. KKD : Kadurakan ing Kidul Dringu
3. TA : Tembung Aran
4. TCW : Tembung Camboran Wetah
5. TKat : Tembung Katrangan
6. TKh : Tembung Kahanan
7. TKr : Tembung Kriya
8. TS : Tembung Sesulih
9. TW : Tembung Wilangan

**TEMBUNG CAMBORAN WETAH WONTEN ING
NOVEL KADURAKAN ING KIDUL DRINGU
ANGGITANIPUN SUPARTO BRATA**

dening

**OKTA VERIANA
NIM 10205241028**

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika ngandharaken tembung camboran wetah wonten ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata. Pirembagan panaliten adhedhasar jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah.

Panaliten menika migunakaken jinis panaliten *deskriptif*. *Data* panaliten awujud ukara-ukara ingkang nedahaken panganggening tembung camboran wetah wonten ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu. Caranipun ngempalaken *data* ing panaliten menika migunakaken *teknik* maos saha nyatet. Pirantining panaliten inggih menika tabel analisis *data* saking kertu *data*. *Data* ingkang sampun kapanggihaken dipunanalisis lajeng kaandharaken mawi *teknik deskriptif*. Caranipun ngesahaken data lumantar *validitas semantis-kontekstual* saha *reliabilitas intrarater* kaliyan *reliabilitas interrater*.

Asiling panaliten menika nedahaken bilih: 1) ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah kaperang dados gangsal jinis tembung ingkang pokok, inggih menika: (a) tembung aran, (b) tembung kriya, (c) tembung kahanan, (d) tembung katrangan, saha (e) tembung sesulih, salajengipun jinis tembung menika kaperang dados 19 perangan miturut jinis tembung pandhapukipun. Ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah saged sami kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun, sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun, ugi saged beda kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun; 2) sipat *konstruksi* tembung camboran wetah kaperang dados kalih inggih menika *eksosentris* saha *endosentris*. Asipat *eksosentris*, ateges sedaya tembung pandhapukipun dados inti, wondene asipat *endosentris*, salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti, saged mapan wonten ing tembung pandhapuk ingkang wiwitan ugi saged mapan wonten ing tembung pandhapuk ingkang pungkasan; 3) makna enggal tembung camboran wetah kapanggihaken miturut enem cara, inggih menika: (a) makna enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng makna wujud dhasar, (b) makna enggal adhedhasar makna wujud dhasar, (c) makna enggal adhedhasar *keselarasan* makna wujud dhasar, (d) makna enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*, (e) makna enggal saking wujud dhasar ingkang unik, (f) makna enggal saking wujud dhasar *onomatopoeia*.

BAB 1 PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa minangka sarana kangge ngandharaken pikiran, penggalih saha sedaya ingkang dados pangraosing tiyang. Menapa ingkang dados pangraosing menika saged kaandharaken kanthi lisan utawi seratan. Asiling seni basa seratan ingkang dipunripta dening pribadi manungsa kawujudaken lumantar karya sastra. Saben panganggit karya sastra gadhah karakteristik piyambak ngengingi asiling seratan ingkang badhe dipunmahyakaken dhateng pamaos. Karakteristik menika saged dipunwujudaken ing panyeratan tembung-tembung ingkang *variatif*. Panganggit migunakaken *variasi* tembung kangge nuwuhaken daya tartamtu wonten ing karya sastranipun. *Variasi* tembung wonten ing karya sastra, salah satunggalingipun kawujudaken lumantar panganggening tembung camboran. Tembung camboran minangka *variasi* tembung gadhah makna ingkang siningit, satemah saged nuwuhaken penggalih saha pangraos tartamtu dhateng pamaos.

Tembung camboran mliginipun tembung camboran wetah dipunginakaken kangge ngandharaken wontenipun makna enggal, awit boten sedaya tembung tansah dipunmangertosi kanthi sajatosipun. Panganggening tembung camboran wetah ngewrat teges ingkang beda kaliyan wujud dhasar pandhapukipun. Wujud dhasar menika awujud tembung ingkang wetah. Tembung camboran wetah asring dipunginakaken dening panganggit kangge ngandharaken pemanggi dhateng priyantun sanes, mliginipun pamaos. Salah satunggaling panganggit ingkang medharaken cariyos karya sastranipun mawi tembung camboran wetah inggih

menika Suparto Brata lumantar novel kanthi irah-irahan Kadurakan ing Kidul Dringu.

Novel Kadurakan ing Kidul Dringu menika salah satunggaling karya sastra ingkang dipunserat dening Suparto Brata minangka salah satunggaling penganggit karya sastra Jawi. Novel KKD menika kacithak dening penerbit Narasi rikala taun 2012, dumadi saking 192 kaca. Novel Kadurakan ing Kidul Dringu beda kaliyan karya-karya sastra ingkang dipunripta ing zaman rumiyen. Salah satunggal bab ingkang damel beda inggih tembung ingkang dipunginakaken. Tetembungan menika awujud tembung ingkang rinengga saha gadhah makna enggal. Tembung ingkang mujudaken prekawis kasebut, kadosta tembung camboran wetah ingkang salajengipun badhe karimbag ing panaliten menika.

Panganggening tembung camboran wetah ingkang kathah dipunpangguhaken ing salebetipun novel Kadurakan ing Kidul Dringu gadhah *unsur khas* ingkang narik kawigatosan kangge dipuntliti. Gabungan saking kalih tembung ingkang nuwuhaken makna enggal dadosaken ukara-ukara ing cariyos gadhah maksud sanes saha ancas tartamtu. Panganggening tembung camboran wetah ing salebeting novel KKD damel pamaos langkung menggalih menapa ingkang dipunkajengaken ing ukara kasebut. Cara kangge manggihaken makna tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu menika ugi beda-beda. Awit boten sedaya karya fiksi mliginipun novel basa Jawi kathah migunakaken tembung camboran wetah ing andharanipun, pramila bab ing nginggil dados dhasaring panaliten kangge nлити novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

Panganggening tembung camboran wetah ing Novel Kadurakan ing Kidul

Dringu saged dipunpangguhaken kanthi tuladha kados makaten :

*Manggon kono ya mung padha ngendelake mbelani negara, emoh dijajah Walanda, kanthi dalasan kuwi padha ngrasa duwe hak **polah-tingkah** apa wae angger isih duwe niat balik nggempur tentara Walanda ing Kutha.*
(DL 150/KKD/164)

Tembung camboran wetah **polah-tingkah** kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika saking tembung *polah* saha tembung *tingkah*. Miturut jinising tembung, kalih tembung pandhapuk kasebut kalebet ing setunggal jinis tembung, inggih menika tembung kriya. Tembung *polah* saha tembung *tingkah* kalebet ing jinis tembung kriya amargi kalih tembung kasebut nedahaken satunggaling tumindak inggih menika patraping manungsa. Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *polah-tingkah* asipat eksosentris. Tegesipun kekalih tembung pandhapuk menika dados inti ing tembung camboran wetahipun. Tembung *polah* saha tembung *tingkah* gadhah drajat ingkang sami. *Makna* enggal ingkang karantam saged dipuntingali saking gabungan teges tembung pandhapukipun. Tembung *polah* tegesipun ‘obahing angganing badan’, wondene tembung *tingkah* tegesipun ‘solah utawi patrap’. Tembung camboran wetah *polah-tingkah* gadhah *makna* enggal ingkang boten tebih saking teges saben tembung pandhapukipun, inggih menika “tindak-tanduk”.

Tuladha sanesipun saking panganggening tembung camboran wetah saged dipuntingali saking tuladha pethikan ing ngandhap menika.

*Sadheret omah loji dhines **tangga teparo** cacah lima, kabeh mau uga omah dhines pabrik gula Dringu, kahanane ya suwung, bubrah, ketara yen padha dijarah rayah abrage.*
(DL 34/KKD/25)

Pethikan *data* ing nginggil nedahaken satunggaling tembung camboran wetah ingkang awujud tembung ***tangga teparo***. Tembung *tangga teparo* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *tangga* saha tembung *teparo*. Bilih dipuntli mawi jinising tembung, pramila tembung *tangga* kalebet ing jinis tembung aran, semanten ugi tembung *teparo* kalebet ing jinis tembung aran. Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tangga teparo* gadhah sipat endosentris. Tegesipun asipat endosentris inggih menika salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung camboran wetah *tangga teparo* ingkang dados inti inggih menika tembung *tangga*. Adhedhasar *makna*-nipun, tembung camboran wetah *tangga teparo* gadhah *makna* enggal, inggih menika “tanggi tepalih utawi tanggi celak ingkang papanipun namung kapisahaken setunggal utawi kalih griya”.

Tuladha ing nginggil minangka saperangan panganggening tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata. Adhedhasar saking tuladha menika pramila saged dipunwastani bilih penganggit ngginakaken mapinten-pinten warna tembung camboran wetah salebeting novel Kadurakan ing Kidul Dringu. Panaliten menika dipuntindakaken awit dereng kathah dipunpangguhaken panaliten ngengingi panganggening tembung camboran wetah kanthi objek panaliten karya sastra ingkang awujud novel basa Jawi. Pramila panaliten menika taksih narik kawigatosan saha relevan dipuntindakaken kangge mangertosi panganggening tembung camboran wetah ing karya sastra Jawa mlginipun ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata. Satemah, saking dhasaring panaliten menika, panyerat badhe

ngudhar saha ngrembag prekawis tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

B. Underaning Prekawis

Adhedhasar dhasaring panaliten, pramila saged dipuntektokaken underaning prekawis. Underaning prekawis panaliten kados kababar ing ngandhap menika.

1. Wujud tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
2. Ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
3. Jinising morfem pandhapuk tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
4. *Fungsi* panganggening tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
5. *Peran* panganggening tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
6. Sipat *konstruksi* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
7. *Makna* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

C. Watesaning Prekawis

Adhedhasar underaning prekawis ing nginggil, supados panaliten menika langkung rinci, pramila prekawisipun dipunwatesi. Watesaning prekawis ing panaliten kados karacik ing ngandhap menika.

1. Ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
2. Sipat *konstruksi* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.
3. *Makna* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

D. Wosing Prekawis

Adhedhasar dhasar panaliten, underaning prekawis saha watesaning prekawis, pramila saged dipunpendhet wosing prekawis saking panaliten menika. Wosing prekawis ing panaliten menika karantam makaten.

1. Kados pundi ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata?
2. Kados pundi sipat *konstruksi* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata?
3. Kados pundi *makna* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata?

E. Ancasing Panaliten

Miturut wosing prekawis ing nginggil, ancasing panaliten ingkang badhe dipungayuh kados kababar ing ngandhap menika.

1. Ngandharaken ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata
2. Ngandharaken sipat *konstruksi* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata
3. Ngandharaken makna tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

F. Paedahing Panaliten

Panaliten menika kaajab saged paring paedah teoritis saha praktis.

1. Paedah Teoritis

Miturut teoritis, panaliten menika dipunkajengaken saged paring manpangat minangka upiya ngrembagakaken ngelmu basa mliginipun ing bidang morfologi. Nambah teori morfologi mliginipun bab tembung camboran wetah. Salebeting bidang morfologi, panaliten menika paring andharan ngengingi ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah, sipat *konstruksi* tembung camboran wetah saha *makna* tembung camboran wetah, mawi tuladha ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu.

2. Paedah Praktis

Miturut praktisipun, panaliten menika dipunkajengaken saged paring manpangat.

- a. Dhumateng mahasiswa, panaliten menika kaajab saged suka kawruh saha sarana pasinaon ngelmu linguistik, mliginipun bidang morfologi saha tembung camboran wetah.

- b. Dhumateng bebrayan agung utawi masarakat, panaliten menika kaajab saged suka kawruh bab tembung camboran wetah, mliginipun ingkang wonten ing novel *Kadurakan ing Kidul Dringu*. Salajengipun ancasing panganggit ing salebeting cariyos saged dipunmangertosi dening pamaos.
- c. Paring wuwuhing refrensi panaliten bidang morfologi.
- d. Saged dipunginakaken minangka salah satunggaling acuan panaliti salajengipun.

G. Pangertosan

Supados pemanggi ing antawisipun panyerat saha pamaos wonten ing panaliten menika jumbuh, pramila dipunandharaken pangertosan. Pangertosan kasebut inggih menika.

1. *Morfologi* inggih menika ngelmu linguistik ingkang ngrembag bab tembung, ewah-ewahan tembung saha pamujudan tembung.
2. *Tembung Camboran* inggih menika proses gabungan saking kalih utawi langkung morfem asal, saged kanthi imbuhan utawi boten ingkang nuwuhaken makna enggal.
3. *Tembung Camboran wetah* inggih menika tembung camboran ingkang pandhapuking tembung saking wujud dhasar kanthi wetah.
4. *Novel Kadurakan ing Kidul Dringu* inggih menika novel ingkang kaandharaken mawi basa Jawi saha sinerat kanthi aksara Latin. Salebeting novel ngewrat mapinten-pinten tembung, mliginipun tembung camboran wetah ingkang karantam edi peni.

BAB II

GEGARAN TEORI

A. Landhesan Teori

1. Morfologi

Mila bukanipun morfologi inggih menika saking basa Inggris *morphology*. Morfologi kanthi etimologis saking basa Yunani, inggih menika gabungan saking *morphe* “wujud” saha *logos* “ilmu” (Ralibi wonten ing Mulyana, 2011:1). Wiwitaning ngelmu menika misuwur kanthi sebutan *morphemis*, inggih menika studi bab morfem. Awit saking ewah gingsiring jaman saha *dinamika* basa, istilah ingkang langkung misuwur inggih menika morfologi. Miturut Verhaar (1996:97) morfologi inggih menika cabang linguistik ingkang ngidentifikasi *satuan-satuan* dhasar basa minangka *satuan* gramatikal, wondene Samsuri (1988:15) ngandharaken bilih morfologi minangka cabang linguistik ingkang nliti bab struktur saha wujud-wujud tembung.

Ramlan (2001:21) paring pamanggih bilih morfologi inggih menika peranan saking ngelmu basa ingkang nyinau larah-larahaning wujud tembung saha pangaribawa ewah-ewahan wujud tembung dhateng golongan saha teges tembung. E.M. Uhlenbeck (1982:4) mratelakaken morfologi inggih menika ngelmu ingkang nliti korelasi sistematis wujud saha *makna* antawisipun tembung-tembung ing salah satunggaling basa. Cabang linguistik menika nliti struktur tembung, peranan-peranganipun saha cara pandhapukipun. Miturut Tarigan (1985:3) morfologi inggih menika ngelmu ingkang nliti *satuan-satuan* gramatik, antawisipun tembung saha morfem. Mulyana (2011:2) mahyakaken bilih

morfologi inggih menika cabang kajian linguistik (ngelmu basa) ingkang ngrembag bab wujud tembung, ewah-ewahaning tembung saha pangaribawa saking ewah-ewahaning menika dhateng tegesing tembung saha *kelas* tembung.

Lumantar pangertosan-pangertosan ingkang sampun dipunandharaken ing nginggil, pramila saged dipunpendhet dudutanipun bilh morfologi inggih menika cabang ngelmu linguistik ingkang ngrembag wujud tembung saha pangaribawa ewah-ewahan wujud tembung dhateng golongan saha teges tembung kanthi gramatikal. Gayut kaliyan pangertosan morfologi, pramila panaliti anggenipun nindakaken panaliten kanthi irah-irahan “Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata” migunakaken dhasar teori morfologi. Bab menika awit panaliten ingkang dipuntindakaken nliti bab tembung, mliginipun tembung camboran wetah kadosta wujud tembung, dumadosipun tembung saha pangaribawa ewah-ewahan wujud tembung dhateng golongan saha teges. Sanesipun menika, tembung camboran wetah kalebet ing satunggaling proses morfologis.

Miturut Ramlan (2001:95) proses morfologis inggih menika proses pandhapuking tembung-tembung saking *satuan* sanes ingkang dados wujud dhasaripun. Samsuri (1982:190) ugi mahyakaken bilih proses morfologis inggih menika cara pandhapuking tembung-tembung kanthi nggabungaken morfem setunggal kaliyan morfem sanesipun. Wondene miturut Sudaryanto, dkk., (1992:18) proses morfologis saged dipuntektokaken minangka proses pandhapuking tembung kanthi ewah-ewahan wujud dhasar tartamtu ingkang

statusipun morfem *makna* leksikal. Proses menika dipunjangkepi kanthi piranti pandhapuk ingkang statusipun morfem *makna* gramatikal saha asipat kaiket.

Adhedhasar pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih proses morfologis inggih menika pandhapuking tembung kanthi nggabungaken morfem setunggal kaliyan sanesipun. Gabungan morfem kasebut saged nuwuhaken *makna* ingkang beda saking wujud dhasaripun. Tuladha ewah-ewahan *makna* kasebut saged dipuntingali wonten ing tembung camboran wetah “*maratuwa*”, *maratuwa* dumados saking tembung *mara* saha *tuwa*. *Mara* tegesipun rawuh, wondene *tuwa* gadhah teges sepuh (kliwat ing yuswa). Bilih tembung *mara* saha *tuwa* dipungandheng, tegesipun sanes rawuh-rawuh sampun sepuh ananging nuwuhaken teges utawi *makna* ingkang beda inggih menika “tiyang sepuhipun garwa”. Sami kaliyan tembung camboran wetah “*lare angon*”, *lare angon* dumados saking tembung *lare* saha *angon*. *Lare* tegesipun bocah, wondene *angon* tegesipun ngumbar kewan ing pasuketan. Ewah-ewahan *makna* saged dipuntingali bilih kalih tembung kasebut dipungandheng, inggih menika *lare angon* *maknanipun* “nama ula”.

Kridalaksana (2005:202) ngandharaken proses morfologis minangka proses ingkang damel ewah-ewahan leksem dados tembung. Miturut Kridalaksana, proses morfologis dipunperang dados 6, inggih menika derivasi zero, afiksasi, reduplikasi, abreviasi, komposisi saha derivasi balik. Sudaryanto (1992:18) mratelakaken proses morfologis wonten ing basa Jawi kaperang dados tigang macem, inggih menika afiksasi, reduplikasi, saha pemajemukan. Kanthi urutan, pangertosan *afiksasi* inggih menika proses ewah-ewahan wujud tembung

amargi pikantuk wuwuhan afiks, *reduplikasi* inggih menika proses ewah-ewahan wujud tembung amargi proses *perulangan*, *komposisi* inggih menika proses ewah-ewahan wujud tembung amargi proses majemuk. Salajengipun andharan bab proses ewah-ewah morfologis ing nginggil langkung kababar ing ngandhap menika:

a. Afiksasi

Proses afiksasi ugi dipunsebut proses wuwuhan. Afiksasi kedadosan bilih morfem iket dipunwuwuhaken ing morfem bebas. Wedhawati, dkk (2006:38) negesi afiks inggih menika morfem iket ingkang dipungandheng kaliyan wujud dhasar. Cahyono (1995:110) ngandharaken afiks inggih menika awujud wujud iket menawi dipungandheng kaliyan wujud sanesipun saged ngewahi *makna* gramatikalipun.

Lumantar pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih afiks inggih menika wujud iket ingkang saged dipungandheng kaliyan wujud dhasar, satemah nuwuhaken tembung enggal kanthi *makna* gramatikalipun ingkang beda. Pramila, afiksasi inggih menika proses morfologi ingkang kedadosan kanthi nggandheng wujud iket kaliyan wujud dhasar kangge ndhapuk tembung enggal ingkang saged ngewahi *makna* gramatikalipun.

Proses afiksasi dipunperang dados sekawan jinis, miturut posisi afiks ingkang nggabung ing tembung. Afiksasi kagolong saking prefiks, infiks, sufiks, saha konfiks. Proses *prefiks* (ater-ater) inggih menika afiks ingkang dipunwuwuhaken ing wiwitan tembung. Proses *infiks* (seselan) inggih menika afiks ingkang nggabung kaliyan tembung dhasar ing posisi tengah. Proses *sufiks*

(panambang) inggih menika afiks ingkang dipunwuwuhaken ing pungkasan tembung. Proses *konfiks* inggih menika proses gabungan kalih afiks ing wiwitan saha pungkasan tembung kanthi sesarengan.

Proses afiksasi ing tembung camboran awujud prefiks, sufiks, saha konfiks. Proses infiks ing tembung camboran boten saged dipuntrepaken amargi saged ngewahi *makna*. Tuladha proses afiksasi ing tembung camboran wetah kadosta, a) *kuping gajahe* = *kuping gajah* (nama tetanduran) + *e* (duweke) = “tanduran kuping gajah ingkang dipunkajengaken”, b) *ngeger sapi* = N (ng-) + *geger* (perangan gembung/ blegering badan ingkang mapan wonten wingking) + *sapi* (nama kewan raja kaya) = “kahanan ingkang perangan tengah inggil saha sisih kanan kering andhap kadosta : margi). Sanesipun menika ing novel KKD ugi wonten tembung camboran wetah ingkang pikantuk proses afiksasi, kadosta *mbuwang tekad* = N (m-) + *buwang* (dipununcalaken supados ical) + *tekad* (anteping manah) = “mbucal kekajengan”.

b. Reduplikasi

Reduplikasi utawi tembung rangkep inggih menika ngambali wujud utawi tembung dhasar. Wedhawati, dkk. (2006:41) ngandharaken bilih *pengulangan* inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi ngambali sedaya utawi saperangan wujud dhasar. Kridalaksana (2005:208) ugi paring pemanggih bilih reduplikasi minangka proses saha asiling ngambali *satuan* basa minangka piranti fonologi utawi gramatikal.

Proses *pengulangan* jangkep wonten tiga (Wedhawati, dkk. 2006:41), inggih menika *pengulangan* tanpa ewah-ewahan vokal, *pengulangan* kanthi ewah-

ewahan vokal, saha *pengulangan* semu. Wondene, *pengulangan parsial* utawi *pengulangan* saperangan wujud dhasar wonten sekawan inggih menika dwipurwa, dwiwasana, *pengulangan* dhasar primer utawi sekunder, saha *pengulangan* parsial ewah-ewahan vokal.

Proses reduplikasi wonten ing tembung majemuk dipunambali sedaya tembung. *Pengulangan* menika saged awujud *pengulangan biasa* utawi kanthi dipungandheng kaliyan afiks. Tuladha proses reduplikasi ing tembung camboran wetah kanthi *pengulangan biasa*: *kembang gula* “nama panganan”+ R = *kembang gula-kembang gula* “kathah panganan kembang gula”. Sanesipun teori ing nginggil, proses reduplikasi ing tembung camboran wetah saged dipunambali salah setunggal unsur tembung pandhapuk kemawon, kadosta *jambu-jambu kluthuk* “nama jinis jambu”. Tuladha proses reduplikasi tembung camboran wetah ing novel KKD inggih menika *abang mangar-mangar* = abrit sanget.

c. Pemajemukan (*Kompositum*)

Miturut Wedhawati, dkk., (2006:42) pemajemukan inggih menika proses gabungan saking kalih utawi langkung morfem asal, saged kanthi wuwuhan utawi boten. Gabungan menika ing pungkasan dados satunggaling tembung ingkang dipunsebut tembung camboran. Wujud dhasar saking tembung camboran menika saged awujud morfem tunggal utawi morfem kompleks. Wondene, wujud dhasar tunggal saged awujud morfem asal utawi bebas, morfem pangkal utawi iket, saha morfem unik. Proses pandhapuking tembung camboran badhe dipunandharaken ing subbab salajengipun.

2. Tembung

Tembung minangka perangan saking morfologi kagolong saking maneka warna jinis saha kaperang miturut kabetahanipun. Miturut Sasangka (1989:28) tembung inggih menika swanten ingkang kawedhar saking salebeting lathi saha sampun dipunmangertosi suraosipun. Tembung ugi saged dipunwastani saben swanten ingkang medal saking lathi saha ngewrat teges. Miturut Bloomfield (wonten ing Muslich, 2010:5) tembung inggih menika *satuan* tuturan bebas langkung alit ingkang gadhah *makna*. Wujuding tembung ingkang baku wonten sekawan, inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep saha tembung camboran. Andharan bab wujuding tembung menika kababar ing ngandhap menika:

a. Tembung Lingga

Tembung lingga utawi tembung dhasar/ tembung asal inggih menika tembung ingkang wetah, dereng nate rinaketan imbuhan (ater-ater, seselan utawi panambang). Wonten ugi ingkang mastani tembung lingga menika tembung ingkang taksih wungkul. Tembung lingga racakipun dumados langkung saking sakecap utawi sawanda. Panyeratanipun tembung lingga adhedhasar wandanipun wonten enem warna, kadosta: V, V-K, K-V, K-K-V, K-V-K, K-K-V-K. Wanda ing basa Jawi wonten kalih warna, inggih menika ‘wanda menga’ saha wanda ‘sigeg’. Dipunsebut wanda menga awit pungkasanipun wanda awujud vokal. Wondene dipunsebut wanda sigeg awit pungkasanipun wanda awujud konsonan.

Sanesipun menika wonten tembung ingkang langkung sepuh katimbang tembung lingga inggih menika tembung wod (Sasangka, 1989:30). Wod tegesipun

oyot, tembung wod wujudipun namung sakecap utawi sawanda. Pramila tembung wod inggih menika tembung sawanda ingkang saged dipunpadosi tegesipun. Tembung wod saged dados tembung lingga sarana dipunwuwuhi imbuhan, dipunrangkep saha dipuncambor. Tuladhanipun kados ing ngandhap menika:

- Tembung wod dipunwuwuhi imbuhan: ‘dus’ dipunwuwuhi ater-ater ‘a’ dados tembung “adus”.
- Tembung wod dipunrapkep: ‘dom’ → dom + dom = “dondom”.
- Tembung wod dipuncambor: ‘bleg’ + ‘sek’ = “blegsek” (angler anggenipun sare”).

b. Tembung Andhahan

Tembung andhahan utawi tembung daden inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking lingganipun, utawi tembung lingga ingkang sampun karimbag. Pangrimbagipun tembung lingga dados tembung andhahan kanthi nuwuhaken imbuhan utawi afiks ing tembung lingga. Imbuhan abasa Jawi wujudipun kadosta: ater-ater, seselan, panambang, saha ater-ater kaliyan panambang ingkang dipunwuwuhaken ing tembung lingga kanthi sesarengan.

- Ater-ater ing basa Jawi wujudipun kadosta: ater-ater anuswara, ater-ater a-, ka-, ater-ater dak-, kok-, di-, sa-, pa-, paAnuswara-, paN-, pi, pri-, pra- tar-saha ater-ater kuma-, kami-, kapi-. Ater-ater menika kedahipun tansah gandheng kaliyan tembung lingganipun.
- Seselan ing basa Jawi wujudipun wonten sekawan, inggih menika –um-, -in-, -er-, saha -el-.

- Panambang ing basa Jawi wujudipun kadosta: -I, -a, -e, -en, -an, -na, -ana, -ane, saha -ake. Sami kaliyan ater-ater, panambang ugi tansah gandheng kaliyan tembung lingganipun.
- Imbuhan sesarengan saged dipunbedakaken dados kalih perangan, inggih menika imbuhan sesarengan rumaket, saha imbuhan sesarengan limrah. Imbuhan sesarengan rumaket kadosta: ka-an, ke-en, pa-an, paA-an saha pra-an. Wondene imbuhan sesarengan limrah kadosta: A(Anuswara)-I, A-a, A-ake, A-ana, dak-i, dak-ake, dak-ana, kok-I, kok-ake, kok-ana, di-I, di-a, di-ake, di-ana, -in- -ake, -in- -ana, -in- -an, saha sa-e.

c. Tembung Rangkep

Tembung rangkep ing basa Jawi cacahipun wonten tiga inggih menika tembung dwipurwa, tembung dwilingga, tembung dwiwasana (Sasangka, 1989:74).

- Tembung Dwipurwa

Dwipurwa tegesipun tembung ingkang dumados saking pangrangkepipun purwaning tembung lingga utawi rangkepipun wanda wiwitaning tembung. Tuladanipun tembung ‘bungah’ → bu + (bu-ngah) = bubungah = bebungah.

- Tembung Dwilingga

Dwilingga inggih menika tembung lingga ingkang dipunrangkep. Pangrangkepipun tembung lingga menika wonten ingkang bares saha wonten ugi ingkang ngewahi swanten ing lingganing tembung. Tembung lingga ingkang dipunrangkep kanthi bares kasebut *dwilingga*,

tuladhanipun tembung ‘celuk’ dados “celuk-celuk”. Wondene tembung lingga ingkang dipunrangkep ananging wonten swanten ingkang ewah kasebut *dwilingga salin swara*, tuladhanipun ‘celuk’ dados “celak-celuk”.

- Tembung Dwiwasana

Dwiwasana tegesipun tembung lingga ingkang dipunrangkep pungkasanipun, utawi rangkepipun wanda pungkasaning tembung lingga.

Tuladhanipun tembung ‘nyeluk’ → (nye-luk) + luk = nyeluluk.

d. Tembung Camboran

Tembung camboran minangka gabungan saking tembung dhasar gadhah maksud saha ancas tartamtu miturut panganggenipun. Andharan bab tembung camboran langkung kababar ing subbab salajengipun.

3. Tembung Camboran

Tembung camboran dipunsebut minangka *satuan* wujud *kebahasan* ingkang kagolong saking setunggal utawi mapinten-pinten morfem. Miturut Sasangka (1989:79) tembung camboran inggih menika tembung kalih utawi langkung ingkang dipungandheng dados setunggal saha tembung menika dados tembung enggal ingkang tegesipun ugi dados enggal. Teges enggal ingkang dipunkajengaken inggih menika beda kaliyan teges tembung nalika tembung-tembung menika taksih awujud tembung lingga ingkang dereng dipungandheng dados tembung camboran. Tembung camboran saged dipunwuwuhi imbuhan saha ugi saged tanpa dipunwuwuhi menapa-menapa.

Keraf (1991:124) damel watesan ngengingi pangertosan tembung camboran. Tembung camboran inggih menika gabungan saking kalih tembung

utawi langkung ingkang damel satunggaling *kesatuan* teges. Miturut Keraf, tembung camboran limrahipun sami kados tembung biyasa, inggih menika boten saged kapisahaken dados perangan-perangan langkung alit. Moeliono, dkk. (1988:168) nyebutaken tembung camboran inggih menika gabungan morfem kaliyan tembung utawi tembung kaliyan tembung ingkang nuwuhaken pangertosan enggal saha mligi.

Kridalaksana (2005:111) ngandharaken bilih tembung camboran inggih menika gabungan leksem kaliyan leksem ingkang sedayanipun minangka tembung ingkang gadhah pola fonologis, gramatikal, saha semantik ingkang mligi miturut kaidah basa. Pola mligi menika badhe bedakaken antawisipun gabungan leksem tembung camboran kaliyan gabungan leksem ingkang sanes tembung camboran. Chaer (1994:185) ugi mratelakaken bilih tembung camboran inggih menika asil saha proses gabungan morfem dhasar kaliyan morfem dhasar. Morfem dhasar menika saged awujud morfem bebas utawi morfem iket. Gabungan ing nginggil satemah dadosaken kadhapuking kontruksi ingkang gadhah idhentitas leksikal enggal utawi beda. Tuladha tembung camboran ingkang nuwuhaken *makna* enggal inggih menika *idu geni*. *Idu* tegesipun “banyuning lathi”, wondene *geni* tegesipun “barang ingkang murub, ngedalaken sorot saha benter”. Adhedhasar pangertosan wujud dhasar pandhapuking tembung camboran, mliginipun tembung camboran wetah ing nginggil, *idu geni* boten ateges kecoh ingkang ngedalaken latu. Ananging tembung camboran wetah *idu geni* *maknanipun* “pocapan ingkang tansah kalakon utawi pocapanipun mandi”.

Dudutan saking pamanggih ing nginggil ngengingi pangertosan tembung camboran inggih menika tembung ingkang kadhapuk saking kalih tembung utawi langkung minangka unsuripun saha nuwuhaken *kesatuan* teges utawi *makna* enggal.

a. Titikan Tembung Camboran

Ramlan (2001:78-79) paring andharan bab titikan tembung camboran wonten kalih, inggih menika: 1) salah satunggal utawi sedaya unsur pandhapukipun awujud pokok tembung, 2) unsur-unsur pandhapukipun boten saged dipunpisahaken utawi boten saged dipunewahi strukturipun.

Miturut Keraf (wonten ing Nurhadi, 1995:311) titikan tembung camboran menika wonten gangsal, kadosta: 1) gabungan menika ndhapuk setunggal teges ingkang enggal, 2) gabungan menika wonten ing sesambetanipun ndhapuk dados setunggal pusat ingkang damel katrangan-katrangan saking *kesatuan* teges, sanes saking perangan-peranganipun, 3) limrahipun awujud tembung-tembung dhasar, 4) *frekuensi* panganggenipun inggil, 5) tembung camboran *endosentris* kadhapuk miturut hukum DM (*Diterangkan* miwiti *Menerangkan*).

Badudu (1978:170-181) nemtokaken titikan tembung camboran wonten tiga, inggih menika, 1) tembung camboran gadhah *komponen-komponen* ingkang karantam saking mapinten-pinten unsur langsung, saged awujud unsur bebas ugi unsur iket, 2) ing antawisipun kalih komponen boten saged dipunseseli unsur sanes, 3) gabungan saking komponen kasebut ndhapuk dados setunggal pusat, tegesipun saben komponen boten saged dipunbabar kaliyan *atribut* menapa

kemawon, amargi kekalihipun inggih menika satunggal *kesatuan* ingkang boten saged kapisahaken.

Miturut Moeliono, dkk. (1988:168) tembung camboran gadhah titikan kadosta, 1) gabungan tembung pandhapukipun reket, satemah kalih unsuripun boten saged dipunparingi katrangan sanes, 2) menawi badhe dipunparingi katrangan, pramila katrangan kasebut kedah ngewrat sedaya *konstruksi*-nipun. Sanesipun menika, Moeliono (1988:122) ugi nyebutaken bilih tembung camboran awujud komponen ingkang ngewrat setunggal *makna*, komponen pandhapukipun boten saged dipunbabar malih, susunan komponen tembung camboran boten saged dipunwalik saha boten saged dipunpisahaken kanthi nyisipaken satunggaling morfem.

Tembung camboran ugi dipunwastani minangka setunggal tembung. Bab menika adhedhasar kalih tembung ingkang nggabung kanthi sistematis sampun gadhah sesambetan ingkang raket. Kanthi morfologis, tembung camboran boten saged dipunseseli tembung menapa kemawon. Menawi pikantuk wuwuhan, dipunpapanaken wonten ing wiwitan utawi pungkasaning tembung camboran sedayanipun. Menawi dipunambali utawi dipunduplikasikaken kedah dipunambali kanthi wetah. Sanesipun menika, panyeratan tembung camboran ugi wonten kalih warna, inggih menika 1) wujud dhasar setunggal kaliyan wujud dhasar sanes dipungandheng (tembung camboran senyawa), 2) wujud dhasar setunggal kaliyan wujud dhasar sanes dipunpisah (tembung camboran boten senyawa).

b. Wujuding Tembung Camboran

Tembung camboran asaling saking basa Kawi *cambor* ingkang tegesipun campur, saha pikantuk sufiks (-an). Tembung camboran kaperang dados kalih, inggih menika tembung camboran wetah saha tembung camboran wancah.

1) Tembung Camboran Wetah

Tembung camboran wetah inggih menika tembung camboran ingkang pandhapukipun saking tembung wujud dhasar kanthi wetah. Gabungan saking kalih wujud tembung dhasar ingkang dados setunggal tembung menika nuwuhaken *makna* ingkang beda utawi enggal. Tuladhanipun *udanriris* “nama lurik”, *nagasasra* “nama keris”, *raja singa* “nama penyakit kelamin”, *beras wutah* “nama kembang” saha sapanunggalanipun. Pandhapuking tembung camboran wetah saged tanpa wuwuhan ugi saged kanthi wuwuhan afiks (kadosta sufiks, prefiks saha konfiks) saha proses reduplikasi.

Tembung camboran wetah ugi gadhah titikan kados kababar ing ngandhap menika:

- a. Kalih unsur pandhapuk tembung camboran wetah nuwuhaken *makna* enggal.
- b. Struktur kalih unsur pandhapuk tembung camboran wetah boten saged dipunwolak-walik.
- c. Ing antawisipun komponen tembung camboran wetah boten saged dipunseseli unsur sanes.
- d. Salah satunggaling unsur tembung camboran wetah saged diwuwuhi afiks.

- e. Tembung camboran wetah saged dipunduplikasi lumantar proses *perulangan* salah setunggal unsur pandhapukipun.

2) Tembung Camboran Wancah

Tembung camboran wancah inggih menika tembung camboran ingkang dumados saking wanchanipun tembung. Antunsuhono (1956:43) ugi paring pangertosan ingkang sami ngengingi tembung camboran wancah inggih menika tembung ingkang dipunwancah.

Katrangan tembung ingkang asring dipunwancah miturut Antunsuhono (1956:43) kados andharan ing ngandhap menika:

- a. Namanipun bocah cilik, tuladha: Tukimin dados Min.
- b. Namanipun tiyang sepuh, tuladha: Sutapawira dados Pawira.
- c. Namanipun papan, tuladha: Ngajogjakarta dados Jogja.
- d. Tiyang ingkang petungan, tuladha: dji, ro, lu, pat, ma, nem.
- e. Satunggaling tembung krama, tuladha: dhateng dados teng.

Tuladha tembung camboran wancah, kados ing ngandhap menika:

- bangjo = abang + ijo (lampu setopan).
- dubang = idu + abang (idunipun tiyang nembe nginang.)
- kakkong = tungkak + bokong (tiyang ingkang dedege boten normal).

c. Proses Pamajemukan

Verhaar (2006:98) ngandharaken bilih pamajemukan inggih menika proses gabungan kalih morfem dhasar utawi langkung kangge ndhapuk satunggaling tembung. Asiling pamajemukan utawi komposisi inggih menika tembung camboran. Sami kaliyan pamanggihipun Muslich (2010:57) pamajemukan inggih

menika proses saking gabungan kalih morfem dhasar utawi langkung kanthi padhu saha nuwuhaken *makna* enggal.

Miturut Moeliono, dkk. (1988:169) wujud tembung camboran dipunperang dados gabungan ingkang langsung saged dipunginakaken saha gabungan ingkang kedah dipunparingi afiks rumiyen saderengipun dipunginakaken ing satunggaling ukara. Moeliono ugi ngandharaken bilih gabungan saking wujud dhasar ingkang mandhireng utawi iket sipatipun nedahaken sesambetan *koordinatif* saha *subordinatif* ing antawisipun komponen. Gabungan ingkang koordinatif lenggahing komponenipun sami, wondene gabungan ingkang *subordinatif* komponenipun wonten ingkang dados induk saha pewatesipun.

4. Jinising Tembung Camboran Wetah

Satunggaling tembung gadhah *kelas-kelas* tembung tartamtu wonten ing basa. Miturut Widjono (2007:131) kelas tembung utawi jinis tembung inggih menika golongan tembung wonten ing *satuan* basa adhedhasar kategori wujud, fungsi, saha *makna* wonten ing sistem gramatikal. Padmosoekotjo (1986:108) mahyakaken jinis utawi *kelas* tembung ing basa Jawi dipunperang dados sedasa jinis, inggih menika kados andharan ing ngandhap menika:

- a. Tembung aran, utawi *nomina* inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling barang utawi menapa kemawon ingkang dipunwastani barang. Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung aran: *bubur lemu* “nama panganan”, *kodhok ngorek* “nama gendhing”.

- b. Tembung kriya, utawi *verba* inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling tumindak, solah bawa utawi tandang gawe. Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung kriya: *angkat junjung* “ngangkuti barang”, *tambal sulam* “ndandani barang rusak”.
- c. Tembung kahanan, utawi *adjektiva* inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling kahanan utawi sipating barang. Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung kahanan: *dawa tangan* “remen nyolong”, *landhep pikir* “pinter”.
- d. Tembung katrangan, utawi *adverbia* inggih menika tembung ingkang paring andharan dhateng tembung sanes. Tuladha tembung katrangan: *menyang*, *wingi*, *durung*.
- e. Tembung sesulih, utawi *pronomina* inggih menika tembung minangka gantos ing tiyang, barang, utawi menapa kemawon ingkang dipunanggep barang. Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung sesulih: *awak mami* “kula”.
- f. Tembung wilangan, utawi *numeralia* inggih menika tembung ingkang ngandharaken jumlah utawi kuantitas satunggaling barang. Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung wilangan: *kapat sasur* “35”.
- g. Tembung panggandheng, utawi *konjungsi* inggih menika tembung ingkang fungsipun nggabungaken tembung, frasa, utawi ukara setunggal kaliyan

sanesipun supados langkung panjang. Tuladha tembung panggandheng: *saha, kaliyan*.

- h. Tembung ancer-ancer, utawi *preposisi* inggih menika tembung ingkang miwiti tembung sanes, fungsipun kangge paring tandha papan utawi barang. Tuladha tembung ancer-ancer: *ing, saking*.
- i. Tembung panyilah, utawi *artikula* inggih menika tembung ingkang ngandharaken utawi nguataken kalenggahan, status utawi sebutan tiyang, kewan, utawi barang. Tuladha tembung panyilah *sang, si, Hyang*.
- j. Tembung panyeru, utawi *interjeksi* inggih menika tembung ingkang ngandharaken pangraos ingkang asipat emotif (sedhih, remen, bingah, kuciwa, lsp). Tuladha jinising tembung camboran wetah minangka tembung panyeru *iyung* “aduh” (Onomatope).

Tembung camboran wetah dhasaripun saged karantam langkung saking kalih unsur tembung dhasar, ananging wonten ing panaliten menika dipunwatesi kanthi kalih unsur tembung pandhapukipun. Gabungan saking kalih unsur tembung menika dipunrembag adhedhasar jinis tembung kados andharan ing nginggil. Tuladha tembung camboran wetah ingkang dumados saking kalih jinis tembung pandhapuk, inggih menika *colong jupuk* “nyolong” kalebet jinis tembung kriya kadhapuk saking tembung kriya saha tembung kriya; *wong tuwa* “tiyang sepuhipun putra” kalebet jinis tembung aran kadhapuk saking tembung aran kaliyan tembung kahanan; *maratuwa* kalebet jinis tembung aran kadhapuk saking tembung kriya kaliyan tembung kahanan. Lumantar tuladha ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih jinis tembung wonten ing satunggaling

tembung camboran wetah saged ewah. Ewah-ewahan menika amargi gabungan saking jinis tembung pandhapukipun. Jinis tembung camboran wetah saged sami kaliyan kekalih tembung pandhapukipun, sami kaliyan salah setunggal tembung pandhapukipun, ugi saged beda kaliyan kekalih tembung pandhapukipun.

5. Sipat *Konstruksi* Tembung Camboran Wetah

Keraf (1991:53) mbedakaken sipat tembung camboran dados kalih, inggih menika tembung camboran ingkang asipat *eksosentris* saha tembung camboran ingkang asipat *endosentris*. Tembung camboran asipat *eksosentris* inggih menika tembung camboran ingkang boten ngewrat setunggal unsur inti saking gabungan tembung pandhapukipun, kadosta *sanak-kadang*, *sato kewan*, saha *suba sita*. Wondene tembung camboran asipat *endosentris* inggih menika tembung camboran ingkang gadhah setunggal unsur inti saking gabungan tembung pandhapukipun, kadosta *kanca kenthel* “kanca cedhak”, *adol sendhe* “nggadheke”, saha *kadang katut* “sedulur saking pawiwahan”. Unsur inti ing tuladha kasebut, inggih menika saking tembung *kanca*, *adol*, *kadang*.

Panini minangka ahli tata basa Sansekerta nggolongaken tembung camboran dados sekawan (Keraf, 1991: 127), kados ing ngandhap menika.

1. *Dwandwa*, inggih menika tembung camboran ingkang *konstruksi*-nipun gadhah drajat ingkang sami (asipat kopulatif). Bilih tembung camboran kasebut dipungayutaken kaliyan sipatipun, pramila badhe kalebet ing sipat *eksosentris*. Tualdha: *colong jupuk* “nyolong”, *panas perih* “sengsara”.
2. *Tatpuruṣa*, inggih menika tembung camboran ingkang perangan kaping kalihipun paring katrangan tumrap perangan ingkang sepisan. Sipatipun

endosentris. Tembung camboran ingkang kalebet ing golongan menika perangan kaping kalihipun awujud tembung aran, utawi tembung kriya. Tuladha: *samber mata* “kewan alit ingkang asring mlebet soca”, *tukar padu* “padudon/ kerengan”.

3. *Karmadharaya*, inggih menika tembung camboran ingkang perangan kaping kalihipun paring katrangan tumrap perangan ingkang sepisan, ananging perangan ingkang paring katrangan menika awujud tembung kahanan. Sipatipun *endosentris*. Tuladha: *wongtuwa* “bapak ibu/ dhukun”, *wongcilik* “rakyat asor”.
4. *Bahuvrihi*, inggih menika tembung camboran ingkang sejatosipun kalebet *dwandwa* utawi *tatpurusa*, ananging gadhah fungsi minangka katrangan tembung sanes. Golongan tembung camboran wetah menika, limrahipun kangge nerangaken satunggaling nama. Tuladha: nama gedhing → *kodhok ngorek* (*kodhok* “kewan kados bangkong ananging radi alit + *ngorek* “ngedalaken swanten”).

Sami kaliyan andharan ing nginggil, Antunsuhono (1956:41) ugi damel tembung camboran wetah dados tigang perangan, inggih menika:

1. Tembung camboran ingkang gadhah teges sadrajad (kopulatif). Tuladhanipun: *gedhe-cilik*, *tuwa-nom*, *sumbang surung*, *sandhang pangan*, *saha wadyabala*.
2. Tembung camboran ingkang tembung kaping kalihipun nerangaken tembung kapisan (determinatif). Tuladhanipun: *jambu kapuk* “jambu ingkang rupanipun kados kapuk (pethak), *kandhang jaran* “kandhang

kangge jaran”, *meja dhahar* “meja ingkang dipunginakaken kangge papan dhahar.

3. Tembung camboran ingkang tembung kapisan nerangaken tembung kaping kalih. Tuladhanipun: *Parama sastra* “sastra kang parama (linuwih)”, *Pandhu putra* “putranipun Pandhu”, lsp.

6. *Makna Tembung Camboran Wetah*

Keraf (1991:16) ngandharaken *makna* inggih menika wos ingkang kawrat ing wujud basa ingkang nuwuhaken *reaksi* tartamtu. Aminuddin (2001:53) ugi mratelakaken bilih *makna* inggih menika sesambetan antawisipun basa kaliyan *dunia luar* ingkang sampun dipunsarujuki sesarengan dening para pangangge basa kasebut, satemah sami mangertosi menapa ingkang dipunrembag. Wedhawati (2006:45) ugi mahyakaken bilih salah satunggaling aspek basa ingkang boten saged dipunpisahaken saking wujud basa. Tegesipun wujud tartamtu boten saged dipunginakaken ing tuturan tanpa *makna* tartamtu. Miturut Santoso, (2003:9) *makna* inggih menika *konsep, gagasan, ide* utawi pangertosan ingkang sesambetan kaliyan *satuan kebahasaan* ingkang dados panandhanipun, kalebet tembung, frasa, utawi ukara kasebut.

Lumantar pemanggih para ahli ing ngingggil saged dipunpendhet dudutan ngengingi *makna* inggih menika asiling sesambetan (*konsep, gagasan, ide*) ingkang dipunsarujuki dening para pangangge basa, satemah nuwuhaken pangertosan ingkang sami. *Makna* saged awujud menapa kemawon ingkang dipunpenggalih manungsa mawi lisan utawi seratan. Panaliten menika

dipunkajengaken kangge mangertosi *makna* tembung camboran wetah mawi seratan saking novel Kadurakan ing Kidul Dringu.

Makna lingual dipunbedakaken dados kalih, inggih menika *makna* leksikal saha *makna* gramatikal utawi *makna* struktural. Chaer (2007:68-75) paring pangertosan ngengingi *makna* leksikal saha *makna* gramatikal. *Makna* leksikal inggih menika *makna* leksem, *makna* salebeting leksikal utawi *makna* ingkang kanthi *inheren* wonten ing leksikal. Wondene *makna* gramatikal inggih menika *makna* asiling proses gramatika, kadosta proses afiksasi, reduplikasi, komposisi (pemajemukan), akronimisasi saha konversi. *Makna* gramatikal menika ugi kasebut *makna* struktural. *Makna* struktural inggih menika proses *satuan-satuan* gramatikal ingkang gegayutan kaliyan *struktur kebahasaan*. *Makna* struktural wonten ing panaliten inggih menika *makna* ingkang tuwuh saking sesambetan *komponen-komponen* tembung camboran wetah. Gayut kaliyan tata basa, pramila panaliten menika manggihaken *makna* ing satunggaling tembung camboran wetah kanthi nindakaken proses gramatikal utawi struktural.

Adhedhasar pangertosan *makna* kados andharan ing nginggil, pramila panaliten menika manggihaken *makna* wonten ing satunggaling tembung camboran wetah kanthi cara miturut pemanggihipun Sudaryanto. Sudaryanto (1992:46-53) mahyakaken bilih tembung camboran kadhapuk kanthi cara-cara kadosta:

- a. Ngawontenaken *makna* enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng *makna* wujud dhasar.

Makna wujud dhasar pandhapuk kasebut boten wonten sesambetan kaliyan *makna* tembung camboran wetah asiling gabungan kekalihipun. Tembung camboran wetah jinis menika asring dipunginakaken kangge damel satunggaling nama/ *istilah* utawi idiomatis. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *beras wutah* “nama kembang” asalipun saking tembung *beras* tegesipun “pantun ingkang sampun dipuntutu” saha tembung *wutah* tegesipun “mawut/ nuntak saking wadhahipun”.

- b. Ngawontenaken *makna* enggal adhedhasar *makna* wujud dhasar

Makna wujud enggal saged dipuntingali saking wujud dhasar pandhapukipun tembung camboran wetah. *Makna* antawisipun wujud dhasar kaliyan *makna* wujud enggal taksih gadhah sesambetan. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *tata krama* “patraping pasrawungan ingkang sae” asalipun saking tembung *tata* tegesipun “beciking pangetrap/mawa aturan” saha tembung *krama* tegesipun “pratingkah/patrap”.

- c. Ngawontenaken *makna selaras/seimbang* utawi wujud fonemis antawisipun wujud dhasar.

Makna ingkang *selaras/seimbang* tegesipun wonten pola *makna* ingkang sepadan saha *makna* tembung kosok balen ingkang seimbang. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *sato kewan* “sakehing kewan”, saha *bapa biyung* “bapak ibu”.

- d. Ngawontenaken wujud dhasar ingkang *prakategorial*.

Tembung *prakategorial* dipunginakaken kangge wujud-wujud cikal saking satunggaling tembung. Tegesipun, cikal tembung kedah nggabung kaliyan tembung sanesipun supados dados tembung ingkang gadhah *makna*. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *gandheng ceneng* “sangkut paut”, *tumpuk undhung* “kathah tumpukan”. Tembung *prakategorial* saking kalih tembung camboran wetah ing nginggil inggih menika ‘*ceneng*’ saha ‘*undhung*’.

- e. Ngawontenaken wujud dhasar ingkang awujud unsur unik.

Unsur unik inggih menika wujud khas ingkang nggabung kangge damel konstruksi lingual. Konstruksi lingual menika winates, satemah unsur unik namung saged nggabung wonten ing wujud dhasar tartamtu (kolokatif). Gabungan saking unsur unik kaliyan wujud dhasar menika saged nuwuhaken *makna* ‘sanget, *murni*, kathah, temen’. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *padhang jingglang* “padhang banget”, *siji ndhil* “temen cacahipun namung setunggal”. Tembung ‘*jingglang*’ namung saged ngandheng kaliyan tembung ‘*padhang*’, sami kaliyan tembung ‘*ndhil*’ namung saged ngandheng kaliyan tembung ‘*siji*’.

- f. Ngawontenaken wujud wancah minangka wujud dhasar.

Penggalan wonten ing tembung camboran menika dipunwatesi kaliyan *silabe*. *Penggalan* wanda ingkang dipunginakaken inggih menika wanda pungkasan. Kahanan menika dipunsebut wujud akronim tembung camboran. Wonten ing basa Jawi dipunsebut tembung camboran wancah.

Tuladha tembung camboran jinis menika kadosta *lunglit, dhelik, thukmis*,. Kawontenan menika boten kalebet ing panaliten ingkang dipunrembag inggih menika bab tembung camboran wetah.

- g. Ngawontenaken wujud *onomatopoeia* minangka wujud dhasar.

Onomatopoeia utawi *onomatope* inggih menika proses niru satunggaling swanten saking kewan utawi jagad raya. Limrahipun kedadosan saking setunggal silabe saha setunggal silabe, ananging ing prekawis sanes ugi wonten ingkang kadhapuk saking setunggal silabel + kalih silabe utawi kalih silabe + setunggal silabe. Tuladha tembung camboran wetah jinis menika kadosta *byarpet, theksek, cespleng*, lsp.

Adhedhasar cara manggihaken *makna* ing nginggil, satemah saged dipuntrepaken ing panaliten bab tembung camboran wetah menika. Kadosta tuladha tembung camboran wetah salebeting novel Kadurakan ing Kidul Dringu ing ngandhap menika:

*Prahoto angkutan lasykar Indonesia kuwi dikrutug mimis saka nggegana dening pasukan Walanda sing numpak **motormabur**. (KKD/2012/12)*

Tembung camboran wetah **motormabur** saged karembag *makna*-nipun mawi pemanggihipun Sudaryanto ing nginggil, inggih menika kanthi ngawontenaken *makna* enggal ingkang ngginakaken tandha *makna* wujud dhasar. *Makna motormabur* asalipun saking wujud dhasar *motor* saha *mabur*. Tembung *motor* tegesipun “piranti sarwa mesin”, wondene tembung *mabur* tegesipun “ngambah ing awang-awang”. Wujud dhasar *motor* saha *mabur* saged nuwuhaken

makna enggal ingkang taksih gayut kaliyan tembung camboran wetah asiling gabunganipun. Pramila *makna motormabur* saged dipunsebut pesawat.

Tuladha sanesipun saking perangan cariyos KKD inggih menika,

*Mung pancen Kamituwa sing nduweni langgar sing saiki dienggoni para pengungsi pemudha sing ora **sanak-kadang**. (KKD/2012/39)*

Tembung camboran wetah **sanak-kadang** saged dipuntemtokaken *makna-*nipun adhedhasar pemanggihipun Sudaryanto ingkang awujud ngawontenaken *makna selaras/seimbang* utawi wujud fonemis antawisipun wujud dhasar. Tembung camboran wetah *sanak-kadang* kadhapak saking tembung *sanak* saha *kadang*. Kekalihipun gadhah teges “sadulur”, amargi wujud dhasaripun sepadan, satemah *makna sanak-kadang* saged dipuntegesi “sedulur”.

7. Novel

Salah satunggaling karya sastra ingkang awujud cariyos fiksi inggih menika novel. Nurgiantoro (2009:9) ngandharaken novel *asal*-ipun saking basa Italia *novella*, wonten ing basa Jerman kasebut *novelle*, lajeng wonten ing basa Yunani *novellus*. Salajengipun mlebet wonten ing Indonesia dados novel. Peparab ingkang dipunwastani novel inggih menika salah satunggaling karya fiksi ingkang cakupanipun winates.

Novel minangka salah satunggaling karya fiksi ugi nggatosaken bab tembung ingkang ngrantam ukara ing salebeting cariyos. Cariyos ingkang ngewrat tetembungan boten salugunipun utawi gadhah *makna* ingkang siningit ndadosaken novel langkung narik kawigatosan. Nurgiantoro (2009:22-23) mratelakaken bilih novel minangka totalitas, novel gadhah perangan-perangan, unsur-unsur ingkang gegayutan satunggal kaliyan sanesipun kanthi raket saha sami mbetahaken. Bilih

novel minangka totalitas, pramila unsur tembung, mliginipun tembung camboran wetah dados salah satunggaling perangan saking totalitas menika. Satemah tembung camboran nedahaken apresiasi sastra magepokan novel ingkang dipuntliti.

Panaliti ngginakaken novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata awit ing salebetipun novel menika kathah dipunpanggihaken tembung camboran wetah. Panganggening tembung camboran wetah ing novel menika boten namung dados ungelaning tembung, ananging gadhah satunggaling bab ingkang saged narik kawigatosan pamaos. Novel Kadurakan ing Kidul Dringu ngewrat tembung camboran wetah ingkang saged ngrubeda tetembungan, satemah tembung camboran wetah menika kedah dipunpadosi *makna* enggalipun. Tembung camboran wetah ingkang variatif menika nedahaken bilih panganggit gadhah kaprigelan ngginakaken basa ingkang mumpuni, satemah ndadosaken novel langkung endah. Novel Kadurakan ing Kidul Dringu ingkang kathah ngginakaken tembung camboran wetah dados salah satunggaling karya sastra ingkang beda, awit boten kathah karya-karya sastra sanes ingkang ngewrat tembung camboran wetah menika.

B. Panaliten ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh kaliyan panaliten “Panganggening Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata” inggih menika panaliten ingkang dipuntindakaken dening Nuryantini taun 2011. Panaliten menika awujud skripsi kanthi irah-irahan “Kata Majemuk Nomina Bahasa Jawa (Kajian Bentuk, Fungsi, dan Peran). Asiling

panaliten manggihaken 1) wujud tembung camboran *nomina* basa Jawi ingkang kaperang miturut kalih prekawis inggih menika, struktur saha kategori; 2) *fungsi* tembung camboran *nomina* basa Jawi adhedhasar *fungsi* morfologis saha *fungsi* sintaksis; 3) *peran* tembung camboran *nomina* basa Jawi ingkang kaperang miturut *peran* agentif, objektif, reseptif, benefaktif, lokatif, kompanional saha instrumen.

Panaliten sanes ingkang dipuntindakaken ngengingi tembung camboran, inggih menika dening Edi Suwatno taun 2002 saking Balai Bahasa Yogyakarta. Panaliten menika awujud laporan panaliten kanthi irah-irahan “Kata Majemuk yang Unsur-unsurnya Bersinonim dalam Bahasa Jawa”. Prekawis ingkang dipuntliti inggih menika ngrembag ngengingi jinising unsur-unsur saha sesambetan *makna* antawisipun unsur pandhapuk tembung camboran. Jinising unsur-unsur tembung camboran ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika dipunperang dados pitu, inggih menika: 1) gabungan unsur bebas kaliyan unsur bebas, 2) gabungan unsur bebas kaliyan unsur iket, 3) gabungan unsur iket kaliyan unsur bebas, 4) gabungan unsur bebas kaliyan unsur unik, 5) gabungan unsur iket kaliyan unsur iket, 6) gabungan unsur klasik kaliyan unsur klasik, saha 7) gabungan unsur-unsur kangge nama tiyang, gendhing. Wondene sesambetan *makna* antawisipun unsur-unsur pandhapuk tembung camboran ingkang unsur-unsuripun padha teges utawi *sinonim* kaperang dados gangsal, inggih menika: 1) *makna* sami njangkepi, 2) *makna* nyangetaken, 3) *makna* sebab-akibat, 4) *makna* perurutan, saha 5) *makna* pawuwuhan.

Sesambetan antawisipun panaliten ingkang katindakaken dening Nuryantini saha Edi Suwatno kaliyan panaliten menika inggih sami-sami ngrembag bab tembung camboran. Wonten in panaliten Nuryanti ngrembag tembung camboran miturut kategorinipun, prekawis menika sami kaliyan panaliten kula ngengingi ewah-ewahan jinising tembung. Wondene Edi Suwatno ugi ngrembag tembung camboran wetah kanthi fokus panaliten awujud *makna* tembung camboran wetah.

Faktor ingkang damel beda panaliten kula kaliyan panaliten saderengipun inggih menika ing bab asiling panaliten. Salebeting panaliten kula ngrembag tembung camboran wetah ingkang boten namung ngengingi bab ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah ananging ugi nliti tembung camboran wetah miturut sipat *konstruksi*-nipun saha *makna* tembung camboran wetah kanthi cara *pemaknaan* ingkang beda. Pramila, asiling panaliten ingkang sampun wonten kaliyan panaliten kula boten sami.

Panaliten menika dipunkajengaken saged migunani, paring sumbangsih kangge ngrembakaning ngelmu basa saha kasusastran, mliginipun bab tembung camboran wetah. Panaliten menika dipunangkah saged damel pamaos langkung gampil mangertosi *makna* salebeting novel Kadurakan ing Kidul Dringu. Sageda paring paedah kangge nambah seserepan, damel wiyar pangertosan bab basa ing karya sastra, mliginipun kasusastran Jawi.

C. Nalaring Pikir

Morfologi inggih salah satunggaling ngelmu basa ingkang ngrembag wujud tembung, dumadosipun tembung saha pangaribawa ewah-ewahan wujud

tembung dhateng golongan saha teges. Tembung minangka perangan saking morfologi kagolong saking maneka warni wujudipun saha kaperang miturut kabetahanipun. Tembung minangka *media* karya sastra kangge ngandharaken pemanggih saha ide satunggaling pangripta karya sastra, kadosta novel. Panganggening salah satunggaling wujud tembung, mliginipun tembung camboran wetah dados rerengganing basa ing novel. Panaliten kanthi irah-irahan “Panganggening Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata” gadhah ancas kangge ngandharaken ewah-ewahan jinis tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah ingkang dipunginakaken ing novel kasebut.

Panaliten ingkang dipuntindakaken minangka panaliten *deskriptif*, cak-cakanipun kaandharaken kadosta: 1) sepisanan maos novel ingkang dados sumbering *data* kanthi tliti saha permati, nggatosaken tembung camboran wetah ingkang kawrat ing salebeting novel, 2) *data* ingkang sampun dipunpanggihaken dipunserat ing kertu *data*, salajengipun dipunanalisis adhedhasar konteksipun, 3) asiling analisis kaandharaken kanthi *deskriptif* kangge nemtokaken wosing prekawis ingkang dipuntliti. Wondene cara ngesahaken *data* ngginakaken *validitas semantis-kontekstual* ugi *reliabilitas intrarater* saha *reliabilitas interrater*.

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika migunakaken jinis panaliten *deskriptif*. Panaliten *deskriptif* dipunginakaken kangge mratelakaken utawi mahyakaken asiling panaliten kanthi menapa wontenipun utawi kanthi objektif (Sudaryanto, 1988:62). Panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang *data*-nipun awujud tembung-tembung, gambar sanes angka-angka. Panaliten *deskriptif* dipunginakaken ing panaliten menika awit *data* ingkang dipuntliti awujud tembung, mlgipun tembung camboran wetah.

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata ingkang awujud *data-data* seratan tanpa ngewah-ewahi *data* kasebut.

B. Data saha Sumber Data Panaliten

Data ing panaliten menika inggih *data* seratan awujud ukara-ukara ingkang ngewrat tembung camboran wetah wonten ing salebetipun novel. *Data* dipunpendhet kangge ngandharaken prekawis ngengingi ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah.

Sumber *data* panaliten menika saking novel Jawi kanthi irah-irahan “Kadurakan ing Kidul Dringu” anggitanipun Suparto Brata. Novel menika dumadi saking 192 kaca, kacithak dening penerbit Narasi rikala taun 2012. Novel kasebut kapilih minangka sumber *data* amargi, 1) ukara-ukara ing cariyos kathah

ngginakaken tembung camboran wetah, 2) tembung camboran wetah menika maneka warna miturut unsur pandhapukipun. Adhedhasar saking kawontenan menika, pramila novel “Kadurakan ing Kidul Dringu” anggitanipun Suparto Brata dipunginakaken minangka sumber *data*.

C. Cara Ngempalaken *Data*

Cara anggenipun ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika dipuntindakaken kanthi *teknik* maos saha *teknik* nyatet. Teknik maos saha nyatet dipuntindakaken kanthi cara: 1) maos novel Kadurakan ing Kidul Dringu kanthi tliti saha permati. Anggenipun maos boten namung sepisan, ananging dipunambali ngantos pikantuk *data* ingkang leres, inggih menika *data* ingkang ngewrat tembung camboran wetah. Wonten ing teknik maos, panaliti manggihaken saha milah *data* ingkang dipunbetahaken ing panaliten; 2) sabibaripun *teknik* maos, pramila cara salajengipun ingkang dipuntindakaken inggih menika nyukani tandha ing tembung-tembung ingkang kalebet tembung camboran wetah; 3) sasampunipun *teknik* maos ingkang dipuntindakaken salajengipun inggih menika *teknik* nyatet. Wonten ing tatacara nyatet menika, panaliti nyatet *data* ingkang sampun dipunsukani tandha ing kertu *data* kanthi jangkep saha trep kaliyan *data* ingkang dipunbetahaken. Satemah, cara menika saged damel langkung gampiling *klasifikasi* saha analisis *data*.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten ingkang pokok inggih menika panaliti piyambak (*human instrument*), wondene pirantos ingkang dipunginakaken ing panaliten inggih menika tabel analisis *data* saking kertu *data*. Kertu *data* dipunginakaken

kangge nyerat sedaya *data* minangka wangsulanipun prekawis ingkang dipunpadosi, inggih menika ngengingi ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah ing novel “Kadurakan ing Kidul Dringu”. Kertu *data* ingkang dipunginakaken ing panaliten menika awujud tabel. Tabel gadhah fungsi kangge nggampilaken anggenipun ngecek saha ngempalaken *data*.

Tabel 1 : Format Tabel Kertu *Data*

Sumber	KKD/2012/52
<i>Data</i>	Saiki-iki sing padha dirembug sajake dudu prekara nyek-nyekan, apa wadan-wadanan kaya adat saben, nanging sajak prekara <i>mati-urip</i> .
Ewah-ewahan jinising tembung	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mati</i> (tembung kahanan) + <i>urip</i> (tembung kahanan) = <i>mati-urip</i> (tembung aran)
Sipat <i>konstruksi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>eksosentris</i> (tembung pandhapuk wiwitan + tembung pandhapuk pungkasan dados inti)
<i>Makna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mati</i> (jiwa utawi sukmanipun sampun boten wonten) + <i>urip</i> (kadunungan kahanan ingkang saged mobah-mosik utawi tansah wonten sukmanipun) • <i>mati-urip</i> = “prekawis ingkang wigati sanget utawi tumemen” • <i>Makna</i> tembung camboran wetah ing nginggil adhedhasar <i>keselarasan makna</i> wujud dhasar

Katrangan :

Sumber : sumber *data* panaliten (novel/taun terbit/kaca)

Data : kutipan *data* panaliten ing novel KKD

Ewah-ewahan jinising tembung : jinis tembung pandhapuk saha jinis tembung camboran wetah

Sipat *konstruksi* : sipat tembung pandhapuk camboran wetah

Makna : teges unsur tembung pandhapuk saha teges *kesatuan* tembung camboran wetah

E. Cara Nganalisis *Data*

Sasampunipun *data* dipunkempalaken saha dipunlebetaken ing kertu *data*, salajengipun *data* dipunanalisis. Sedaya *data* menika dipunpantha-pantha miturut kategorinipun piyambak-piyambak, inggih menika adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah. Analisis *data* ingkang dipuntindakaken kanthi pandom ngelmu linguistik, mliginipun ngengingi tata tembung.

Teknik anggenipun nganalisis *data* kanthi ngginakaken *teknik deskriptif*. Lumantar *teknik deskriptif* sedaya *data* ingkang dipunpendhet saking novel KKD, salajengipun dipundeskrisikaken miturut peranganipun piyambak-piyambak saha dipunanalisis miturut ancas saking konteks ingkang wonten.

Menggahing cak-cakanipun nganalisis *data* ingkang katindakaken ing panaliten menika, ingkang *sepisan* nemtokaken perangan analisis. Perangan menika saged awujud klausa saha ukara ingkang ngewrat tembung camboran wetah, salajengipun kaserat ing kertu *data*. Kaping *kalih* ngidentifikasi *data-data* ingkang sampun dipunserat wonten ing kertu *data* kangge manggihaken tembung camboran wetah adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah. Kaping *tiga*, sasampunipun dipunidhidentifikasi salajengipun *data* dipundeskrisikaken. Cara ndeskripsikaken *data-data*, inggih menika tembung camboran wetah dipunpantha-pantha miturut wosing prekawis panaliten. Ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah ingkang dados wosing prekawis kaandharaken kanthi cara *deskriptif* adhedhasar konteksipun. Sasampunipun menika, *data* dipunanalisis

saha dipunjumbuhaken ngginakaken gegaran teori ingkang trep. *Data* ingkang sampun dipunanalisis, salajengipun dipunkempalaken miturut *kriteria* saha kaserat ing tabel *data*.

Tabel 2 : **Format Tabel Analisis Data**

No.	Data	Ewah-ewahan jinising tembung	Sipat konstruksi	Makna tembung pandhapuk	Katrangan
1.	Apa wadan-wadanan kaya adat saben, nanging sajak prekara mati-urip . (DL 7/KKD/52)	T.aran ➤ T.kahanan + T.kahanan	<i>Eksosentris</i>	Makna : (3) mati = jiwa/ sukmanipun sampun boten wonten urip = kadunungan kahanan ingkang saged mobah-mosik	mati-urip * Jinising tembung TCW: tembung aran * Sipat <i>konstruksi</i> TCW: T.wiwitan + T.pungkasan dados inti * <i>Makna</i> TCW : prekawis ingkang wigati sanget utawi tumemen.
2.	Aku ora sarujuk Nanta lan Narwata pasrah bongkokan marang Landa, (DL111/KKD/103)	T.kriya ➤ T.kriya + T.aran	<i>Endosentris</i>	Makna : (2) pasrah = maringaken menapa kemawon dhateng ingkang dipuntuju. bongkokan = bentelan barang-barang ingkang panjang-panjang	pasrah bongkokan * Jinising tembung TCW: tembung kriya * Sipat <i>konstruksi</i> TCW: T.wiwitan dados inti * <i>Makna</i> TCW : masrahaken dhirinipun/ piyambakipun.

Katrangan :

Sumber *data* : *data* lampiran/novel/kaca novel

Makna : (..) cara/ kategori nemtokaken *makna* enggal

TCW : Tembung Cmboran Wetah

F. Cara Ngesahaken Data

Caranipun ngesahaken *data* ing panaliten menika kanthi sarana *validitas* saha *reliabilitas*. *Validitas* panaliten menika ngginakaken *validitas semantis-kontekstual*. *Validitas semantis-kontekstual* dipuntindakaken kanthi nggolongaken, paring pangertosan, saha nganalisis *data* kanthi tetimbangan

konteks ukara ingkang struktural (Mulyana, 2005:139). Teknik *validitas semantis-kontekstual* dipuntindakaken kanthi madosi *makna* adhedhasar konteksipun satemah langkung gampil dipunmangertosi suraosipun ukara. Kados tuladha ing ngandhap menika:

*Kingkinarti raine dadi mbrabak abang, terus nyawang ngidul.
Mlengos! **Buwang mukak!** Ngungkurake raiku!
(DL 69/KKD/47)*

Tembung camboran wetah *buwang mukak* ing nginggil nedahaken satunggaling pangertosan ‘mbucal pasuryan utawi praen’. Ananging bilih dipunjumbuhaken kaliyan analisis semantis saha adhedhasar konteks, tembung camboran wetah ing nginggil saged dipuntemtokaken *makna* enggal ingkang langkung prayogi inggih menika “mlengos”.

Reliabilitas ingkang dipunginakaken ing panaliten inggih menika *reliabilitas intrarater* saha *reliabilitas interrater*. Teknik *reliabilitas intrarater* dipuntindakaken mawi cara panaliti maos kanthi premati saha ngambali ngantos ngasilaken *data* ingkang ajeg. Wondene *teknik reliabilitas interrater* dipuntindakaken mawi konsultasi asiling panaliten dhateng para ahli ingkang mumpuni pirembagan panaliten menika, kados ta dosen pembimbing utawi tiyang ingkang mumpuni ing ngelmu basa.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANANIPUN

A. Asiling Panaliten

Sasampunipun dipuntindakaken panaliten tumrap novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata, kapanggihaken asiling panaliten ingkang gayut kaliyan ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah, sipat *konstruksi* tembung camboran wetah saha *makna* tembung camboran wetah. Tembung camboran wetah ingkang dipunginakaken ing panaliten kadhapuk saking kalih tembung ingkang saged dipunanalisis jinis utawi *kelas* tembungipun, sanesipun menika tembung pandhapuk camboran wetah ugi ngewrat sipat *konstruksi* ingkang variatif. Miturut *makna*-nipun ingkang siningit, tembung camboran wetah gadhah maneka warna *pemaknaan* ingkang narik kawigatosan.

Tembung camboran wetah limrahipun dipunginakaken kangge ngandharaken satunggaling bab kanthi ancas ingkang dipuntegesi boten salugunipun. Tembung camboran wetah ugi dipunginakaken ing satunggaling karya sastra Jawi kangge njurung wosing cariyos. Kangge nggampilaken pirembagan panaliten, pramila *data* asiling panaliten bab ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi*, saha *makna* tembung camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata badhe kaandharaken mawi tabel ing ngandhap menika.

Tabel 3 : Ewah-ewahan Jinising Tembung, Sipat *Konstruksi* saha *Makna* Tembung Camboran Wetah wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata.

No.	Ewah-ewahan jinising tembung TCW	Sipat <i>Konstruksi</i> TCW	<i>Makna</i> TCW	Indikator
1.	➤ T.aran + T.aran	<i>Eksosentris</i> T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng <i>makna</i> wujud dhasar	Lek dolinan jumpritan, oleh ae <i>popuk-bawang</i> . Tapine lek perang, Das perang mbarek Landa, nggik oleh kathik popuk-bawang ngono! (DL 47/KKD/35) ❖ <i>popuk bawang</i>
			<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>keselarasan makna</i> wujud dhasar	Sarwa cumpen <i>sandhang-pangan</i> lan gegamane perang, (DL 5/KKD/6) ❖ <i>sandhang-pangan</i>
		<i>Endosentris</i> 1) T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Pamukatan kuwi <i>ditapakastani</i> ing Linggarjati 25 Maret 1947. (DL 3/KKD/4) ❖ <i>tapak asta</i>
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang <i>prakategorial</i>	Sadheret omah loji dhines <i>tangga teparo</i> cacah lima, kabeh mau uga omah dhines pabrik gula Dringu, (DL 34/KKD/25) ❖ <i>tangga teparo</i>
			2) T.pungkasan dados inti	Bakal gelem tanggungjawab ngenani anane jabangbayi ing <i>guwa garbaku</i> iki. (DL 159/KKD/172) ❖ <i>guwa garba</i>
	➤ T.aran + T.kriya	<i>Endosentris</i> T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Salah gawene antara liya ngiras pantes niliki <i>omah dhinese</i> Mas Pandam. (DL 33/KKD/24) ❖ <i>omah dhines</i>

No.	Ewah-ewahan jinising tembung TCW	Sipat Konstruksi TCW	Makna TCW	Indikator
	➤ T.aran + T.kahanan	Endosentris T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng <i>makna</i> wujud dhasar	Naraindras iku jenenge cah ngungsi kang ndherek <i>wongtuwane</i> ing kampung kono. (DL 32/KKD/22) ❖ <i>wongtuwa</i>
			<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Kingkinarti karo sore sasi Juni ing Sala, nalika <i>candhik ayu</i> madhang jagad! (DL 137/KKD/151) ❖ <i>candhik ayu</i>
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang unik	Kanthi <i>kringet</i> <i>gumrobyos</i> lan mripat pandirangan Kusman maca unine kertas sumpah. (DL 112/KKD/111) ❖ <i>kringet gumrobyos</i>
	➤ T.kriya + T.kahanan	Eksosentris T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng <i>makna</i> wujud dhasar	Pancen nalika samono akeh bangsa kita kang wis percaya marang omonge Landa bab mupakatan <i>Linggarjati</i> . (DL 1/KKD/4) ❖ <i>Linggarjati</i>
	➤ T.kahanan + T.aran	Eksosentris T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng <i>makna</i> wujud dhasar	Dene <i>Sukapura</i> ana ing perenge Gunung Bromo. (DL 107/KKD/97) ❖ <i>Sukapura</i>
2.	➤ T.kriya + T.aran	Eksosentris T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>keselarasan makna</i> wujud dhasar	Apa wadan-wadanan kaya adat saben, nanging sajak prekara <i>mati-urip</i> . (DL 75/KKD/52) ❖ <i>mati-urip</i>
	➤ T.kriya + T.aran	Endosentris T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Aku ora sarujuk Nanta lan Narwata <i>pasrah</i> <i>bongkokan</i> marang Landa, (DL 109/KKD/103) ❖ <i>pasrah bongkokan</i>

No.	Ewah-ewahan jinising tembung TCW	Sipat Konstruksi TCW	Makna TCW	Indikator
	➤ T.kriya + T.kriya	<i>Eksosentris</i> T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>keselarasan makna</i> wujud dhasar	Kanthi dalasan kuwi padha ngrasa duwe hak <i>polah-tingkah</i> apa wae angger isih duwe niat balik nggempur tentara Walanda ing Kutha. (DL 150/KKD/164) ❖ <i>polah-tingkah</i>
		<i>Endosentris</i> T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Atiku kemropok disauti mengkonono. Nanging daktahan aja nganti dadi <i>tukar padu</i> . (DL 103/KKD/92) ❖ <i>tukar padu</i>
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang <i>prakategorial</i>	Kahanane ya suwung, bubrah, ketara yen padha <i>dijarah-rayah</i> abrage. (DL 35/KKD/25) ❖ <i>jarah-rayah</i>
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang unik	Gluntung, dheweke tiba <i>gulung-koming</i> . (DL 9/KKD/7) ❖ <i>gulung-koming</i>
	➤ T.kriya + T.kahanan	<i>Endosentris</i> T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Kingkin teka ora mung <i>tilik lamis</i> . Kingkin dudu jururawat cekel ijazah, (DL 98/KKD/83) ❖ <i>tilik lamis</i>
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang unik	Swarane tangis lan swarane asu <i>jegog klengkengan</i> , (DL 13/KKD/9) ❖ <i>jegog klengkengan</i>
	➤ T.kriya + T.katrangan	<i>Endosentris</i> T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang <i>prakategorial</i>	Umak-umiking atiku geter ing lambe, nyuwara sora nganti keprungu Basuki kang <i>туру njingkrung</i> ing cedhakku. (DL 120/KKD/118) ❖ <i>туру njingkrung</i>

No.	Ewah-ewahan jinising tembung TCW	Sipat Konstruksi TCW	Makna TCW	Indikator
	➤ T.kriya + T.wilangan	Endosentris T.wiwitan dados inti	Makna enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Anu, nuwunsewu , nggih Mas. Yu Kingkin mboten kersa nampi panjenengan. (DL 132/KKD/149) ❖ nuwunsewu
	➤ T.kahanan + T.aran	Eksosentris T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	Makna enggal inggang boten saged dipunwangsulaken dhateng <i>makna</i> wujud dhasar	Campur wong desa lan wong anyar sing ngungsi, ora saru-siku sapa kowe sapa aku, (DL 21/KKD/15) ❖ saru siku
3.	T.kahanan ➤ T.aran + T.aran	Endosentris T.wiwitan dados inti	Makna enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Ana kobongan gedhe banget ing Kutha Probolinggo. Ya kuwi ana bumiangus ing plabuhan Probolinggo. (DL 17/KKD/10) ❖ bumiangus
	➤ T.kahanan + T.aran	Endosentris T.pungkasan dados inti	Makna enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Aku jan mlarat banget, mlarat bandha, mlarat tenaga lan sesurupan. (DL 23/KKD/16) ❖ mlarat tenaga
	➤ T.kahanan + T.kriya	Endosentris T.pungkasan dados inti	Makna enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Wong kono salah tanggap , tangan nggrathil dianggep kurangajar. (DL 68/KKD/45) ❖ salah tanggap
	➤ T.kahanan + T.kahanan	Eksosentris T.wiwitan + T.pungkasan dados inti	Makna enggal adhedhasar <i>keselarasan makna</i> wujud dhasar	Yen diceluk ya banjur mara karo buntute kopat-kapit tandha padha guyup rukune sesrawungan. (DL 20/KKD/15) ❖ guyup rukun
		Endosentris T.wiwitan dados inti	Makna enggal saking wujud dhasar inggang <i>prakategorial</i>	campur bawur karo wong kutha sing ora ngungsi lan gelem dijajah Walanda, (DL 128/KKD/144) ❖ campur bawur

No.	Ewah-ewahan jinising tembung TCW	Sipat <i>Konstruksi</i> TCW	<i>Makna</i> TCW	Indikator
			<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar ingkang unik	Dhisike <i>sepi mamring</i> , ora ana sabawane uwong. (DL 126/KKD/140) ❖ <i>sepi mamring</i>
	➤ T.katrangan + T.kahanan	<i>Endosentris</i> T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	Lagi enak-enak mlaku, cedhak gang anggong wong-wong <i>tuna-</i> <i>susila</i> , ndadak krungu wong bengok-bengok. (DL 36/KKD/26) ❖ <i>tuna-susila</i>
4.	➤ T.katrangan + T.katrangan	<i>Endosentris</i> 1) T.wiwitan dados inti	<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar <i>onomatopoeia</i>	Aku terus bisa nuding <i>cek-gemek</i> wae ing ngendi dununge jisime Mas Pandam. (DL 22/KKD/15)
		2) T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal saking wujud dhasar <i>onomatopoeia</i>	Lan klakon, kene wae lagi grumut-grumut metu saka patebonan banjur <i>makbyar</i> ! (DL 80/KKD/57) ❖ <i>makbyar</i>
5.	➤ T.sesulih T.aran + T.sesulih	<i>Endosentris</i> T.pungkasan dados inti	<i>Makna</i> enggal adhedhasar <i>makna</i> wujud dhasar	<i>Awak pena</i> paling bregas antarane pemudha-pemudhakene kabeh, ujure Dulmanan nerusake guyone. (DL 45/KKD/34) ❖ <i>awak pena</i>

Katrangan :

Sumber *data* : DL/KKD/(...)

DL : *Data* Lampiran

KKD : novel Kadurakan ing Kidul Dringu

(...) : kaca novel

Adhedhasar tabel ing nginggil, saged dipunmangertosi bilih tembung
camboran wetah ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto
Brata miturut ewah-ewahan jinising tembung dipunperang dados gangsal jinis
tembung, antawisipun: 1) *tembung aran* gadhah enem *variasi* ngengingi jinis

pandhapuking tembung camboran wetah, kadosta: tembung aran + tembung aran, tembung aran + tembung kriya, tembung aran + tembung kahanan, tembung kriya + tembung kahanan, tembung kahanan + tembung aran, tembung kahanan + tembung kahanan; 2) *tembung kriya* gadhah enem *variasi*, kadosta: tembung kriya + tembung aran, tembung kriya + tembung kriya, tembung kriya + tembung kahanan, tembung kriya + tembung katrangan, tembung kriya + tembung wilangan, tembung kahanan + tembung aran; 3) *tembung kahanan* gadhah gangsal *variasi*, kadosta: tembung aran + tembung aran, tembung kahanan + tembung aran, tembung kahanan + tembung kriya, tembung kahanan + tembung kahanan, tembung katrangan + tembung kahanan; 4) *tembung katrangan* gadhah setunggal *variasi*, inggih menika tembung katrangan + tembung katrangan; saha 5) *tembung sesulih* gadhah setunggal *variasi* inggih menika tembung aran + tembung sesulih.

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken kaperang dados kalih sipat, inggih menika sipat *eksosentris* saha *endosentris*. Wondene *makna* tembung camboran wetah ingkang dipunginakaken ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata dipunmangertosi miturut kiat-kiat utawi cara pandhapukipun tembung camboran wetah, inggih menika 1) *makna* enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng *makna* wujud dhasar, 2) *makna* enggal adhedhasar *makna* wujud dhasar, 3) *makna* enggal adhedhasar *keselarasan makna* wujud dhasar, 4) *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*, 5) *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang unik, 6) *makna* enggal saking wujud dhasar *onomatopoeia*.

B. Pirembaganipun

Asiling panaliten tumrap novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata nedahaken bilih salebeting novel kasebut dipunpanggiaken mapinten-pinten tembung camboran wetah. Adhedhasar wosing panaliten, pirembagan tumrap asiling panaliten menika badhe dipunandharaken ngengingi ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah, sipat *konstruksi* tembung camboran wetah saha *makna* tembung camboran wetah. Saking sedaya *data* ingkang sampun dipunpanggiaken, namung sawetawis *data* kemawon ingkang dipunandharaken ing pirembagan panaliten menika. *Data-data* menika minangka *data* ingkang saged makili *data* sanesipun ingkang sajinis. *Data* sanesipun dipunandharaken ing lampiran kanthi jangkep saha menapa wontenipun. Pirembagan ingkang gayut kaliyan ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi* saha *makna* tembung camboran wetah badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Tembung aran

Tembung aran, utawi *nomina* inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling barang utawi menapa kemawon ingkang dipunwastani barang. Tembung aran kaperang dados kalih golongan ingkang pokok inggih menika tembung aran ingkang maujud saha tembung aran ingkang boten maujud. Titikanipun bilih tembung aran maujud saged dipuntemtokaken migunakaken pancadriya, wondene tembung aran ingkang boten maujud boten saged dipuntemtokaken migunakaken pancadriya. Analisis jinising tembung camboran wetah ingkang kalebet ing tembung aran badhe kababar ing ngandhap menika.

a. Tembung aran + Tembung aran

Pandhapuking tembung aran ingkang sepisan inggih menika kadhapuk saking tembung aran saha tembung aran. Tegesipun tembung camboran wetah menika kalebet ing jinis tembung aran ingkang tembung wiwitanipun kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung ingkang pungkasan ugi kalebet ing jinis tembung aran. Miturut tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk ing nginggil, inggih menika:

- (1) Das, koen iku kapan wani nyekel granat? Lek dolinan jumpritan, oleh ae **popuk-bawang**. Tapine lek perang, Das perang mbarek Landa, nggag oleh kathik popuk-bawang ngono!

(DL 47/KKD/35)

Pethikan (1) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah, inggih menika saking tembung **popuk-bawang**. Saderengipun tembung camboran wetah menika dipunrimbag miturut wosing perkawis, pramila badhe dipunsumerepi teges saben tembung pandhapukipun. Tembung camboran wetah *popuk-bawang* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *popuk* saha tembung *bawang*. Tembung *popuk* tegesipun ‘tamba pipisan (mamahan,) ingkang nyemek-nyemek’, wondene tembung *bawang* tegesipun ‘bangsa brambang ananging warnanipun pethak’.

Saking teges saben tembung pandhapuk menika saged dipuntliti mawi jinising tembung. Tembung *popuk* kalebet ing jinis tembung aran, amargi tembung menika ngandharaken satunggaling barang ingkang maujud. Semanten ugi tembung *bawang*, tembung *bawang* kalebet ing jinis tembung aran amargi

tembung menika nedahaken barang, mliginipun bangsa bumbon ingkang saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya.

Salajengipun, adhedhasar sipat *kostruksi*, tembung camboran wetah *popuk-bawang* asipat *eksosentris*. Tegesipun sedaya tembung pandhapukipun dados inti. Sipat *kostruksi eksosentris* menika saged dipuntingali lumantar tembung pandhapukipun, inggih menika tembung *popuk* saha tembung *bawang* ingkang drajatipun sami. Tembung camboran wetah ingkang gadhah drajat sami saged dipunjalari saking jinis tembung utawi fungsipun. Wonten ing tembung camboran wetah menika, tembung *popuk* saha tembung *bawang* saged dipunsebut drajatipun sami amargi kalih tembung pandhapuk menika kalebet ing jinis tembung ingkang sami, inggih menika tembung aran. Sanesipun menika miturut fungsipun, kalih tembung menika sami-sami paring andharan piyambak-piyambak ingkang samangke nuwuhaken *makna* enggal ingkang nyebal saking teges saben tembung pandhapukipun. Andharan menika nedahaken bilih kalih tembung pandhapuk inggih menika tembung *popuk* saha tembung *bawang* sadrajat utawi drajatipun sami.

Kekalih tembung pandhapuk, inggih menika tembung *popuk* saha tembung *bawang* nggandheng dados setunggal tembung *popuk-bawang* ingkang nuwuhaken *makna* enggal. *Makna* enggal tembung camboran wetah *popuk-bawang* beda kaliyan gabungan teges tembung pandhapukipun. Tembung camboran wetah *popuk-bawang* tegesipun sanes mamahan saking *bawang* ananging *makna* tembung camboran wetah *popuk-bawang* inggih menika “nderek dolanan ananging boten kapetung (boten dados/ cadhangan)”. Tuladha sanes

ingkang nedahaken panganggening tembung camboran wetah saged dipuntingali wonten ing pethikan ngandhap menika.

- (2) Ya pancen kaya mengkono kuwi modhele lasykar prajurit pejuwang jaman Republik Indonesia anyaran. Sarwa cumpen ***sandhang-pangan*** lan gegamane perang, nanging semangat atine mbelani negara lan bangsa ngedab-ngedabi.
(DL 5/KKD/6)

Pethikan (2) ngewrat *data* ingkang mujudaken tembung camboran wetah inggih menika tembung ***sandhang-pangan***. Tembung camboran wetah *sandhang-pangan* kadhapuk saking kalih tembung ingkang awujud tembung lingga, inggih menika tembung *sandhang* saha tembung *pangan*. Tembung *sandhang* gadhah teges inggih menika ‘pangagem utawi menapa ingkang dipuntrapaken ing badan’ wondene tembung *pangan* tegesipun ‘dhaharan utawi rejeki awujud sekul, lelawuhan kangge sarana gesang’.

Tembung camboran wetah *sandhang-pangan* bilih katliti mawi jinising tembung, saged dipuntingali saking tembung pandhapukipun, inggih menika tembung *sandhang* saha tembung *pangan*. Tembung *sandhang* kalebet ing jinis tembung aran, awit tembung kasebut nedahaken barang ingkang maujud inggih menika ageman, wondene tembung *pangan* ugi kalebet ing jinis tembung aran, tembung menika nedahaken satunggaling barang awujud dhaharan.

Miturut sipat *kostruksi*, pandhapuk tembung camboran wetah *sandhang-pangan* ingkang kaperang saking tembung *sandhang* saha tembung *pangan* asipat *eksosentris*. Tegesipun kekalih tembung pandhapuk menika dados inti ing tembung camboran wetahipun. Tembung *sandhang* saha tembung *pangan* gadhah drajat ingkang sami. Kados wonten ing tuladha saderengipun, tembung camboran

wetah ingkang gadhah drajat sami saged dipunjalari saking jinis tembung utawi fungsipun. Jinis tembung ingkang kapanggihaken wonten ing tembung *sandhang* saha tembung *pangan* inggih menika tembung aran + tembung aran. Bab menika nedahaken bilih jinis tembung pandhapuk *sandhang pangan* sami. Sanesipun menika, bilih dipuntingali saking fungsipun tembung *sandhang* saha *pangan* ugi gadhah fungsi ingkang sami inggih menika kangge sarana gesang. Pramila andharan kasebut ingkang ndayani tembung *sandhang* saha *pangan* gadhah drajat ingkang sami. Tembung camboran wetah *sandhang-pangan* gadhah makna enggal ingkang boten tebih saking teges saben tembung pandhapukipun, inggih menika “pangagem saha dhaharan”.

Wonten pethikan salajengipun badhe kaandharaken pirembagan tembung camboran wetah mawi jinis tembung pandhapuk tembung aran + tembung aran, kanthi sipat *konstruksi* ingkang beda kaliyan andharan ing nginggil, inggih menika ingkang asipat *eksosentris*. Pirembagan kasebut saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (3) Sawise padha dilapurake marang pihake dhewe-dhewe, banjur padha dimupakati sing pokoke ya kaya mengkono mau, pamukatan kuwi *ditapakastani* ing Linggarjati 25 Maret 1947.

(DL 3/KKD/4)

Pethikan (3) ing nginggil nedahaken tembung camboran wetah ingkang katingal saking tembung *ditapakastani*. Tembung kasebut ngewrat tembung camboran wetah ingkang awujud tembung kompleks utawi tembung andhahan. Tembung kompleks utawi ingkang dipunsebut tembung andhahan menika awujud tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan. Tembung *ditapakastani* ing nginggil

awujud tembung camboran wetah *tapak asta* ingkang pikatuk wuwuhan konfiks (di- saha -i). Tembung camboran wetah ing nginggil sejatosipun saged dipuntliti kanthi tembung lingganipun kemawon, inggih menika saking tembung *tapak asta*. Tembung *tapak asta* minangka salah satunggaling tembung camboran wetah ingkang kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *tapak* ingkang tegesipun ‘tilas kagepok ing pirantos’ saha tembung *asta* ingkang tegesipun ‘tangan (mliginipun tangan perangan ngandhap)’.

Miturut satunggaling wosing prekawis inggih menika jinising tembung, tembung *tapak* kalebet ing jinis tembung aran, bab menika amargi tembung *tapak* nedahaken satunggaling bab awujud tilas ingkang saged dipunmangertosi kanthi pancadriya, wondene tembung *asta* ugi kalebet ing jinis tembung aran, amargi tembung *asta* menika tamtunipun awujud barang ingkang ugi saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tapak asta* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *tapak asta* ingkang dados inti inggih menika tembung ingkang wiwitan awujud tembung ‘*tapak*’. Wonten ing bab menika dipunsumerepi bilih tembung *asta* nerangaken tembung ingkang saderengipun, inggih menika tembung *tapak*. Tembung *tapak* minangka inti ugi saged dipuntingali kanthi nandhingeken antawisipun teges tembung menika piyambak kaliyan *makna* ingkang dipunasilaken saking tembung camboran wetah *tapak asta*. Tembung *tapak* ingkang tegesipun ‘tilas utawi tandha’ wujudipun sami kaliyan *makna* enggal *tapak asta*.

Makna enggal ingkang kaasilaken saking pandhapuking tembung *tapak* saha tembung *asta* saged dipuntingali saking teges tembung pandhapuk kasebut. Kekalih tembung kasebut ndhapuk dados setunggal tembung camboran wetah *tapak asta* ingkang gadhah *makna* enggal “tèken utawi tandhatangan”. Tuladha sanes ngengingi tembung camboran wetah kanthi prekawis kados andharan ing nginggil ananging mawi wujud *makna* enggal ingkang beda saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (4) Sadheret omah loji dhines ***tangga teparo*** cacah lima, kabeh mau uga omah dhines pabrik gula Dringu, kahanane ya suwung, bubrah, ketara yen padha dijarah rayah abrage.
(DL 34/KKD/ 25)

Pethikan (4) ing nginggil nedahaken satunggaling tembung camboran wetah ingkang awujud tembung ***tangga teparo***. Tembung *tangga teparo* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *tangga* saha tembung *teparo*. Saking tembung pandhapuk menika saged dipunpanggihaken tegesipun, ingkang salajengipun saged kangge mangertosi jinising tembung saha sipat *konstruksi-nipun*. Tembung *tangga* tegesipun ‘tiyang ingkang mapan ing celak griyanipun’, wondene tembung *teparo* tegesipun nedahaken ‘tanggi celak utawi raket’.

Bilih dipuntli mawi jinising tembung, pramila tembung *tangga* kalebet ing jinis tembung aran, semanten ugi tembung *teparo* kalebet ing jinis tembung aran. Tembung *tangga* dipunsebut tembung aran awit tembung menika nedahaken barang mliginipun tiyang ingkang tamtunipun saged dipunsumerepi kanthi pancadriya, wondene tembung *teparo* ugi kalebet tembung aran amargi tembung menika nedahaken tiyang ingkang mapan (mangun bale wisma) ing celakipun.

Sanesipun prekawis menika, miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tangga teparo* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun asipat *endosentris* inggih menika salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung camboran wetah *tangga teparo* ingkang dados inti inggih menika tembung *tangga*. Sejatosisipun tembung camboran wetah *tangga teparo* salah setunggal tembung pandhapukipun awujud tembung *prakategorial*. Dipunsebut tembung *prakategorial* amargi tembung menika taksih awujud cikaling tembung, saha gadhah teges ingkang dereng cetha saderengipun nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Kados tembung *teparo* ing camboran wetah *tangga teparo* menika. Pramila saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih tembung ingkang dados inti inggih menika saking tembung *tangga*, ingkang tembungipun sampun cetha. Adhedhasar *maknanipun*, tembung camboran wetah *tangga teparo* gadhah *makna* enggal, inggih menika “tanggi tepalih utawi tanggi celak ingkang papanipun namung kapisahaken setunggal utawi kalih griya”.

- (5) Dakblakani ngono Mas Dulmanan ora bingung, nanging malah bersyukur, bakal gelem tanggungjawab ngenani anane jabangbayi ing ***guwa garbaku*** iki.
(DL 159/KKD/172)

Tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken wonten ing pethikan (5) ing nginggil awujud tembung ***guwa garbaku***. Tembung camboran wetah *guwa garbaku* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *guwa* saha tembung *garba*. Bilih dipunsumerepi kalih tembung pandhapuk menika boten sedaya awujud tembung lingga, ananging salah satunggalipun awujud tembung kompleks. Tembung kompleks utawi wonten ing basa Jawi dipunsebut tembung andhahan inggih menika tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan, saged

awujud ater-ater, seselan utawi panambang. Wonten ing tembung camboran wetah ing nginggil dipunpangguhaken tembung ingkang pungkasan awujud tembung lingga *garba* ingkang pikantuk wuwuhan (-ku). Senaosa mapan wonten wingking, wuwuhan (-ku) boten dipunsebut panambang ananging kalebet unsur klitika. Pramila saking tembung *garbaku* saged dipunudhar supados pikantuk tembung lingganipun, inggih menika tembung *garba* ingkang salajengipun dados tembung camboran wetah *guwa garba*.

Saderengipun nemtokaken tembung camboran wetah *guwa garba* miturut jinising tembung saha sipat *konstruksi*, pramila saged nyumerepi teges saben tembung pandhapukipun. Tembung *guwa* ingkang tegesipun ‘growongan ing gunung, utawi babahan’, wondene tegesipun tembung *garba* inggih menika ‘padharan’. Bilih dipuntingali saking jinising tembung, kalih tembung pandhapuk menika kalebet jinis tembung aran. Tembung *guwa* kalebet ing jinis tembung aran amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang utawi growongan ing gunung punapa dene ing sabarang papan ingkang nyata utawi maujud. Semanten ugi tembung *garba* ingkang kalebet ing jinis tembung aran amargi tembung menika nedahaken barang mliginipun peranganing badan manungsa ingkang saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *guwa garba* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *guwa garba* ingkang dados inti inggih menika tembung *garba*. Dipunsebut tembung inti, amargi tembung *garba* menika gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan

makna enggal ingkang dipunasilaken tembung camboran wetah *guwa garba* katimbang tembung *guwa*. Sanesipun menika saking tembung *guwa garba*, tembung *guwa* nerangaken kados pundi fungsi saking tembung *garba* menika.

Gabungan saking tembung *guwa* saha *garba* menika ndhapuk dados setunggal tembung camboran wetah *guwa garba* ingkang nuwuhaken *makna* enggal inggih menika “padharan wadhahing bayi, limrahipun namung wonten tumraping tiyang estri”.

b. Tembung aran + Tembung kriya

Pandhapuking tembung aran salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung aran saha tembung kriya. Tegesipun tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung kriya. Adhedhasar tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi prekawis kasebut saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (6) Salah gawene antara liya ngiras pantes niliki ***omah dhinese*** Mas Pandam. Yen bisa mlebu ora nganti konangan patrol prajurit Walanda, arep nggoleki barang-barangku sing daktinggal dadakan ngungsi, (DL 33/KKD/24)

Wonten ing pethikan (6) ing nginggil, tembung camboran wetah ingkang dipunpanggiaken inggih menika ***omah dhinese***. Tembung *omah dhinese* kadhapuk saking kailh tembung inggih menika tembung *omah* saha tembung *dhinese*. Tembung camboran wetah kasebut awujud tembung kompleks utawi tembung andhahan, ateges tembung linggganipun pikantuk wuwuhan. Sampun dipunmangertosi bilih tembung camboran wetah menika dados setunggal tembung, pramila wuwuhan ingkang kagandheng nerangaken sedaya tembung

pandhapukipun. Wuwuhan ing nginggil nggandheng wonten ing tembung *dhines*. Tembung *dhinese* saking tembung lingga *dhines* pikantuk wuwuhan panambang (-e). Satemah tembung camboran wetah menika saged dipunwangsulaken ing tembung lingganipun dados *omah dhines*. Saben tembung pandhapuk camboran wetah gadhah teges piyambak, kados ing tembung camboran wetah *omah dhines*. Tembung *omah* tegesipun ‘papan mawi payon ingkang dipunginakaken dedunung’, wondene tembung *dhines* tegesipun ‘makarya ingkang gegayutan kaliyan pakaryan negara’.

Miturut jinising tembung, saged dipuntliti mawi tembung pandhapukipun. Tembung *omah* kalebet ing jinis tembung aran, bab menika amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang ingkang maujud, saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya. Wondene tembung *dhines* kalebet jinis tembung kriya, amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak, inggih menika nindakaken pakaryan negara.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *omah dhines* gadhah sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris* menika nedahaken bilih salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *omah dhines* kasebut ingkang dados inti inggih menika tembung *omah*. Tembung *omah* minangka unsur inti saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Jinis tembung camboran wetah *omah dhines* inggih menika tembung aran ingkang kadhapak kalih saking jinis tembung, tembung aran + tembung kriya. Ateges tembung *omah* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika ingkang kalebet ing jinis

tembung aran. Andharan menika mangaribawani bilih tembung *omah* saged dados unsur inti. Sanesipun menika, teges saking tembung *omah* langkung sami wujudipun kaliyan *makna* enggal ingkang kaasilaken saking tembung camboran wetah *omah dhines*.

Makna enggal saking tembung camboran wetah *omah dhines* saged dipuntingali saking teges wujud dhasaripun. Senaosa *makna* enggal ingkang kaasilaken beda, ananging *makna* enggal kasebut taksih saged dipungayutaken kaliyan teges saben tembung pandhapukipun. *Makna* enggal *omah dhines* boten ateges omah ingkang saged makarya kados dene manungsa, ananging *makna* saking tembung camboran wetah *omah dhines* inggih menika “griya kangge tiyang ingkang pandamelipun gegayutan kaliyan pakaryan negara”.

c. Tembung aran + Tembung kahanan

Pandhapuking tembung aran sanesipun inggih menika kadhapuk saking tembung aran saha tembung kahanan. Tegesipun, tembung pandhapuk camboran wetah ingkang wiwitan awujud jinis tembung aran, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan awujud jinis tembung kahanan. Pirembagan mawi prekawis kasebut saged dipuntingali lumantar andharan ing ngandhap menika.

- (7) Naraindras iku jenenge cah ngungsi kang ndherek *wongtuwane* ing kampung kono. Kajaba dheweke ana maneh cah kutha sing ngungsi neng kono, jenenge Kingkinarti, pengungsi saka Kampung Sentanan Probolinggo.
(DL 32/KKD/22)

Data saking pethikan (7) ing nginggil nedahaken wontenipun tembung camboran wetah kanthi tembung *wongtuwane* ingkang sajatosipun saking tembung camboran wetah *wongtuwa*. Tembung kasebut kadhapuk saking kalih

tembung, inggih menika tembung *wong saha tuwa*. Amargi kalih tembung menika sampun ndhapuk dados setunggal tembung, pramila saged dipunmangertosi kanthi langsung bilih tembung camboran wetah *wongtuwane* awujud tembung kompleks, inggih menika saking tembung lingga *wongtuwa* ingkang pikantuk wuwuhan panambang (-e). Kalih tembung pandhapuk camboran wetah menika gadhah teges piyambak-piyambak, inggih menika tembung *wong* ingkang tegesipun ‘titah ingkang pinaringan budi’, wondene tembung *tuwa* tegesipun ‘sepuh utawi sampun keliwat ing yuswa’.

Miturut jinising tembung, kalih tembung pandhapuk tembung camboran wetah *wongtuwa* kalebet ing jinis tembung ingkang beda. Tembung *wong* kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung *tuwa* kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *wong* dipunsebut tembung aran, amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang ingkang maujud inggih menika manungsa, tamtunipun manungsa menika saged dipunmangertosi kanthi pancadriya. Wondene tembung *tuwa* kalebet jinis tembung kahanan, amargi tembung menika nedahaken sipating yuswa, inggih menika sampun kathah, ateges sampun sepuh.

Bilih katliti mawi sipat *kostruksi*-nipun, tembung camboran wetah *wongtuwa* asipat *endosentris*. Tegesipun salah setunggal saking tembung pandhapuk camboran wetah menika dados intinipun. Wonten ing tembung *wongtuwa* kasebut, tembung ingkang dados intinipun inggih menika tembung *wong*. Nemtokaken unsur inti saking sipat *endosentris* tumraping tembung camboran wetah saged dipunmangertosi mawi jinising tembung saha fungsi tembung. Bilih dipunpremati, tembung *wong* kalebet ing jinis tembung ingkang

sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika ingkang awujud tembung aran ugi. Sanesipun menika tembung *tuwa* minangka katranganing tembung *wong*. Pramila saged dipunpendhet dudutan bilih inti saking kalih tembung pandhapuk kasebut, inggih menika saking tembung *wong*.

Tembung camboran wetah *wongtuwa* dipunmangertosi awujud gabungan saking tembung *wong* saha tembung *tuwa* ingkang gadhah teges ingkang beda. *Makna* enggal saking tembung camboran wetah *wongtuwa* sanes tiyang ingkang sampun sepuh, ananging *makna* enggal saking tembung *wongtuwa* inggih menika “tiyang sepuhipun ingkang putra (bapak saha ibu)”. Wonten ing *makna* enggal menika yuswa boten ndayani, saged bapak utawi ibunipun taksih enem.

Tuladha sanes ingkang gadhah prekawis kados ing nginggil inggih menika tembung camboran wetah ingkang jinis tembungipun kalebet ing tembung aran kanthi pandhapuk tembung aran + tembung kahanan, ananging sipat *konstruksi* saha *makna* enggalipun beda. Pirembagan bab menika saged dipuntingali lumantar andharan ing ngandhap menika.

- (8) Kingkinarti karo solahe, Kingkinarti karo sore sasi Juni ing Sala, nalika ***candhik ayu*** madhangi jagad! Cocog! Gandes! Dheweke dandan cara Jawa, jarite rujak senthe, klambine abang!
(DL 137/KKD/151)

Pethikan (8) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah inggih menika saking tembung ***candhik ayu***. Tembung camboran wetah *candhik ayu* kadhapuk saking tembung *candhik* saha tembung *ayu*. Teges saben tembung pandhapuk kasebut inggih menika tembung *candhik* ingkang tegesipun ‘untingan suruh’, wondene tegesipun tembung *ayu* inggih menika ‘endah pasuryanipun’. Bilih dipunsumerepi jinis tembungipun, kalih tembung menika kalebet ing jinis

tembung ingkang beda, inggih menika tembung *candhik* kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung *ayu* kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *candhik* awujud tembung aran amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang awujud untingan suruh ingkang saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya, wondene tembung *ayu* awujud tembung kahanan amargi nedahaken kados pundi kahanan pasuryanipun.

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *candhik ayu* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun sipat kasebut inggih menika salah satunggal tembung pandhapuk camboran wetah dados intinipun. Wonten ing tembung camboran wetah *candhik ayu* ingkang dados unsur inti inggih menika tembung *candhik*. Tembung *candhik* minangka unsur inti saking tembung camboran wetah *candhik ayu*, dhasaripun saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Jinis tembung camboran wetah *candhik ayu* inggih menika awujud tembung aran ingkang kedadosan saking jinis tembung aran + tembung kahanan. Jalaran tembung *candhik* kalebet ing jinis tembung ingkang sami kaliyan tembung camboran wetahipun, pramila saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *candhik* ingkang langkung gadhah *peran*. Sanesipun menika antawisipun tembung *candhik* saha tembung *ayu*, salah setunggalipun nerangaken tembung sanes. Wonten prekawis menika tembung *ayu* nerangaken tembung ingkang saderengipun, inggih menika tembung *candhik*. Andharan ing nginggil nedahaken bilih tembung *candhik* dados intining tembung camboran wetah *candhik ayu*.

Makna enggal ingkang kaasilaken saking pandhapuking tembung *candhik* saha tembung *ayu* saged dipuntingali saking teges tembung pandhapuk kasebut.

Kekalih tembung kasebut ndhapuk dados setunggal tembung camboran wetah *candhik ayu* ingkang gadhah *makna* enggal “ soroting srengenge wanci sonten/ badhe minclep (*cakrawala*)”. Tuladha sanes ngengingi tembung camboran wetah kanthi prekawis kados andharan ing nginggil ananging *makna* enggalipun beda, saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (9) Wacanen sing seru! Clathu mengkono iku dheweke karo nyodhorake kertas sumpah kang mentas digawe. Kanthi ***kringet gumrobyos*** lan mripat pandiranganKusman maca unine kertas sumpah.
(DL 112/KKD/111)

Pethikan (9) ing nginggil ngewrat tembung camboran wetah ingkang katingal saking tembung ***kringet gumrobyos***. Tembung camboran wetah *kringet gumrobyos* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *kringet* saha tembung *gumrobyos*. Saderengipun nemtokaken ngengingi wosing prekawis, langkung rumiyen saged dipunsumerepi teges saben tembung pandhapukipun. Tembung *kringet* tegesipun ‘toya ingkang medal saking kulit’, wondene tembung *gumrobyos* tegesipun ‘ngedalaken kringet ingkang kathah’. Miturut jinising tembung, tembung *kringet* kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung *gumrobyos* kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *kringet* dipunsebut tembung aran, amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang ingkang maujud saha saged dipuntemtokaken kanthi pancadriya. Wondene tembung *gumrobyos* kalebet jinis tembung kahanan, amargi tembung menika nedahaken sipating kringet, inggih menika ingkang medal kathah.

Sanesipun katliti mawi jinising tembung, *kringet gumrobyos* saged katliti mawi sipat *kostruksi*-nipun. Tembung camboran wetah *kringet gumrobyos* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk menika

awujud unsur inti. Wonten ing tembung camboran wetah *kringet gumrobyos* ingkang dados intinipun, inggih menika tembung *kringet*. Tembung *kringet* awujud unsur inti amargi; 1) bilih dipuntingali saking jinis tembungipun sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika tembung aran, wonten prekawis menika tembung *gumrobyos* kalebet ing jinis tembung ingkang beda, inggih menika tembung kahanan; 2) antawisipun tembung *kringet* saha tembung *gumrobyos*, tembung *gumrobyos* dados katranganing tembung *kringet*, 3) tembung camboran wetah *kringet gumrobyos*, salah satunggal tembungipun awujud unsur unik, inggih menika saking tembung *gumrobyos*. Unsur unik menika namung saged nggandheng kaliyan satunggaling tembung tartamtu. Saking tigang prekawis menika, saged dipunpendhet dudutan bilih, ingkang dados inti ing tembung camboran wetah *kringet gumrobyos*, inggih menika tembung *kringet*.

Adhedhasar *makna*, tembung camboran wetah *kringet gumrobyos* saged dipunmangertosi saking teges tembung pandhapukipun, kados ingkang sampun kaandharaken ing nginggil. Pramila tembung camboran wetah *kringet gumrobyos* saged dipuntemtokaken *makna*-nipun kanthi “kringet ingkang medal saking badan kathah”.

d. Tembung kriya + Tembung kahanan

Tembung camboran wetah salajengipun kalebet ing jinis tembung aran saking pandhapuking tembung kriya saha tembung kahanan. Tegesipun tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung kahanan. Adhedhasar

tabel analisis ingkang nedahaken tembung aran kanthi jinis tembung pandhapuk tembung kriya + tembung kahanan saha asipat *eksosentris*, inggih menika:

- (10) Gek apa Landa cidra karo Prajanjen Linggarjati? Aku ora mangsuli. Pancen nalika samono akeh bangsa kita kang wis percaya marang omonge Landa bab mupakatan ***Linggarjati***.
(DL 1/KKD/4)

Pethikan (10) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah inggih menika katingal saking tembung ***Linggarjati***. Tembung *Linggarjati* sejatosipun kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *Linggar* saha tembung *jati*. Kalih tembung pandhapuk kasebut saged dipunmangertosi tegesipun, inggih menika tembung *linggar* ingkang tegesipun ‘tindak utawi jengkar saking kalenggahan’, wondene tembung *jati* tegesipun ‘nyata utawi tulen’. Saking teges tembung menika saged dipunmangertosi jinising tembung pandhapuk camboran wetah *Linggarjati*. Tembung *Linggar* kalebet jinis tembung kriya amargi tembung menika nedahaken tumindak, wondene tembung *jati* kalebet jinis tembung kahanan, amargi tembung *jati* nedahaken sipating kahanan inggih menika ingkang nyata. *Linggarjati* boten sami kaliyan kekalih jinis tembung pandhapukipun.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *Linggarjati* gadhah sipat *eksosentris*. Sipat *eksosentris* wonten ing tembung camboran wetah menika nedahaken bilih boten wonten unsur inti, ateges kekalih tembung pandhapuk dados intinipun. Tetenger bilih antawisipun tembung pandhapuk dados unsur inti sedaya inggih menika saking jinising tembung utawi fungsipun. Miturut jinising tembung kados andharan ing nginggil, dipunmangertosi bilih kalih tembung pandhapuk menika gadhah jinis tembung ingkang sami-sami beda kaliyan jinis

tembung camboran wetahipun (tembung kriya + tembung kahanan = tembung aran). Ateges saking jinis tembung, kekalih tembung pandhapuk gadhah kalenggahan ingkang sami. Sanesipun menika miturut fungsipun, kalih tembung menika sami-sami paring andharan piyambak-piyambak ingkang samangke nuwuhaken *makna* enggal ingkang nyebal saking teges saben tembung pandhapukipun. Andharan menika nedahaken bilih kalih tembung pandhapuk inggih menika tembung *linggar* saha tembung *jati* sadrajat utawi drajatipun sami.

Madosi *makna* ing salebeting tembung camboran wetah, saged kanthi ningali teges tembung pandhapukipun. Ananging *makna* enggal tembung camboran wetah *Linggarjati* beda kaliyan gabungan teges tembung pandhapukipun. Bilih dipungayutaken kaliyan konteksipun ugi nuwuhaken *makna* enggal ingkang boten sami. *Makna* enggalipun inggih menika “nama prajanjian antawisipun bangsa Indonesia kaliyan Walanda ing jaman perang rumiyen”.

e. Tembung kahanan + Tembung aran

Pandhapuking tembung aran sanesipun inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung aran. Tegesipun tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung aran. Analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk tembung kahanan + tembung aran kanthi sipat *konstruksi eksosentris* saged dipuntingali ing andharan ngandhap menika.

- (11) Dhokter Sardadi iku dhokter rumah-sakit ing Probolinggo, asmane kawentar ing jaman sadurunge Landa nyerbu kutha. Dene *Sukapura* ana ing perenge Gunung Bromo.

(DL 107/KKD/97)

Pethikan *data* (11) nedahaken satunggaling tembung camboran wetah ingkang katingal ing tembung *Sukapura*. Tembung *Sukapura* sejatosipun kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *suka* saha tembung *pura*. Kalih tembung menika saged dipuntegesi piyambak-piyambak, inggih menika tembung *suka* ingkang tegesipun ‘seneng, utawi bingah’, wondene tembung *pura* tegesipun ‘kraton utawi kedhaton’. Miturut jinising tembung, tembung *suka* kalebet ing jinis tembung kahanan, bab menika awit tembung *suka* nedahaken satunggaling kahanan saking manah manungsa. Wondene tembung *pura* kalebet ing tembung aran awit tembung menika nedahaken barang ingkang maujud saha saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya inggih menika kraton.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *Sukapura* gadhah sipat *eksosentris*. Tegesipun, saking tembung camboran wetah menika sedaya tembung pandhapukipun dados inti. Salah setunggal tembungipun boten wonten ingkang dados katranganing tembung sanes, ateges sedaya tembungipun sadrajat. Tembung camboran wetah *Sukapura* ingkang kadhapuk saking tembung *suka* saha tembung *pura* dipunsebut sedrajat amargi kalih tembung kasebut paring andharan ingkang bobotipun sami. Sanesipun menika, dipuntingali saking *makna* enggalipun ingkang nyebal saking teges saben tembung pandhapukipun, pramila saged dipunpendhet dudutan bilih kekalih tembung kasebut boten nerangaken setunggal tembung tumrap tembung sanesipun.

Makna enggal saking tembung camboran wetah *Sukapura* ingkang dipunpanggihaken kasunyatanipun beda kaliyan teges saben tembung

pandhapukipun. Menawi tembung *suka* saha tembung *pura* dipungandheng, pramila badhe nuwuhaken *makna* “kraton ingkang bingah utawi kraton papan kabingahan”. Ananging bilih tembung camboran wetah *Sukapura* dipunmangertosi *makna* enggalipun saha dipunjumbuhaken kaliyan konteks cariyos, mliginipun *makna* enggalipun dados “nama papan kutha ing Jawa Timur”.

f. Tembung kahanan + Tembung kahanan

Pandhapuking tembung aran salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung kahanan. Tegesipun, tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan ugi kalebet ing jinis tembung kahanan. Adhedhasar tabel analisis, tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung menika saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (12) Dene Dasiyun, wong lanang kang medoki, nalika iku mung ndhingkluk meneng wae, sajak kaya murid didukani gurune. Saiki-iki sing padha dirembug sajake dudu prekara nyek-nyekan, apa wadan-wadanan kaya adat saben, nanging sajak prekara *mati-urip*.
(DL 75/KKD/52)

Tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken saking pethikan *data* (12) ing nginggil awujud tembung *mati-urip*. Tembung camboran wetah *mati-urip* kadhapuk saking tembung *mati* saha tembung *urip*. Tembung *mati* gadhah teges inggih menika ‘jiwa utawi sukmanipun sampun boten wonten’, wondene tembung *urip* tegesipun ‘kadunungan kahanan ingkang saged mobah-mosik utawi tansah wonten sukmanipun’. Bilih katliti mawi jinising tembung, pramila tembung *mati* kalebet ing jinis tembung kahanan awit tembung menika nedahaken sipating jiwa utawi suksma inggih menika ingkang sampun boten wonten, semanten ugi

tembung *urip* kalebet ing jinis tembung kahanan, bab menika amargi tembung kasebut ugi nedahaken sipating jiwa utawi suksma inggih menika ingkang taksih wonten ing raganing manungsa.

Miturut sipat *kostruksi*, tembung camboran wetah *mati-urip* asipat *eksosentris*. Tegesipun kekalih tembung pandhapuk inggih menika tembung *mati* saha tembung *urip* dados inti ing tembung camboran wetahipun. Tembung *mati* saha tembung *urip* gadhah drajat ingkang sami. Tembung camboran wetah ingkang gadhah drajat sami saged dipunjalari saking jinis tembung utawi fungsi tembungipun. Jinis tembung ingkang kapanggihaken wonten ing tembung *sandhang* saha tembung *pangan* inggih menika tembung kahanan + tembung kahanan ingkang nuwuhaken jinis tembung aran ing tembung camboran wetahipun. Bab menika nedahaken bilih jinis tembung pandhapuk *mati-urip* sami. Sanesipun menika, bilih dipuntingali saking fungsipun tembung *mati* saha *urip* ugi gadhah fungsi ingkang sami inggih menika nedahaken kahananing suksma utawi jiwaniipun manungsa. Pramila andharan kasebut ingkang ndayani tembung *mati* saha *urip* gadhah drajat ingkang sami.

Adhedhasar teges tembung pandhapukipun saged dipunmangertosi *makna* enggal tembung camboran wetah *mati-urip*. Pangertosan kalih tembung menika nedahaken teges ingkang kosok balen. Menawi dipunmangertosi saking jinising tembung, inggih menika kalebet tembung aran saha dipunjumbuhaken kaliyan konteks cariyos, *makna* enggal tembung camboran wetah *mati-urip* dados “prekawis ingkang wigati sanget utawi tumemen”.

Saking pethikan *data* ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung aran kaperang dados enem jinis tembung pandhapuk, inggih menika: a. tembung aran + tembung aran ing pethikan angka (1), (2), (3), (4) saha (5); b. tembung aran + tembung kriya ing pethikan (6); c. tembung aran + tembung kahanan ing pethikan (7), (8), saha (9); d. tembung kriya + tembung kahanan ing pethikan (10); e. tembung kahanan + tembung aran ing pethikan (11); saha f. tembung kahanan + tembung kahanan ing pethikan (12).

Adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, pramila saged dipunmangertosi bilih wonten tigang kategori ewah-ewahan jinising tembung. *Kaping sepisan*, jinis tembung pandhapuk ingkang boten damel ewah-ewahan ing jinis tembung camboran wetahipun, ateges antawisipun jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun (tembung aran + tembung aran dados tembung aran ing tembung camboran wetah). Prekawis menika katingal ing pethikan (1), (2), (3), (4) saha (5). *Kaping kalih*, jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun inggih menika wonten ing pethikan (6), (7), (8), (9), saha (11). Wondene ingkang *kaping tiga*, jinis tembung camboran wetahipun beda kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun, inggih menika ing pethikan (10), (12).

Miturut sipat *konstruksi* saged kabadakaken dados kalih perangan inggih menika; sipat *eksosentris* saha sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *eksosentris*, ateges sedaya tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (1), (2), (10), (11) saha (12). Wondene

tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris*, ateges salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (3), (4), (5), (6), (7), (8), saha (9).

Sanesipun menika, miturut *makna-nipun*, pethikan saking angka (1) ngantos (12) menika gadhah *makna* enggal ingkang beda setunggal kaliyan sanesipun. Pethikan (1), (7), (10), saha (11) gadhah *makna* enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng *makna* wujud dhasaripun. *Makna* enggal ingkang kaasilaken sampun nyebal saking gabungan teges saben tembung pandhapukipun. Prekawis menika saged dipuntingali lumantar tuladha ing pethikan (1). *Makna* enggal tembung camboran wetah *popuk-bawang* inggih menika “nderek dolanan ananging boten kapetung (boten dados/ cadhangan)”, beda kaliyan teges tembung pandhapukipun inggih menika ‘tamba pipisan (mamahan) ingkang nyemek-nyemek’ saking tembung *popuk* saha ‘bangsa brambang ananging warnanipun pethak’ saking tembung *bawang*.

Wonten ing pethikan (3), (5) saha (6) *makna* enggalipun taksih saged dipunwangsulaken wonten ing *makna* wujud dhasaripun, ateges *makna* enggal ingkang karantam adhedhasar *makna* wujud dhasaripun. Tuladhanipun *makna* enggal ing pethikan (5) saking tembung camboran wetah *guwa garba* inggih menika “padharan wadhahing bayi” taksih saged dipungayutaken kaliyan teges saking tembung *guwa* ‘growongan utawi babahan’ saha tembung *garba* ‘padharan’.

Makna enggal salajengipun inggih menika adhedhasar *keselarasan makna* wujud dhasar ingkang saged kapanggihaken wonten ing pethikan (2), (12). Kados

ing pethikan (2), tembung dhasar *sandhang* saha *pangan* ing kalenggahaning tembung *selaras*. Bilih dipuntingali saking fungsipun tembung *sandhang* saha *pangan* ugi gadhah fungsi ingkang sami inggih menika kangge sarana gesang, pramila prekawis menika ingkang ndayani tembung *sandhang* saha *pangan* dados tembung ingkang *selaras*.

Wonten ing pethikan (4) mujudaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*. Tembung *prakategorial* tegesipun tembung menika dereng cetha, pramila kangge nuwuhaken *makna* enggal ingkang prayogi kedah nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Tembung ingkang awujud *prakategorial* ing pethikan (4) inggih menika tembung *teparo*.

Makna enggal ing pethikan (9) nedahaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang unik. Tembung ingkang dipunsebut unsur unik inggih menika tembung ingkang namung saged nggandheng kaliyan salah satunggaling tembung kemawon. Wonten ing pethikan (9) kasebut ingkang awujud unsur unik inggih menika tembung *gumrobyos*. Tembung *gumrobyos* namung saged nggandheng kaliyan tembung *kringet*. Pramila tembung *gumrobyos* kalebet ing unsur unik.

2. Tembung kriya

Tembung kriya utawi *verba* inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling tumindak, solah bawa utawi tandang gawe. Tembung kriya kabedakaken dados tiga, inggih menika kriya lingga, kriya tanduk, saha kriya tanggap. Analisis jinising tembung camboran wetah ingkang kalebet ing tembung kriya badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Tembung kriya + Tembung aran

Pandhapuking tembung kriya ingkang sepisan inggih menika kadhapuk saking tembung kriya saha tembung aran. Tegesipun tembung camboran wetah menika kalebet ing jinis tembung kriya ingkang tembung wiwitanipun kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung aran. Miturut tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk ing nginggil, inggih menika:

- (13) “Aku ora sarujuk Nanta lan Narwata *pasrah bongkokan* marang Landa,” kandhane Mas Adi Waluya. “Sing pasrah bongkokan ki ya sapa?!” protese Ananta. “Ngeterake Dul menyang rumah sakit ateges masrahake awakmu marang pemerintah serdhadhune Wilhelmina”.

(DL 109/KKD/103)

Wonten ing pethikan (13) ing nginggil, tembung camboran wetah ingkang dipunpanggiaken inggih menika *pasrah bongkokan*. Tembung *pasrah bongkokan* kadhapuk saking kailh tembung inggih menika tembung *pasrah* saha tembung *bongkokan*. Tembung camboran wetah kasebut awujud tembung lingga, ananging salah satunggal tembung pandhapukipun awujud tembung andhahan, ingkang wuwuhanipun langsung nggandheng saderengipun tembung menika ndhapuk dados tembung camboran wetah. Prekawis menika katingal ing tembung *bongkokan*, tembung *bongkokan* saking tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan awujud panambang (-an). Jalaran wuwuhan menika sampun nggandheng ing tembung bongkok saderengipun ndhapuk ing tembung camboran wetah, pramila tembung *bongkokan* saged dipunsebut tembung dhasar. Saben tembung pandhapuk camboran wetah gadhah teges piyambak, kados ing tembung camboran wetah *pasrah bongkokan*. Tembung *pasrah* tegesipun ‘maringaken

menapa kemawon dhateng ingkang dipuntuju', wondene tembung *bongkokan* tegesipun 'bentelan barang-barang ingkang panjang-panjang'.

Miturut jinising tembung, saged dipuntliti mawi tembung pandhapukipun. Tembung *pasrah* kalebet ing jinis tembung kriya, bab menika amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak, inggih menika nindakaken pakaryan awujud paring satunggaling bab. Wondene tembung *bongkokan* kalebet ing jinis tembung aran, amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang, inggih menika barang ingkang maujud, ateges saged dipuntektokaken kaliyan pancadriya.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *pasrah bongkokan* gadhah sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris* menika nedahaken bilih wontenipun unsur inti, tegesipun salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *pasrah bongkokan* kasebut ingkang dados inti inggih menika tembung *pasrah*. Tembung *pasrah* minangka unsur inti saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Jinis tembung camboran wetah *pasrah bongkokan* inggih menika tembung kriya ingkang kadhapuk saking jinis tembung, tembung kriya + tembung aran. Ateges tembung *pasrah* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika ingkang kalebet ing jinis tembung kriya. Andharan menika ndayani bilih tembung *pasrah* saged dados unsur inti. Wonten ing tembung camboran wetah kasebut, tembung *bongkokan* nerangaken tembung saderengipun inggih menika tembung *pasrah*. Sanesipun menika, teges saking tembung *pasrah* langkung sami wujudipun kaliyan *makna* enggal ingkang kaasilaken saking tembung camboran

wetah *pasrah bongkokan*. Pramila saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *pasrah* dados inti ing tembung camboran wetah *pasrah bongkokan*.

Makna enggal saking tembung camboran wetah *pasrah bongkokan* saged dipunmangertosi saking teges saben tembung pandhapukipun. Bilih teges kados ingkang sampun kaandharaken wonten ing nginggil menika sampun kagandheng, pramila nuwuhaken *makna* enggal tembung camboran wetah *pasrah bongkokan* kanthi “masrahaken dhirinipun/ piyambakipun dhateng tiyang sanes”.

b. Tembung kriya + Tembung kriya

Pandhapuking tembung kriya salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung kriya saha tembung kriya. Tegesipun pandhapuking tembung camboran wetah ingkang kalebet tembung kriya, tembung wiwitanipun kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung ingkang pungkasan ugi kalebet tembung kriya. Pirembagan kados prekawis menika saged dipuntingali saking andharan ing ngandhap menika.

- (14) Manggon kono ya mung padha ngendelake mbelani negara, emoh dijajah Walanda, kanthi dalasan kuwi padha ngrasa duwe hak ***polah-tingkah*** apa wae angger isih duwe niat balik nggempur tentara Walanda ing Kutha.
(DL 150/KKD/164)

Pethikan (14) ngewrat tembung camboran wetah ingkang ketingal saking tembung ***polah-tingkah***. Tembung *polah-tingkah* minangka tembung camboran wetah ingkang kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *polah* saha tembung *tingkah*. Tembung *polah* tegesipun ‘obahing angganing badan’, wondene tembung *tingkah* tegesipun ‘solah utawi patrap’. Miturut jinising

tembung, kalih tembung pandhapuk kasebut kalebet ing setunggal jinis tembung, inggih menika tembung kriya. Tembung *polah* saha tembung *tingkah* kalebet ing jinis tembung kriya amargi kalih tembung kasebut nedahaken satunggaling tumindak inggih menika patraping manungsa.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *polah-tingkah* ingkang kaperang saking tembung *polah* saha tembung *tingkah* asipat *eksosentris*. Tegesipun kekalih tembung pandhapuk menika dados inti ing tembung camboran wetahipun. Tembung *polah* saha tembung *tingkah* gadhah drajat ingkang sami. Tetenger tembung camboran wetah ingkang gadhah drajat sami inggih menika saged dipuntingali saking jinis tembung utawi fungsipun. Jinis tembung ingkang kapanggihaken wonten ing tembung *polah* saha tembung *tingkah* inggih menika tembung kriya + tembung kriya. Bab menika nedahaken bilih jinis tembung pandhapuk *polah tingkah* sami. Sanesipun menika, bilih dipuntingali saking fungsipun tembung *polah* saha *tingkah* ugi gadhah fungsi ingkang sami inggih menika ngandharaken patraping manungsa ingkang awujud tumindak. Pramila andharan ing nginggil mangaribawani bilih tembung *polah* saha *tingkah* gadhah drajat ingkang sami.

Makna enggal ingkang karantam saged dipuntingali saking gabungan teges tembung pandhapukipun. Tembung *polah* saha tembung *tingkah* gadhah teges ingkang sepadan. Pramila wonten ing tembung camboran wetahipun, *polah-tingkah* gadhah *makna* enggal ingkang boten tebih saking teges saben tembung pandhapukipun, inggih menika “tindak-tanduk”. Tuladha sanesipun saking

panganggening tembung camboran wetah saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

- (15) La kowe kok dahwen emen. Ya ben ta wong anyang-anyangen dhewe. Timbang diuyuhake ngenggon! Ana kanca kang nyauti. Dheweke lungguh cedhak cagak. Atiku kemropok disauti mengkono. Nanging daktahan aja nganti dadi *tukar padu*.

(DL 103/KKD/92)

Pethikan (15) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah inggih menika saking tembung *tukar padu*. Tembung camboran wetah *tukar padu* kadhapuk saking tembung *tukar* saha tembung *padu*. Teges saben tembung pandhapuk kasebut inggih menika tembung *tukar* ingkang tegesipun ‘kerengan’, wondene tegesipun tembung *padu* inggih menika ‘sulaya ing rembug, sami gantos mangsuli (rebut bener)’.

Bilih dipunsumerepi jinis tembungipun, kalih tembung menika kalebet ing jinis tembung ingkang sami, inggih menika tembung *tukar* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *padu* ugi kalebet ing jinis tembung kriya. Tembung *tukar* awujud tembung kriya amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak inggih menika kerengan utawi sulaya, wondene tembung *padu* awujud tembung kriya amargi nedahaken tumindak sulaya mawi lisan.

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tukar padu* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun sipat kasebut inggih menika salah satunggal tembung pandhapuk camboran wetah dados intinipun. Wonten ing tembung camboran wetah *tukar padu* ingkang dados unsur inti inggih menika tembung *tukar*. Tembung *tukar* minangka unsur inti saking tembung camboran wetah *tukar padu*, dhasaripun saged dipuntingali saking fungsi tembungipun. Antawisipun tembung

tukar saha tembung *padu*, salah setunggalipun nerangaken tembung sanes. Wonten prekawis menika tembung *padu* nerangaken tembung ingkang saderengipun, inggih menika tembung *tukar*. Tembung *padu* nerangaken tembung *tukar* bilih pasulayan ingkang kedadosan inggih menika mawi lisan. Andharan ing nginggil nedahaken bilih tembung *tukar* dados intining tembung camboran wetah *tukar padu*.

Adhedhasar *makna*, tembung camboran wetah *tukar padu* saged dipuntemtokaken saking teges tembung pandhapukipun. *Makna* enggal ingkang dipunpanggiaken saking pandhapuking tembung *tukar* saha tembung *padu* dados tembung *tukar padu* inggih menika “ pepadon, padudon, kerengan”.

Wonten pethikan salajengipun badhe kaandharaken pirembagan mawi prekawis kados ing nginggil ananging kanthi *pemaknaan* ingkang beda. Tembung camboran wetah ing ngandhap menika ngewrat jinis tembung kriya kanthi jinis tembung pandhapuk tembung kriya + tembung kriya saha asipat *endosentris*.

- (16) Sadheret omah loji dhines tangga teparo cacah lima, kabeh mau uga omah dhines pabrik gula Dringu, kahanane ya suwung, bubrah, ketara yen padha ***dijarah-rayah*** abrage. Embuh kanca dhinese Mas Pandam sing padha manggon omah dhines pabrik gula Dringu kuwi padha mlayu ngungsi menyang endi.
(DL 35/KKD/25)

Tembung camboran wetah kados pethikan (16) ing nginggil awujud tembung ***dijarah-rayah***. Tembung camboran wetah kasebut awujud tembung kompleks, ateges tembung lingganipun pikantuk wuwuhan. Tembung kompleks utawi tembung andhahan saking tembung ***dijarah-rayah*** inggih menika mapan wonten ing wiwitaning tembung camboran wetah kasebut. Jangkepipun, tembung lingga *jarah* pikantuk wuwuhan awujud ater-ater (di-). Tembung camboran wetah

saking pethikan ing nginggil saged dipunwangsulaken dhateng tembung lingganipun, inggih menika dados tembung *jarah-rayah*. Andharan menika nedahaken bilih tembung *jarah-rayah* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *jarah* saha tembung *rayah*. Kalih tembung lingga kasebut saged dipunpadosi teges leksikalipun. Tembung *jarah* ingkang tegesipun 'rebut', wondene tembung *rayah* tegesipun 'rebut kanthi peksa'.

Bilih dipunpremati saking jinising tembung, tembung *jarah* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *rayah* ugi kalebet ing jinis tembung kriya. Dipunsebut tembung kriya amargi kalih tembung menika sami-sami nindakaken satunggaling tumindak, inggih menika ngrebut.

Sanesipun miturut jinising tembung, tembung *jarah-rayah* saged katliti mawi sipat *konstruksi*. Tembung camboran wetah *jarah-rayah* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah setunggal tembung pandhapuk menika dados inti. Wonten ing tembung camboran wetah *jarah-rayah* ingkang dados inti inggih menika tembung pandhapuk ingkang wiwitan '*jarah*'. Tembung *jarah* dados unsur inti, saged dipuntingali saking fungsipun. Miturut fungsipun, tembung *rayah* dados katranganing tembung *jarah*. Sanesipun menika, tembung camboran wetah *jarah-rayah*, salah satunggal tembung pandhapukipun inggih menika awujud tembung prakategorial. Tembung prakategorial inggih menika tembung ingkang tegesipun dereng cetha bilih dereng nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Wonten ing tembung camboran wetah *jarah-rayah*, ingkang awujud tembung prakategorial inggih menika tembung *rayah*. Pramila saking andharan

ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih unsur inti mapan ing tembung *jarah*.

Gayut kaliyan *makna*, tembung camboran wetah *jarah-rayah* kalebet tembung ingkang prakategorial. Ateges tembung menika dereng cetha bilih dereng nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Satemah *makna* enggal saged dipunmangertosi bilih kalih tembung menika sampun kagandheng. *Makna* enggal saking asiling gabungan kalih tembung kasebut dados tembung camboran wetah *jarah-rayah* inggih menika “ngrebut kanthi peksa dening tiyang kathah”. Tuladha sanes ngengingi tembung camboran wetah kanthi prekawis kados andharan ing nginggil ananging *makna* enggalipun beda, saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (17) Buntelan dibuwang mangisor njaban pager omah, Mas Pandam banjur anjlog. Gluntung, dheweke tiba ***gulung-koming***. Sawatara dheweke lenger-lenger karo menggeh-menggeh, ambegane sentik-sentik katon saka obahe baune kang lemu.
(DL 9/KKD/7)

Pethikan (17) ing nginggil ngewrat tembung camboran wetah ingkang katingal saking tembung ***gulung-koming***. Tembung camboran wetah *gulung-koming* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *gulung* saha tembung *koming*. Saderengipun nemtokaken ngengingi wosing prekawis, langkung rumiyen saged dipunsumerepi teges saben tembung pandhapukipun. Tembung *gulung* tegesipun ‘ngguling-ngguling ing siti’, wondene tembung *koming* tegesipun ugi sami ‘gegulangan wonten ing siti’.

Miturut jinising tembung, tembung *gulung* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *koming* ugi kalebet ing jinis tembung kriya. Tembung *gulung*

dipunsebut tembung kriya, amargi tembung menika nindakaken satunggaling tumindak ngguling-ngguling. Wondene tembung *koming* kalebet jinis tembung kriya, amargi tembung menika ugi nindakaken tumindak ingkang tegesipun boten tebih saking teges tembung pandhapuk saderengipun inggih menika gegulungan.

Sanesipun katliti mawi jinising tembung, *gulung-koming* saged katliti mawi sipat *kostruksi*-nipun. Tembung camboran wetah *gulung-koming* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk menika awujud unsur inti. Wonten ing tembung camboran wetah *gulung-koming* ingkang dados intinipun, inggih menika tembung *gulung*. Tembung *gulung* awujud unsur inti amargi: *kaping sepisan*, antawisipun tembung *gulung* saha tembung *koming*, tembung *koming* dados katranganing tembung *gulung*. Tembung *koming* nuwuhaken teges ‘sanget’ ing tembung *gulung*; *kaping kalih*, tembung camboran wetah *gulung-koming*, salah satunggal tembungipun awujud unsur unik, inggih menika saking tembung *koming*. Unsur unik menika namung saged nggandheng kaliyan satunggaling tembung tartamtu. Saking andharan ing nginggil, saged dipunpendhet dudutan bilih ingkang dados inti ing tembung camboran wetah *gulung-koming*, inggih menika tembung *gulung*.

Adhedhasar *makna*, tembung camboran wetah *gulung-koming* saged dipunmangertosi saking teges tembung pandhapukipun, kados ingkang sampun kaandharaken ing nginggil. Pramila tembung camboran wetah *gulung-koming* saged dipuntegesi kanthi “nggulung mawalikan utawi ngguling-nguling wonten ing siti”.

c. Tembung kriya + Tembung kahanan

Pandhapuking tembung kriya sanesipun inggih menika kadhapuk saking tembung kriya saha tembung kahanan. Tegesipun tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung kahanan. Adhedhasar tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk menika saged dipuntingali saking *data* ing ngandhap menika.

- (18) Kingkin teka ora mung ***tilik lamis***. Kingking dudu jururawat cekel ijazah, nanging tandange kena dipek gawene, mitayani.
(DL 98/KKD/83)

Pethikan (18) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah inggih menika saking tembung ***tilik lamis***. Tembung camboran wetah *tilik lamis* kadhapuk saking tembung *tilik* saha tembung *lamis*. Teges saben tembung pandhapuk kasebut inggih menika tembung *tilik* ingkang tegesipun ‘tindak dhateng panggenaning liyan’, wondene tegesipun tembung *lamis* inggih menika ‘kahanan namung ing lairipun (tetembungan) ingkang becik, ananging manahipun boten’.

Bilih dipunpremati jinis tembungipun, kalih tembung menika kalebet ing jinis tembung ingkang beda, inggih menika tembung *tilik* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *lamis* kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *tilik* awujud tembung kriya amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak, wondene tembung *lamis* awujud tembung kahanan amargi nedahaken sipat ingkang beda antawisipun salebeting manah kaliyan lisanipun.

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tilik lamis* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung

camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *tilik lamis* ingkang dados inti inggih menika tembung *tilik*. Dipunsebut tembung inti, amargi antawisipun tembung *tilik* saha tembung *lamis*, tembung *lamis* minangka katranganing tembung *tilik*. Miturut jinising tembung, tembung *tilik* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan tembung camboran wetah *tilik lamis*, inggih menika tembung kriya. Sanesipun menika tembung *tilik* gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan *makna* enggal ingkang dipunasilaken tembung camboran wetah *tilik lamis* katimbang tembung *lamis*. Pramila saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *tilik* ingkang dados inti saking tembung camboran wetah menika.

Makna enggal ingkang kaasilaken saking pandhapuking tembung *tilik* saha tembung *lamis* saged dipuntingali saking teges tembung pandhapuk kasebut. Kekalih tembung kasebut ndhapuk dados setunggal tembung camboran wetah *tilik lamis* ingkang gadhah *makna* enggal “ngetrapaken beciking kahanan”. Tuladha sanes ngengingi tembung camboran wetah kanthi prekawis kados andharan ing nginggil ananging mawi sipat *konstruksi* ingkang beda, saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (19) Swarane tangis lan swarane asu ***jegog klengkengan***, campur dadi siji ing utekku kang mumet. Tambur teka, atine sajak seneng sukur dene bisa kumpul karo aku lan Mas Pandam.
(DL 13/KKD/9)

Pethikan *data* (19) ing nginggil nedahaken tembung camboran wetah ingkang katingal saking tembung ***jegog klengkengan***. Tembung *jegog klengkengan* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *jegog* saha tembung *klengkengan*. Kalih tembung kasebut saged dipunmangertosi tegesipun,

inggih menika tembung *jegog* ingkang tegesipun ‘ngedalaken swanten guk-guk kados swantening segawon’, wondene tembung *klengkengan* tegesipun ‘swanten sora sanalika’.

Miturut salah satunggal prekawis ingkang karembag, jinising tembung *jegog* inggih menika tembung kriya, wondene tembung *klengkengan* kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *jegog* kalebet ing jinis tembung kriya amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak, inggih menika ngedalaken swanten, wondene tembung *klengkengan* awujud tembung kahanan amargi nedahaken sipating swanten inggih menika sora saha sanalika.

Sanesipun katliti mawi jinising tembung, tembung camboran wetah *jegog klengkengan* saged katliti mawi sipat *kostruksi-nipun*. Tembung camboran wetah *jegog klengkengan* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk menika awujud unsur inti. Wonten ing *jegog klengkengan* ingkang dados intinipun, inggih menika tembung *jegog*. Tembung *jegog* awujud unsur inti amargi; 1) bilih dipuntingali saking jinis tembungipun sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika tembung kriya, wonten prekawis menika tembung *klengkengan* kalebet ing jinis tembung ingkang beda, inggih menika tembung kahanan (tembung kriya + tembung kahanan = tembung kriya); 2) antawisipun tembung *jegog* saha tembung *klengkengan*, tembung *klengkengan* dados katranganing tembung *jegog*, inggih menika nerangaken sipat swanten; 3) tembung camboran wetah *jegog klengkengan*, salah satunggal tembung pandhapukipun awujud unsur unik, inggih menika saking tembung *klengkengan*. Dipunsebut unsur unik amargi tembung menika namung saged nggandheng

kaliyan satunggaling tembung tartamtu kemawon. Saking andharan menika, saged dipunpendhet dudutan bilih, ingkang dados inti ing tembung camboran wetah *jegog klengkengan*, inggih menika tembung *jegog*.

Makna enggal saking tembung camboran wetah *jegog klengkengan* saged dipunmangertosi saking teges saben tembung pandhapukipun. Bilih teges kados ingkang sampun kaandharaken wonten ing nginggil menika sampun kagandheng, pramila nuwuhaken *makna* enggal tembung camboran wetah *jegog klengkengan* kanthi “nyara utawi ngedalaken swanten sora sanalika dening segawon”.

d. Tembung kriya + Tembung katrangan

Pandhapuking tembung kriya salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung kriya saha tembung katrangan. Tegesipun tembung pandhapuk camboran wetah ingkang wiwitan awujud jinis tembung kriya, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan awujud jinis tembung katrangan. Wonten ing ngandhap menika kasamektakaken panganggening tembung camboran wetah kanthi prekawis kasebut.

(20) Aku kaget. Umak-umiking atiku geter ing lambe, nyuwara sora nganti keprungu Basuki kang *туру njingkrung* ing cedhakku.

(DL 120/KKD/127)

Tembung camboran wetah ingkang katingal saking pethikan (20) ing nginggil inggih menika awujud tembung *туру njingkrung*. Tembung kasebut kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *туру* saha tembung *njingkrung*. Saderengipun nliti tembung camboran wetah *туру njingkrung* miturut wosing prekawis panaliten, pramila saged dipunpanggihaken teges antawisipun tembung pandhapuk kasebut. Teges saking tembung *туру* inggih menika ‘ngaso

kanthi socanipun merem saha boten sadhar', wondene tembung *njingkrung* tegesipun 'sare kanthi pengkeranipun mbungkuk saha sukunipun nekuk'.

Miturut jinising tembung, tembung pandhapuk *туру njingkrung* gadhah jinis tembung ingkang beda. Tembung *туру* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *njingkrung* kalebet ing jinis tembung katrangan. Tembung *туру* awujud tembung kriya awit tembung kasebut nindakaken pakaryan, senaosa pakaryan ingkang dipuntindakaken boten kathah mobah-mosikipun. Wondene tembung *njingkrung* kalebet tembung katrangan amargi tembung kasebut minangka katranganing tembung *туру* utawi nerangaken kados pundi anggenipun sare.

Bilih dipunmangertosi saking sipat *kostruksi-nipun*, tembung camboran wetah *туру njingkrung* asipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *туру njingkrung* ingkang dados intinipun inggih menika tembung *туру*. Tembung pandhapuk camboran wetah minangka inti saged dipuntingali saking jinis tembung saha fungsi antawisipun tembung pandhapukipun. Adhedhasar menika, tembung *туру* miturut jinis tembungipun sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun inggih menika tembung kriya, ananging tembung *njingkrung* gadhah jinis tembung ingkang beda inggih menika tembung katrangan (tembung kriya + tembung katrangan = tembung kriya). Sanesipun menika, fungsi saking tembung pandhapuk ingkang pungkasan inggih menika tembung *njingkrung* dados katranganing tembung *туру*. Pramila saged dipuntemtokaken bilih tembung pandhapuk ingkang dados inti ing tembung *туру njingkrung* inggih menika tembung *туру*.

Nemtokaken *makna* tembung camboran wetah *туру njingkrung* saged dipunmangertosi saking teges tembung pandhapukipun. Pramila gabungan saking teges kalih tembung antawisipun tembung *туру* saha tembung *njingkrung* nuwuhaken *makna* enggal, inggih menika “sare kanthi badanipun ngruwel mangun bunderan”.

e. Tembung kriya + Tembung wilangan

Pandhapuking tembung kriya sanesipun inggih menika kadhapuk saking tembung kriya saha tembung wilangan. Tegesipun tembung pandhapuk camboran wetah ingkang wiwitan awujud jinis tembung kriya, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan awujud jinis tembung wilangan. Pirembagan kanthi prekawis kasebut saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (21) Anu, *nuwunsewu*, nggih Mas. Yu Kingkin mboten kersa nampi panjenengan. Nuwunsewu lo, menika, Mas, ujure andhap asor banget. O nggih. Inggih mboten dados menapa. Sampun kula kinten badhe mekaten sikepipun, wangsulanku.
(DL 132/KKD/149)

Tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken saking pethikan (21) ing nginggil awujud tembung *nuwunsewu*. Tembung camboran wetah *nuwunsewu* saged dipunperang miturut tembung pandhapukipun, inggih menika tembung *nuwun* saha tembung *sewu*. Kekalih tembung menika saged kapanggihaken tegesipun piyambak-piyambak, inggih menika tembung *nuwun* ingkang tegesipun ‘nyuwun utawi mratelakaken pakurmatan’, wondene tembung *sewu* tegesipun ‘cacahing *nominal* arta utawi setunggal ewu’.

Bilih kalih tembung pandhapuk kasebut katliti mawi jinis tembung, pramila tembung *nuwun* kalebet ing jinis tembung kriya, wondene tembung *sewu*

kalebet ing jinis tembung wilangan. Tembung *nuwun* dipunsebut tembung kriya amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak ingkang awujud pakurmatan, wondene tembung *sewu* kalebet tembung wilangan amargi tembung menika nedahaken cacah utawi *nominal* saking arta.

Sanesipun mawi jinising tembung, tembung camboran wetah *nuwunsewu* saged katliti adhedhasar sipat *konstruksi-nipun*. Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *nuwunsewu* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *nuwunsewu* ingkang dados inti inggih menika tembung *nuwun*. Dhasar ingkang njalari tembung *nuwun* minangka unsur inti inggih menika saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Tembung *nuwun* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun inggih menika tembung kriya, beda kaliyan tembung *sewu* ingkang kalebet ing jinis tembung wilangan. Sanesipun menika dipunsebut tembung inti, amargi tembung *nuwun* menika gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan *makna* enggal ingkang dipunasilaken tembung camboran wetah *nuwunsewu* katimbang tembung *sewu*. Wonten ing tembung camboran wetah kasebut, tembung *sewu* nerangaken kados pundi kawontenan saking tembung *nuwun* menika. Pramila saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *nuwun* minangka inti saking tembung camboran wetah *nuwunsewu*.

Tembung camboran wetah *nuwunsewu* saged dipunmangertosi *makna* enggalipun kanthi negesi tembung pandhapukipun. Gabungan teges tembung *nuwun* saha tembung *sewu* nedahaken tumindak nyuwun pakurmatan ingkang

cacahipun setunggal ewu, ingkang pundi cacah menika dipunraos kathah utawi saged kasebut bilih pakurmatan ingkang dipunaturaken kanthi ageng. Ningali saking pangertosan menika pramila tembung camboran wetah *nuwunsewu* saged dipuntemtokaken *makna* enggalipun kanthi “pangandikan ingkang ngaturaken agunging pakurmatan”.

f. Tembung kahanan + Tembung aran

Pandhapuking tembung kriya ingkang pungkasan inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung aran. Tegesipun tembung pandhapuk camboran wetah ingkang wiwitan awujud jinis tembung kahanan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan awujud jinis tembung aran. Analisis *data* kanthi prekawis kasebut saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

- (22) Kena pelore nyasar ing sawah pinggir desa kono, lan mayite iku enggal padha dirumat rame-rame, gotong-royong, campur wong desa lan wong anyar sing ngungsi, ora *saru-siku* sapa kowe sapa aku, apa sing dirumat sedulure apa wong sing cetha saka ngendi.
(DL 21/KKD/15)

Tembung camboran wetah ingkang wonten ing pethikan *data* (22) ing nginggil inggih menika awujud tembung *saru-siku*. Tembung *saru-siku* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *saru* saha tembung *siku*. Saderengipun ngrembag tembung camboran wetah *saru-siku* mawi wosing prekawis panaliten, pramila saged mangertosi teges saben tembung pandhapukipun langkung rumiyen. Tegesipun tembung *saru* inggih menika ‘boten pantes’, wondene tegesipun tembung *siku* inggih menika ‘pojok jejeg; tengahing lengen’. Bilih dipuntliti mawi jinising tembung, tembung *saru* kalebet ing jinis tembung kahanan, bab menika amargi tembung *saru* nedahaken sipat satunggaling

tumindak ingkang boten sae. Wondene tembung *siku* kalebet ing jinis tembung aran awit tembung menika nedahaken panyebut satunggaling barang ingkang katingal, inggih menika perangan saking asta.

Sanesipun katliti mawi jinising tembung, tembung camboran wetah *saru-siku* saged katliti mawi sipat *konstruksi*-nipun. Tembung camboran wetah *saru-siku* gadhah sipat *konstruksi eksosentris*. Sipat *eksosentris* wonten ing tembung camboran wetah menika nedahaken bilih boten wonten unsur inti, ateges kekalih tembung pandhapuk dados intinipun. Dhasar kangge mangertosi bilih antawisipun tembung pandhapuk dados unsur inti sedaya inggih menika saking jinising tembung utawi fungsipun. Miturut jinising tembung kados andharan ing nginggil, dipunmangertosi bilih kalih tembung pandhapuk menika gadhah jinis tembung ingkang sami-sami beda kaliyan jinis tembung camboran wetahipun (tembung kahanan + tembung aran = tembung kriya). Ateges saking jinis tembung, kekalih tembung pandhapuk gadhah kalenggahan ingkang sami. Sanesipun menika miturut fungsipun, kalih tembung menika sami-sami paring andharan piyambak-piyambak ingkang samangke nuwuhaken *makna* enggal ingkang nyebal saking teges saben tembung pandhapukipun. Andharan menika nedahaken bilih kalih tembung pandhapuk inggih menika tembung *saru* saha tembung *siku* sadrajat utawi drajatipun sami.

Miturut *maknanipun*, tembung camboran wetah *saru-siku* kaperang saking tembung *saru* saha tembung *siku* ingkang saged dipunmangertosi teges tembung menika piyambak-piyambak. Bilih dipunsumerepi kanthi lugu, *makna* tembung camboran wetah *saru-siku* inggih menika pojok jejeg ingkang boten pantes.

Andharan menika nedahaken bilih *makna* enggal ingkang karantam boten jumbuh kaliyan konteks ukara ing cariyos. Satemah gabungan saking teges tembung *saru-siku* boten namung dipuntegesi kanthi menapa wontenipun, ananging kedah dipungayutaken kaliyan konteksipun. *Makna* enggal tembung camboran wetah *saru-siku* inggih menika “boten milah-milah utawi boten beda-bedakaken tumrap menapa kemawon”.

Saking pethikan *data* ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung kriya kaperang dados enem jinis tembung pandhapuk, inggih menika: a. tembung kriya + tembung aran ing pethikan angka (13); b. tembung kriya + tembung kriya ing pethikan (14), (15), (16) saha (17); c. tembung kriya + tembung kahanan ing pethikan (18), (19); d. tembung kriya + tembung katrangan ing pethikan (20); e. tembung kriya + tembung wilangan ing pethikan (21); saha f. tembung kahanan + tembung aran ing pethikan (22).

Bilih dipunpremati adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, pramila saged dipunmangertosi bilih wonten tigang kategori ewah-ewahan jinising tembung. *Kaping sepisan*, jinis tembung pandhapuk ingkang boten damel ewah-ewahan ing jinis tembung camboran wetahipun, ateges antawisipun jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun (tembung kriya + tembung kriya dados tembung kriya ing tembung camboran wetah). Prekawis menika katingal ing pethikan (14), (15), (16) saha (17). *Kaping kalih*, jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun, inggih menika wonten ing pethikan (13), (18), (19), (20), saha

(21). Wondene ingkang *kaping tiga*, jinis tembung camboran wetahipun beda kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun, inggih menika wonten ing pethikan (22).

Miturut sipat *konstruksi* saged kabadakaken dados kalih perangan inggih menika; sipat *eksosentris* saha sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *eksosentris*, ateges sedaya tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (14), (22). Wondene tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris*, ateges salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (13), (15), (16), (17), (18), (19), (20), saha (21).

Sanesipun menika, miturut *maknanipun*, pethikan saking angka (13) ngantos (22) menika gadhah *makna* enggal ingkang beda setunggal kaliyan sanesipun. Wonten ing pethikan (22) gadhah *makna* enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng *makna* wujud dhasaripun. *Makna* enggal ingkang kaasilaken sampun nyebal saking gabungan teges saben tembung pandhapukipun. Prekawis menika saged dipuntingali lumantar tuladha tembung camboran wetah *saru-siku* ingkang *makna* enggalipun “boten milah-milah utawi boten beda-badakaken tumrap menapa kemawon”, beda kaliyan teges tembung pandhapukipun inggih menika ‘boten pantes’ saking tembung *saru* saha ‘pojok jejeg utawi tengahing lengen’ saking tembung *siku*.

Wonten ing pethikan (13), (15), (18) saha (21) *makna* enggalipun taksih saged dipunwangsulaken wonten ing *makna* wujud dhasaripun, ateges *makna* enggal ingkang karantam adhedhasar *makna* wujud dhasaripun. Tuladhanipun

makna enggal ing pethikan (13) saking tembung camboran wetah *pasrah bongkokan* inggih menika “masrahaken dhirinipun utawi piyambakipun dhateng tiyang sanes” taksih saged dipungayutaken kaliyan teges saking tembung *pasrah* ‘maringaken menapa kemawon dhateng ingkang dipuntuju, saha tembung *bongkokan* ‘bentelan barang-barang ingkang panjang-panjang’.

Makna enggal salajengipun inggih menika adhedhasar *keselarasan makna* wujud dhasar ingkang saged kapanggihaken wonten ing pethikan (14). Kados ing pethikan (14), antawisipun tembung *polah* saha tembung *tingkah* gadhah teges ingkang boten tebih bedanipun, ateges kalih tembung menika saged dipunsebut gadhah teges ingkang sepadan. Pramila prekawis kasebut ingkang ndayani tembung *polah* saha *tingkah* dados tembung ingkang *selaras*.

Wonten ing pethikan (16) saha (20) mujudaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*. Tembung *prakategorial* tegesipun tembung menika dereng cetha, pramila kangge nuwuhaken *makna* enggal ingkang prayogi kedah nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Tembung ingkang awujud *prakategorial* ing pethikan (16) inggih menika tembung *rayah* saha ing pethikan (20) inggih menika tembung *njingkrung*.

Makna enggal ing pethikan (17) saha (19) nedahaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang unik. Tembung ingkang dipunsebut unsur unik inggih menika tembung ingkang namung saged nggandheng kaliyan salah satunggaling tembung kemawon. Wonten ing pethikan (17) kasebut ingkang awujud unsur unik inggih menika tembung *koming*. Tembung *koming* namung saged nggandheng kaliyan tembung *gulung*. Pramila tembung *koming* kalebet ing unsur unik.

Semanten ugi ing pethikan (19), ingkang dados unsur unik inggih menika tembung *klengkengan*.

3. Tembung kahanan

Tembung kahanan utawi *adjektiva* ugi sinebut tembung watak, tegesipun inggih menika tembung ingkang ngandharaken satunggaling kahanan utawi sipating barang. Tembung kahanan saged dipungandheng kaliyan tembung langkung, sanget saha radi. Analisis jinising tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung kahanan badhe kababar ing ngandhap menika.

a. Tembung aran + Tembung aran

Pandhapuking tembung kahanan ingkang kaping sepisan inggih menika kadhapuk saking tembung aran saha tembung aran. Pandhapuking tembung menika tegesipun tembung wiwitan kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung pungkasan kalebet ing jinis tembung aran. Adhedhasar pandhapuking tembung, pramila badhe dipunandharaken mawi analisis kados ing pirembagan ngandhap menika.

- (23) Ing prenah lor-kulon langit katon padhang branang. Ana kobongan gedhe banget ing Kutha Probolinggo. Yakuwi ana *bumiangus* ing plabuhan Probolinggo. Kuwi wis disiyasati dening para panguwasa kutha lan negara wiwit sadurunge tentara Walanda nganakake serangan sasi Juli 1947 iki.

(DL 17/KKD/10)

Tembung camboran wetah saking pethikan *data* (23) ing nginggil awujud tembung *bumiangus*. Tembung *bumiangus* menawi dipunperang miturut tembung pandhapukipun dados kalih tembung, inggih menika tembung *bumi* saha tembung *angus*. Kanthi *makna* leksikal, tembung *bumi* saged dipuntegesi ‘jagad’, wondene

tembung *angus* saged dipuntegesi ‘kenthelaning kukusan diyan’. Teges saben tembung pandhapuk menika saged dipunginakaken kangge nemtokaken jinising tembung, inggih menika tembung *bumi* kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung *angus* ugi kalebet ing jinis tembung aran. Tembung *bumi* awujud tembung aran amargi tembung menika nedahaken satunggaling barang ingkang saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya, ateges *bumi* menika maujud. Wondene tembung *angus* ugi awujud tembung aran amargi *angus* menika satunggaling barang ingkang saged dipuntemtokaken kaliyan pancadriya.

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *bumiangus* asipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *bumiangus* ingkang dados inti inggih menika tembung *bumi*. Dipunsebut tembung inti, amargi saking tembung *bumiangus*, tembung *angus* nerangaken kados pundi kawontenan saking tembung *bumi* menika, utawi saged dipuntegesi ‘bumi ingkang kados angus’. Sanesipun menika, tembung *bumi* gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan *makna* enggal ingkang dipunasilaken tembung camboran wetah *bumiangus*.

Manggihaken *makna* enggal tembung camboran wetah *bumi* saged dipunmangertosi saking teges tembung pandhapukipun. Bilih teges tembung *bumi* saha tembung *angus* menika dipungandheng pramila nuwuhaken *makna* enggal “jagad ingkang gosong utawi saged dipuntegesi kobongan”.

b. Tembung kahanan + Tembung aran

Pandhapuking jinis tembung kahanan sanesipun inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung aran. Tegesipun tembung pandhapuk

ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung aran. Adhedhasar tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi prekawis kasebut saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (24) Aku dhewe nalika samana ora bisa apa-apa, duwe kangmas kang kudu dikubur, ora ngreti carane ngubur, lan ora bisa mbandhani ubarampene duwe gawe metak jisime wong mati. Aku jan mlarat banget, mlarat bandha, ***mlarat tenaga*** lan sesurupan.
(DL 23/KKD/16)

Pethikan (24) ing nginggil nedahaken satunggaling tembung camboran wetah ingkang katingal ing tembung ***mlarat tenaga***. Tembung *mlarat tenaga* kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *mlarat* saha tembung *tenaga*. Saderengipun nemtokaken tembung *mlarat tenaga* miturut wosing prekawis, saged dipunpanggihaken teges saben tembung pandhapukipun langkung rumiyen. Tembung *mlarat* tegesipun ‘sarwi boten gadhah menapa-menapa’, wondene tembung *tenaga* tegesipun ‘kakiyataning badan’.

Miturut jinising tembung, tembung *mlarat* kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung *tenaga* kalebet ing jinis tembung aran. Kalih tembung pandhapuk menika beda kaliyan jinis tembung camboran wetahipun. Tembung *mlarat* kalebet ing jinis tembung kahanan, amargi tembung menika nedahaken kawontenan inggih menika ingkang sarwi kirang. Wondene tembung *tenaga* kalebet ing jinis tembung aran, amargi tembung *tenaga* awujud satunggaling barang, barang ingkang boten maujud. Dipunsebut boten maujud awit *tenaga* menika boten saged dipunmangertosi kaliyan pancadriya.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *mlarat tenaga* gadhah sipat *endosentris*. Sipat *endosentris* wonten ing tembung camboran inggih menika salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *mlarat tenaga* menika ingkang dados inti inggih menika tembung *tenaga*. Dhasar ingkang njalari tembung *tenaga* kasebut minangka inti, ingkang *kaping sepisan* inggih menika saged dipunmangertosi kanthi nandhingaken teges tembung *tenaga* kaliyan *makna* enggal saking tembung camboran wetah *mlarat tenaga*. Saking asil tetandhingan menika, *makna* enggal tembung *mlarat tenaga* langkung sami wujud tegesipun kaliyan tembung *tenaga*. *Kaping kalih*, wonten ing tembung camboran wetah *mlarat tenaga* menika, tembung *mlarat* nerangaken tembung *tenaga*, inggih menika tenaganipun kirang. Pramila saged dipunpendhet dudutan bilih unsur inti tembung camboran wetah *mlarat tenaga* inggih menika tembung *tenaga*.

Gayut kaliyan *makna*, tembung camboran wetah *mlarat tenaga* saged dipunmangertosi lumantar tembung pandhapukipun. Pramila adhedhasar *makna* wujud dhasar saged dipuntemtokaken *makna* enggal saking tembung camboran wetah *mlarat tenaga* inggih menika “boten tumandang ing damel”.

c. Tembung kahanan + Tembung kriya

Pandhapuking tembung kahanan salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung kriya. Pandhapuking tembung menika tegesipun tembung wiwitan kalebet ing jinis tembung kahanan wondene tembung pungkasan kalebet ing jinis tembung kriya. Adhedhasar pandhapuking tembung, pramila badhe dipunandharaken analisis kados ing pirembagan ngandhap menika.

(25) Aku lagi krasa yen mengkono bareng Kingkinarti nyentak aku karo nyendhal tangan sing dakmek-mek. Ya kaget tenan. Wong kono *salah tanggap*, tangan nggrathil dianggep kurangajar. Iki mau priye, ta? Gelaa ngono rasane! Oh, ngapura!

(DL 68/KKD/45)

Tembung camboran wetah ingkang katingal saking pethikan (25) ing nginggil inggih menika tembung *salah tanggap*. Tembung camboran wetah menika kadhapuk saking kalih tembung. Pandhapuking tembung kasebut, inggih menika tembung *salah* saha tembung *tanggap*. Kalih tembung pandhapuk menika saged dipuntegesi piyambak-piyambak, tembung *salah* ingkang tegesipun ‘klentu utawi luput’, wondene tembung *tanggap* tegesipun ‘gita, kalawan nggape anggenipun nampi’.

Miturut jinising tembung, kekalih tembung pandhapuk menika kalebet ing jinis tembung ingkang beda. Tembung *salah* kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung *tanggap* kalebet jinis tembung kriya. Tembung *salah* kalebet tembung kahanan amargi tembung menika nedahaken satunggaling sipat kawontenan inggih menika ingkang luput. Wondene tembung *tanggap* kalebet tembung kriya amargi tembung menika nedahaken satunggaling tumindak inggih menika anggenipun nggape.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *salah tanggap* gadhah sipat *endosentris*. Miturut sipat *endosentris* menika, tembung camboran wetah *salah tanggap* salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *salah tanggap* ingkang dados inti inggih menika tembung *tanggap*. Dipunsebut tembung inti, amargi antawisipun tembung *salah* saha tembung *tanggap*, tembung *salah* minangka katranganing tembung *tanggap*.

Miturut jinising tembung, tembung *tanggap* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan tembung camboran wetah *salah tanggap*, inggih menika tembung kriya. Sanesipun menika tembung *tanggap* gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan *makna* enggal ingkang dipunasilaken dening tembung camboran wetah *salah tanggap* katimbang tembung *salah*, inggih menika ngengingi kados pundi panampinipun. Pramila saking andharan kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *tanggap* ingkang dados inti saking tembung camboran wetah menika.

Makna ingkang kapanggihaken ing tembung *salah tanggap* inggih menika saged dipunmangertosi saking negesi tembung pandhapukipun. Bilih dipuncarub teges saben tembung pandhapuk kasebut, pramila nedahaken *makna* enggal tembung camboran wetah *salah tanggap* inggih menika “klentu pangertosan utawi klentu panrimanipun”. *Makna* enggal ingkang kapanggihaken awujud *makna* ingkang migunakaken *makna* wujud dhasaripun.

d. Tembung kahanan + Tembung kahanan

Pandhapuking tembung kahanan salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung kahanan saha tembung kahanan. Tegesipun tembung pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan ugi kalebet ing jinis tembung kahanan. Adhedhasar tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk ing nginggil saged dipuntingali lumantar pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (26) Padha karo aku, para pemudha kutha sing ngungsi ing kono ora masalake karo ingon-ingon asu. Apa maneh Tambur pranyata asu

sing gampang ngreti sasmitane manungsa. Yen diceluk ya banjur mara karo buntute kopat-kapit tandhapadha *guyup rukune* sesrawungan.

(DL 20/KKD/15)

Tembung camboran wetah saking pethikan (26) ing nginggil awujud tembung *guyup rukune*. Tembung camboran wetah *guyup rukune* sejatosipun saking tembung *guyup rukun*. Tembung *guyup rukun* kasebut kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *guyup* saha *rukun*. Amargi kalih tembung menika sampun ndhapuk dados setunggal tembung, pramila saged dipunmangertosi kanthi langsung bilih tembung camboran wetah *guyup rukune* awujud tembung kompleks, inggih menika saking tembung lingga *guyup rukun* ingkang pikantuk wuwuhan panambang (-e). Kalih tembung pandhapuk camboran wetah *guyup rukun* menika gadhah teges piyambak-piyambak, inggih menika tembung *guyup* ingkang tegesipun ‘rukun saha sami makempal’, wondene tembung *rukun* tegesipun ‘tanpa wonten pasulayan’.

Saking teges saben tembung pandhapuk menika saged dipuntliti mawi jinising tembung. Tembung *guyup* kalebet ing jinis tembung kahanan, amargi tembung menika nedahaken satunggaling kawontenan ingkang rukun. Semanten ugi tembung *rukun*, tembung *rukun* kalebet ing jinis tembung kahanan amargi tembung menika nedahaken sipating kawontenan, inggih menika ingkang tanpa pasulayan.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *guyup rukun* ingkang kaperang saking tembung *guyup* saha tembung *rukun* asipat *eksosentris*. Tegesipun kekalih tembung pandhapuk menika dados inti ing tembung camboran wetahipun. Tembung *guyup* saha tembung *rukun* gadhah drajat ingkang sami.

Tetenger tembung camboran wetah ingkang gadhah drajat sami inggih menika saged dipuntingali saking jinis tembung utawi fungsipun. Jinis tembung ingkang kapanggihaken wonten ing tembung *guyup* saha tembung *rukun* inggih menika tembung kahanan + tembung kahanan. Bab menika nedahaken bilih jinis tembung pandhapuk *guyup rukun* sami. Sanesipun menika, bilih dipuntingali saking fungsipun tembung *guyup* saha *rukun* ugi gadhah fungsi ingkang sami inggih menika ngandharaken satunggaling sipat utawi swasana ingkang becik awujud kawontenan ingkang tanpa pasulayan. Pramila andharan ing nginggil mangaribawani bilih tembung *guyup* saha *rukun* gadhah drajat ingkang sami.

Miturut *makna-nipun*, tembung camboran wetah *guyup rukun* saged dipuntegesi mawi mangertosi teges saben tembung pandhapukipun. Bilih dipuntingali saking andharan teges tembung *guyup* saha tembung *rukun* ingkang sampun kasebutaken wonten ing nginggil, saged dipunmangertosi bilih tembung menika *selaras*. Satemah *makna* enggal tembung camboran wetah *guyup rukun* saged dipunpanggihaken kanthi “sesrawungan tanpa sami sulaya utawi tansah rukun”. Tuladha sanesipun saking panganggening tembung camboran wetah saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

- (27) Utawa nyamar ndlusup ijen menyang kutha, ora ngetarani yen pejuwang patriot, ***campur bawur*** karo wong kutha sing ora ngungsi lan gelem dijajah Walanda, terus mara-mara nggranat patrol Landa, apa nglimpe mateni tentara Landa sing kepapagan ngijeni.
(DL 128/KKD/144)

Wonten ing pethikan (27) ing nginggil kapanggihaken tembung camboran wetah awujud tembung ***campur bawur***. Tembung *campur bawur* kadhapuk saking tembung *campur* saha tembung *bawur*. Bilih kalih tembung pandhapuk menika

dipunpanggihaken tegesipun piyambak-piyambak, pramila tegesipun tembung *campur* inggih menika ‘carub dados setunggal, utawi amor tetunggalanipun’, wondene tegesipun tembung *bawur* inggih menika ‘campur dados setunggal’.

Miturut jinising tembung, kekalih tembung pandhapuk kasebut saged dipunlebetaken wonten ing jinis tembung ingkang sami, inggih menika tembung kahanan. Bab menika adhedhasar kawontenan saking tembung menika piyambak. Tembung *campur* kalebet ing jinis tembung kahanan amargi tembung menika nedahaken satunggaling kawontenan utawi sipating barang ingkang sami carub. Wondene tembung *campur* ugi kalebet ing jinis tembung kahanan amargi tembung menika ugi nedaheken kawontenan ingkang sami carub.

Bilih dipunmangertosi saking sipat *kostruksi*-nipun, tembung camboran wetah *campur bawur* asipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *campur bawur* ingkang dados intinipun inggih menika tembung *campur*. Tembung pandhapuk camboran wetah minangka inti saged dipuntingali saking jinis tembung saha fungsi antawisipun tembung pandhapukipun. Wonten ing tembung camboran wetah menika tembung *bawur* dados tembung prakategorial, tegesipun tembung menika dereng saged nuwuhaken *makna* ingkang prayogi bilih dereng nggandheng kaliyan tembung sanes. Sanesipun menika, fungsi saking tembung pandhapuk ingkang pungkasan inggih menika tembung *bawur* dados katranganing tembung *campur*. Pramila saged dipuntemtokaken bilih tembung pandhapuk ingkang dados inti ing tembung *campur bawur* inggih menika tembung *campur*.

Makna enggal tembung camboran wetah ingkang kaasilaken saking gabungan teges saben tembung pandhapuk saged dipunmangertosi kanthi wetah utawi kanthi dipungayutaken kaliyan konteksipun. Satemah tembung camboran wetah *campur bawur* saged dipuntemtokaken *makna* enggalipun inggih menika “carob dados setunggal”. Tuladha sanes ngengingi tembung camboran wetah kanthi prekawis kados andharan ing nginggil ananging mawi wujud *makna* enggalipun beda saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (28) Thorrr! Mau genah unine pistol! Kanthi ngati-ati aku mlebu dhesa. Dhisike *sepi mamring*, ora ana sabawane uwong. Wasana aku weruh wong kampong mlayu-mlayu marani langgar. Siji. Loro. Telu. Akeh. (DL 126/KKD/140)

Pethikan (28) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah awujud tembung *sepi mamring*. Tembung *sepi mamring* kadhapuk saking kalih tembung inggih menika tembung *sepi* saha tembung *mamring*. Kalih tembung pandhapuk menika saged dipuntegesi piyambak-piyambak, inggih menika tembung *sepi* ingkang tegesipun ‘boten rame, tanpa swanten, utawi saged dipuntegesi kahanan tanpa kadunungan’, wondene tembung *mamring* tegesipun ‘sepi sanget’.

Miturut jinising tembung, tembung *sepi* kalebet ing jinis tembung kahanan, wondene tembung *mamring* ugi kalebet ing jinis tembung kahanan. Tembung *sepi* kalebet tembung kahanan, amargi tembung menika nedahaken satunggaling kawontenan, inggih menika ingkang boten rame. Wondene tembung *mamring* kalebet tembung kahanan, amargi tembung menika ugi nedahaken kawontenan ingkang sepi sanget.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *sepi mamring* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk menika awujud unsur inti. Wonten ing tembung camboran wetah *sepi mamring* ingkang dados intinipun, inggih menika tembung *sepi*. Tembung *semi* awujud unsur inti amargi: *kaping sepisan*, antawisipun tembung *sepi* saha tembung *mamring*, tembung *mamring* dados katranganing tembung *sepi*. Tembung *mamring* nuwuhaken teges ‘sanget’ ing tembung *sepi*; *kaping kalih*, tembung camboran wetah *sepi mamring*, salah satunggal tembungipun awujud unsur unik, inggih menika saking tembung *mamring*. Unsur unik menika namung saged nggandheng kaliyan satunggaling tembung tartamtu. Saking andharan ing nginggil, saged dipunpendhet dudutan bilih ingkang dados inti ing tembung camboran wetah *sepi mamring*, inggih menika tembung *sepi*.

Nemtokaken *makna* tembung camboran wetah *sepi mamring* saged mawi mangertosi teges tembung pandhapuk ingkang dados inti, inggih menika lumantar tembung *sepi*. Tegesipun tembung *sepi* inggih menika boten rame, tanpa swanten, utawi saged dipuntegesi kahanan tanpa kadunungan. Miturut andharan ing nginggil, tembung *mamring* awujud unsur unik. Unsur unik menika ingkang salajengipun badhe nuwuhaken kahanan “sanget” tumrap teges tembung *sepi*. Pramila *makna* enggal saking tembung camboran wetah *sepi mamring* saged dipunpanggiaken kanthi “sepi sanget”.

e. Tembung katrangan + Tembung kahanan

Pandhapuking tembung kahanan ingkang salajengipun inggih menika kadhapuk saking tembung katrangan saha tembung kahanan. Tegesipun tembung

pandhapuk ingkang wiwitan kalebet ing jinis tembung katrangan, wondene tembung pandhapuk ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung kahanan. Analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk ing nginggil, saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (29) Ing dina sing aku, Martimbang lan Martimbul blayangan menyang Dringu kuwi, lagi enak-enak mlaku, cedhak gang anggong wong-wong *tuna-susila*, ndadak krungu wong bengok-bengok.
(DL 36/KKD/26)

Pethikan *data* (29) ing nginggil ngewrat satunggaling tembung camboran wetah ingkang awujud tembung *tuna-susila*. Tembung kasebut kadhapuk saking kalih tembung inggih menika saking tembung *tuna* saha tembung *susila*. Bilih dipunpanggiaken teges saben tembung pandhapuk menika, pramila tembung *tuna* tegesipun ‘cupet, utawi kirang’, wondene tembung *susila* tegesipun ‘prayoga bebudinipun utawi tumindakipun’.

Miturut jinising tembung, tembung camboran wetah *tuna-susila* kalebet ing jinis tembung kahanan. Bilih dipunpadosi jinising tembung pandhapukipun, pramila tembung *tuna* kalebet jinis tembung katrangan, wondene tembung *susila* kalebet jinis tembung kahanan. Tembung *tuna* dipunsebut tembung katrangan amargi tembung menika nerangaken kahananipun tembung sanes. Tembung *tuna* menika awujud tembung katrangan ingkang nedahaken cacah utawi *kuantitas*. Wondene tembung *susila* dipunsebut tembung kahanan amargi tembung menika nedahaken sipat utawi watekipun manungsa.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *tuna-susila* gadhah sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris* menika

nedahaken bilih salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *tuna-susila* kasebut ingkang dados inti inggih menika tembung *susila*. Tembung *susila* minangka unsur inti saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Jinis tembung camboran wetah *tuna-susila* inggih menika tembung kahanan ingkang kadhapuk saking jinis tembung, tembung katrangan + tembung kahanan. Ateges tembung *susila* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika ingkang kalebet ing jinis tembung kahanan. Wonten ing tembung camboran wetah *tuna-susila*, tembung *tuna* ugi dados katranganing tembung *susila*. Andharan menika ndayani bilih tembung *susila* saged dados unsur inti. Sanesipun menika, teges saking tembung *susila* langkung sami wujudipun kaliyan *makna* enggal ingkang kaasilaken saking tembung camboran wetah *tuna-susila*. Pramila saking prekawis ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung *susila* minangka inti saking tembung camboran wetah *tuna-susila*.

Manggihaken *makna* tembung camboran wetah *tuna-susila* saged kanthi mangertosi teges tembung pandhapukipun. Gabungan saking teges saben tembung pandhapuk ingkang sampun kaandharaken ing nginggil kasebut saged dipunpendhet dudutan ngengingi *makna* enggal tembung *tuna-susila*. *Makna* enggal saking tembung camboran wetah *tuna-susila* inggih menika “kanthi pangetrap ingkang boten becik utawi bebudinipun kirang sae”.

Saking pethikan *data* ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung kahanan kaperang dados gangsal jinis tembung pandhapuk, inggih menika: a. tembung aran +

tembung aran ing pethikan angka (23); b. tembung kahanan + tembung aran ing pethikan (24); c. tembung kahanan + tembung kriya ing pethikan (25); d. tembung kahanan + tembung kahanan ing pethikan (26), (27), saha (28); saha e. tembung katrangan + tembung kahanan ing pethikan (29).

Bilih dipunpremati adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, pramila saged dipunmangertosi bilih wonten tigang kategori ewah-ewahan jinising tembung. *Kaping sepisan*, jinis tembung pandhapuk ingkang boten damel ewah-ewahan ing jinis tembung camboran wetahipun, ateges antawisipun jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun (tembung kahanan + tembung kahanan dados tembung kahanan ing tembung camboran wetah). Prekawis menika katingal ing pethikan (26), (27), saha (28). *Kaping kalih*, jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun, inggih menika wonten ing pethikan (24), (25), saha (29). Wondene ingkang *kaping tiga*, jinis tembung camboran wetahipun beda kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun, inggih menika wonten ing pethikan (23).

Miturut sipat *konstruksi* saged kabedakaken dados kalih perangan inggih menika; sipat *eksosentris* saha sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *eksosentris*, ateges sedaya tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (26). Wondene tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris*, ateges salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti, inggih menika wonten ing pethikan (23), (24), (25), (27), (28), saha (29).

Sanesipun menika, miturut *makna*-nipun, pethikan saking angka (23) ngantos (29) menika gadhah *makna* enggal ingkang beda setunggal kaliyan sanesipun. Wonten ing pethikan (23), (24), (25) saha (29) *makna* enggalipun taksih saged dipunwangsulaken wonten ing *makna* wujud dhasaripun, ateges *makna* enggal ingkang karantam adhedhasar *makna* wujud dhasaripun. Tuladhanipun *makna* enggal ing pethikan (24) saking tembung camboran wetah *mlarat tenaga* inggih menika “boten tumandang ing damel” taksih saged dipungayutaken kaliyan teges saking tembung *mlarat* ‘sarwi boten gadhah’, saha tembung *tenaga* ‘kekuwataning badan’.

Makna enggal salajengipun inggih menika adhedhasar *keselarasan makna* wujud dhasar ingkang saged kapanggihaken wonten ing pethikan (26). Kados ing pethikan (26), antawisipun tembung *guyup* saha tembung *rukun* gadhah teges ingkang boten tebih bedanipun, ateges kalih tembung menika saged dipunsebut gadhah teges ingkang sepadan. Pramila prekawis kasebut ingkang ndayani tembung *guyup* saha *rukun* dados tembung ingkang *selaras*.

Wonten ing pethikan (27) mujudaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*. Tembung *prakategorial* tegesipun tembung menika dereng cetha, pramila kangge nuwuhaken *makna* enggal ingkang prayogi kedah nggandheng kaliyan tembung sanesipun. Tembung ingkang awujud *prakategorial* ing pethikan (27) inggih menika tembung *bawur*.

Makna enggal ing pethikan (28) nedahaken *makna* enggal saking wujud dhasar ingkang unik. Tembung ingkang dipunsebut unsur unik inggih menika tembung ingkang namung saged nggandheng kaliyan salah satunggaling tembung

kemawon. Wonten ing pethikan (28) kasebut ingkang awujud unsur unik inggih menika tembung *mamring*. Tembung *mamring* namung saged nggandheng kaliyan tembung *sepi*. Pramila tembung *mamring* kalebet ing unsur unik.

4. Tembung katrangan

Tembung katrangan utawi *adverbia* inggih menika tembung ingkang paring andharan dhateng tembung sanes, kadosta paring andharan dhateng tembung kriya, tembung kahanan, tembung wilangan, saha nerangaken tembung katrangan ugi.

a. Tembung katrangan + Tembung katrangan

Pandhapuking tembung katrangan saking *data* ing ngandhap, inggih menika kadhapuk saking tembung katrangan saha tembung katrangan. Tegesipun pandhapuking tembung camboran wetah ingkang kalebet tembung katrangan, tembung wiwitanipun kalebet jinis tembung katrangan, wondene tembung ingkang pungkasan ugi kalebet ing jinis tembung katrangan. Miturut tabel analisis pethikan *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi prekawis kasebut inggih menika:

- (30) Aku terus bisa nuding ***cek-gemek*** wae ing ngendi dununge jisime Mas Pandam. Mas Pandam ketemu isih njungkel ing galengan kaya rong dina kepungkur, betah ora obah ora mosik.
(DL 22/KKD/15)

Wonten ing pethikan (30) ing nginggil, tembung camboran wetah ingkang dipunpanggiaken inggih menika ***cek-gemek***. Tembung *cek-gemek* kadhapuk saking kailh tembung inggih menika tembung *cêk* saha tembung *gêmêk*. Tembung camboran wetah kasebut awujud tembung lingga, ananging tembung lingga

ingkang ndhapuk salah setunggalipun awujud setunggal silabe. Tuladha pethikan ing nginggil nedahaken satunggaling wujud *onomatopoeia*. *Onomatopoeia* utawi *onomatope* inggih menika proses niru satunggaling swanten saking kewan utawi jagad raya. Tembung camboran wetah *cek-gemek* kadhapuk saking tigang silabe, inggih menika setunggal silabe ingkang dados tembung pandhapuk wiwitan, wondene kalih silabe dados tembung pandhapuk ingkang pungkasan. Teges saben tembung pandhapuk ingkang kalebet ing wujud *onomatopoeia* limrahipun dereng saged dipuntektokaken bilih kekalihipun dereng nggandheng. Ananging wonten ing tuladha tembung camboran wetah *cek-gemek* menika, tembung *cêk* saged dipuntegesi kanthi asiling tumindak nyepeng utawi nuding.

Miturut jinising tembung, saged dipuntliti mawi tembung pandhapukipun. Tembung *cêk* kalebet ing jinis tembung katrangan, bab menika amargi tembung menika nedahaken katrangan satunggaling tumindak, inggih menika tumindak nyepeng utawi nuding. Wondene tembung *gêmêk* ugi kalebet ing jinis tembung katrangan, amargi tembung menika nedahaken katrangan satunggaling tumindak nyepeng/ nuding.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *cek-gemek* gadhah sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris* menika nedahaken bilih wontenipun unsur inti, tegesipun salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *cek-gemek* kasebut ingkang dados inti inggih menika tembung *cêk*. Tembung *cêk* minangka unsur inti saged dipuntingali saking teges tembungipun. Tembung *cêk* langkung saged dipunmangertosi saderengipun kalih tembung pandhapuk menika nggandheng.

Sanesipun menika, wonten ing tembung camboran wetah *cek-gemek*, tembung *gêmêk* nerangaken tembung saderengipun inggih menika tembung *cêk*. Pramila saking andharan kasebut, saged dipuntingali bilih tembung *cêk* dados tembung katrangan ingkang nerangaken tembung kriya (tumindak nyepeng utawi nuding), wondene tembung *gêmêk* dados tembung katrangan ingkang nerangaken tembung katrangan (tembung *cêk*). Andharan ing nginggil nedahaken bilih tembung *cêk* saged dipuntemtokaken minangka inti saking tembung camboran wetah *cek-gemek*.

Makna enggal saking tembung camboran wetah *cek-gemek* saged dipunmangertosi saking andharan ing nginggil. Pramila *makna* saking tembung camboran wetah *cek-gemek* saged dipunpanggiaken kanthi “katrangan ingkang nedahaken asiling tumindak nyepeng utawi nuding”. Tembung *cek-gemek* dipunsebut wujud *onomatope* amargi tembung menika minangka tembung ingkang nedahaken tiruan swanten saking tumindak nuding. Referenipun kados kababar ing cariyos novel KKD inggih menika saking ‘tumindaking asta paraga ‘aku’ ingkang manggihaken saha salajengipun nedahaken tumrap tiyang sanes kanthi nuding wonten pundi dunungipun jisimipun Mas Pandam’.

Wonten ngandhap menika badhe kaandharaken tuladha sanes saking panganggening tembung camboran wetah ingkang ngewrat prekawis kados tuladha ing nginggil ananging kanthi sipat *konstruksi* ingkang beda. Pirembaganipun saged dipuntingali saking pethikan *data* ing ngandhap menika.

- (31) Lan klakon, kene wae lagi grumut-grumut metu saka patebonan banjur ***makbyar!*** Lampu sorot gedhe banget disentrongake marang arahe kene. Swasana kang maune peteng, sanalika iku uga dadi padhang-njingglang. (DL 80/KKD/57)

Kutipan (31) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah ingkang awujud tembung ***makbyar***. Tembung camboran wetah *makbyar* ugi kalebet ing wujud *onomatopoeia* inggih menika minangka tiruan swanten. Tembung *makbyar* kadhapuk saking setunggal silabe saha setunggal silabe. Wujud silabe ingkang sepisan inggih menika *mak*, wondene wujud silabe ingkang kaping kalih inggih menika *byar*. Saben tembung pandhapuk ingkang kalebet ing wujud *onomatopoeia* limrahipun dereng saged dipuntemtokaken tegesipun. Ananging wonten prekawis kados tuladha tembung camboran wetah ing nginggil, inggih menika *makbyar*, saged dipunpadosi tegesipun. Tembung *mak* tegesipun tembung ingkang nerangaken kahanan ingkang ‘sanalika’, wondene tembung ingkang kaping kalih inggih menika *byar* tegesipun ‘ketingal padhang’.

Miturut jinising tembung, antawisipun tembung ingkang awujud setunggal silabe inggih menika tembung *mak* saha *byar* saged dipuntemtokaken jinis tembungipun. Jinising tembung *mak* saha *byar* kalebet ing jinis tembung ingkang sami, inggih menika tembung *mak* kalebet ing jinis tembung katrangan, semanten ugi tembung *byar* kalebet ing jinis tembung katrangan. Tembung *mak* kalebet ing jinis tembung katrangan amargi tembung menika nerangaken kahanan ingkang sanalika. Wondene tembung *byar* kalebet ing jinis tembung katrangan amargi tembung menika ugi nerangan satunggaling kahanan inggih menika swasana padhang.

Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *makbyar* gadhah sipat *endosentris*. Tegesipun salah satunggal saking tembung pandhapuk tembung camboran wetah menika dados inti. Wonten ing tembung *makbyar* ingkang dados

inti inggih menika tembung *byar*. Dipunsebut tembung inti, amargi tembung *mak* menika gadhah teges ingkang langkung sami kaliyan *makna* enggal ingkang dipunasilaken tembung camboran wetah *makbyar* katimbang tembung *byar*. Sanesipun menika saking tembung *makbyar*, tembung *mak* nerangaken kados pundi kawontenan saking tembung *byar* menika.

Makna enggal saking tembung *makbyar* dipunmangertosi saking teges saben unsur pandhapukipun. Satemah *makna* enggal ingkang kaasilaken saking gabungan teges antawisipun tembung *mak* saha *byar* kados ingkang sampun kaandharaken ing nginggil inggih menika “sanalika padhang”. Tembung *makbyar* dipunsebut wujud onomatope amargi tembung menika minangka tembung ingkang nedahaken tiruan swanten saking kahanan cahya. Referenipun kados kababar ing cariyos novel KKD inggih menika saking ‘lampu sorot ingkang sanalika disentrongaken’.

Saking pethikan kalih *data* ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung katrangan namung kadhapuk saking setunggal jinis tembung pandhapuk inggih menika tembung katrangan + tembung katrangan, kados ingkang kapanggihaken wonten ing pethikan (30), saha (31).

Bilih dipunpremati adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, pramila saged dipunmangertosi bilih tuladha ing pethikan (30), saha (31) kalebet ing kategori ewah-ewahan jinising tembung ingkang tembung pandhapukipun boten damel ewah-ewahan ing jinis tembung camboran wetahipun, ateges antawisipun jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan sedaya jinis tembung

pandhapukipun (tembung katrangan + tembung katrangan dados tembung katrangan ing tembung camboran wetah).

Miturut sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah wonten ing pethikan (30), saha (31) gadhah sipat *konstruksi* ingkang sami inggih menika asipat *endosentris*, ateges salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti. Senaosa antawisipun tembung camboran wetah ing pethikan (30) saha (31) sami, ananging papan unsur intinipun beda. Wonten ing pethikan (30) unsur intinipun mapan ing tembung pandhapuk ingkang wiwitan, wondene ing pethikan (31) unsur intinipun mapan ing tembung pandhapuk ingkang pungkasan.

Miturut *makna-nipun*, pethikan (30) saha (31) kalebet ing kategori *makna* ingkang sami, inggih menika *makna* enggal saking tembung camboran wetah ing pethikan (30) saha (31) saking wujud dhasar *onomatopoeia*. *Onomatopoeia* utawi *onomatope* inggih menika proses niru satunggaling swanten saking kewan utawi jagad raya. Limrahipun kedadosan saking setunggal silabe saha setunggal silabe utawi langkung saking setunggal silabe. Wonten ing pethikan (30) kedadosan saking setunggal silabe + setunggal silabe, ingkang nuwuhaken *makna* enggal “katrangan ingkang nedahaken asiling tumindak nyepeng utawi nuding”. wondene wonten ing pethikan (31) kedadosan saking setunggal silabe + kalih silabe ingkang nuwuhaken *makna* enggal “sanalika padhang”.

5. Tembung sesulih

Tembung sesulih utawi *pronomina* inggih menika tembung ingkang dipunginakaken minangka gantosing tiyang, barang, utawi menapa kemawon ingkang dipunanggep barang. Tembung sesulih wonten enem warna, inggih

menika sesulih purusa, sesulih pandarbe, sesulih panuduh, sesulih pitakon, sesulih panyilah, saha sesulih sadhengah.

a. Tembung aran + Tembung sesulih

Pandhapuking tembung camboran wetah kanthi jinis tembung sesulih kadhapuk saking tembung aran saha tembung sesulih. Tegesipun, tembung wiwitan kalebet jinis tembung aran, wondene tembung ingkang pungkasan kalebet ing jinis tembung sesulih. Miturut tabel analisis ingkang nedahaken tembung camboran wetah kanthi jinis tembung pandhapuk tembung aran + tembung sesulih kaandharaken kados ing ngandhap menika:

- (32) Mergane awak pena nggantheng. ***Awak pena*** paling bregas antarane pemudha-pemudha kene kabeh, ujare Dulmanan nerusake guyone. Dheweke yen guyon, luwih-luwih yen nggojlog Dasiyun, sok kebacut-kebacut.
(DL 45/KKD/34)

Pethikan (32) ngewrat *data* ingkang nedahaken tembung camboran wetah inggih menika ketingal saking tembung ***awak pena***. Tembung *awak pena* sejatosipun kadhapuk saking kalih tembung, inggih menika tembung *awak* saha tembung *pena*. Kalih tembung pandhapuk menika saged dipunpangguhaken tegesipun piyambak-piyambak. Tembung *awak* tegesipun ‘badan utawi gembunging manungsa’, wondene tembung *pena* tegesipun ‘gantosipun panyebut tiyang sanes inggih menika panjenengan utawi sampeyan’.

Miturut jinising tembung, kalih tembung pandhapuk camboran wetah *awak pena* gadhah jinis tembung ingkang beda. Bab menika saged dipuntingali saking tembung *awak* ingkang kalebet ing jinis tembung aran, wondene tembung *pena* kalebet ing jinis tembung sesulih. Tembung *awak* kalebet tembung aran

amargi tembung *awak* menika nedahaken satunggaling barang utawi raganipun manungsa ingkang tamtunipun saged dipunmangertosi kanthi pancadriya. Wondene tembung *pena* kalebet tembung sesulih amargi bilih dipuntingali saking tegesipun inggih menika ‘panjenengan’ nedahaken panyebut kangge tiyang sanes.

Sanesipun mawi jinising tembung, tembung *awak* saha tembung *pena* saged katliti adhedhasar sipat *konstruksi*-nipun. Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah *awak pena* gadhah sipat *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris* menika nedahaken bilih salah satunggal tembung pandhapukipun dados inti. Wonten ing tembung *awak pena* kasebut ingkang dados inti inggih menika tembung *pena*. Tembung *pena* minangka unsur inti saged dipuntingali saking jinis tembungipun. Jinis tembung camboran wetah *awak pena* inggih menika tembung sesulih ingkang kadhapuk saking kalih jinis tembung, tembung aran + tembung sesulih. Ateges tembung *pena* gadhah jinis tembung ingkang sami kaliyan jinis tembung camboran wetahipun, inggih menika ingkang kalebet ing jinis tembung sesulih. Andharan menika mangaribawani bilih tembung *pena* saged dados unsur inti.

Nemtokaken *makna* enggal saking tembung camboran wetah *awak pena* kasebut saged dipunmangertosi saking teges saben tembung pandhapukipun saha tembung ingkang dados unsur intinipun. Saking gabungan teges kalih tembung kasebut saged dipunpendhet dudutan bilih *makna* enggal saking tembung camboran wetah *awak pena* inggih menika “panjenengan utawi nedahaken panyebut kangge tiyang sanes”.

Saking pethikan kalih *data* ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung camboran wetah ingkang kalebet ing jinis tembung sesulih namung kadhapuk saking setunggal jinis tembung pandhapuk inggih menika tembung aran + tembung sesulih, kados ingkang kapanggihaken wonten ing pethikan (32). Bilih dipunpremati adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung, pramila saged dipunmangertosi bilih tuladha ing pethikan (32), kalebet ing kategori ewah-ewahan ingkang jinis tembung camboran wetahipun sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun.

Miturut sipat *konstruksi*, pethikan (32) asipat *endosentris*. Tembung pandhapuk ingkang dados intinipun mapan wonten ing pungkasan, kados ingkang sampun kaandharaken wonten ing pirembaganipun. Sanesipun menika, miturut *makna*-nipun, pethikan (32) *makna* enggalipun taksih saged dipunwangsulaken wonten ing *makna* wujud dhasaripun, ateges *makna* enggal ingkang karantam adhedhasar *makna* wujud dhasaripun. Tembung camboran wetah *awak pena* nuwuhaken *makna* enggal “panjenengan utawi nedahaken panyebut kangge tiyang sanes”, ingkang sejatosipun taksih saged dipungayutaken kaliyan teges saking tembung *awak* ‘badan utawi gembunging manungsa’, saha tembung *pena* ‘gantosipun panyebut tiyang sanes inggih menika panjenengan utawi sampeyan’.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun katindakaken, saged dipunpendhet dudutan. Dudutanipun saking panaliten menika kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Adhedhasar ewah-ewahan jinising tembung tumrap tembung camboran wetah, kapanggihaken gangsal jinis tembung ingkang pokok, inggih menika, 1) tembung aran, 2) tembung kriya, 3) tembung kahanan, 4) tembung katrangan, saha 5) tembung sesulih. Salajengipun jinis tembung menika kaperang miturut jinis tembung pandhapukipun, kadosta:
  - a. Tembung aran wonten enem *variasi*, kadosta: tembung aran + tembung aran, tembung aran + tembung kriya, tembung aran + tembung kahanan, tembung kriya + tembung kahanan, tembung kahanan + tembung aran, tembung kahanan + tembung kahanan;
  - b. Tembung kriya gadhah enem *variasi*, kadosta: tembung kriya + tembung aran, tembung kriya + tembung kriya, tembung kriya + tembung kahanan, tembung kriya + tembung katrangan, tembung kriya + tembung wilangan, tembung kahanan + tembung aran;
  - c. Tembung kahanan gadhah gangsal *variasi*, kadosta: tembung aran + tembung aran, tembung kahanan + tembung aran, tembung kahanan + tembung kriya, tembung kahanan + tembung kahanan, tembung katrangan + tembung kahanan;

- d. Tembung katrangan gadhah setunggal *variasi*, inggih menika tembung katrangan + tembung katrangan;
- e. Tembung sesulih gadhah setunggal *variasi*, inggih menika tembung aran + tembung sesulih.

Ewah-ewahan jinising tembung camboran wetah saged sami kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun, sami kaliyan salah setunggal jinis tembung pandhapukipun, ugi saged beda kaliyan sedaya jinis tembung pandhapukipun.

2. Adhedhasar sipat *konstruksi*, tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken kaperang dados kalih sipat, inggih menika *eksosentris* saha *endosentris*. Tembung camboran wetah ingkang asipat *eksosentris*, ateges sedaya tembung pandhapukipun dados inti. Wondene tembung camboran wetah ingkang asipat *endosentris*, salah satunggal saking tembung pandhapukipun dados inti, saged mapan wonten ing tembung pandhapuk ingkang wiwitan ugi saged mapan wonten ing tembung pandhapuk ingkang pungkasan.
3. Adhedhasar makna, tembung camboran wetah ingkang kapanggihaken dipunbedakaken kanthi cara: 1) makna enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng makna wujud dhasar, 2) makna enggal adhedhasar makna wujud dhasar, 3) makna enggal adhedhasar *keselarasan* makna wujud dhasar, 4) makna enggal saking wujud dhasar ingkang *prakategorial*, 5) makna enggal saking wujud dhasar ingkang unik, 6) makna enggal saking wujud dhasar *onomatopoeia*.

B. Implikasi

Panaliten menika ngrembag panganggening tembung camboran wetah wonten ing novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata. Salebeting panaliten menika dipunpangguhaken mapinten-pinten tembung camboran wetah miturut ewah-ewahan jinising tembung, sipat *konstruksi*, saha *makna*-nipun ingkang beda-beda. Asiling panaliten menika dipunangkah saged dipunginakaken dhateng paraga pendhidhikan (siswa saha guru) supados mangertosi tata tembung, mliginipun prekawis salebeting tembung camboran wetah. Dhateng para siswa kaajab saged ngecakaken panganggening tembung camboran wetah wonten ing seratan kadosta nalika gladhen nyerat, supados seratanipun langkung endah. Sanesipun menika tembung camboran wetah ugi saged dipunginakaken wonten ing pangandikan. Panganggening tembung camboran wetah ing pangandikan saged damel andharan langkung prasaja. Dhumateng guru kaajab saged paring pambiyantu kangge ngrantam *materi* ajar menapa dene metodenipun babagan tembung camboran wetah.

Tumraping para maos, asiling panaliten menika dipunangkah saged suka pambiyantu mangertosi wosing cariyos novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata lumantar tetembungan ingkang dipunginakaken, mliginipun ingkang ngewrat tembung camboran wetah. Panaliten menika ugi saged dipunginakaken kangge *referensi* panaliten salajengipun ngengingi bab tembung camboran wetah.

C. Pamrayogi

Adhedhasar dudutan saha implikasi ing panaliten menika, panaliti saged paring pamrayogi ing ngandhap menika.

1. Panaliten ngengingi tembung camboran wetah abasa Jawi menika dereng kathah dipuntindakaken, satemah taksih kathah bab sanesipun ingkang werni-werni kawontenanipun saged dipuntliti. Tumraping para panaliti dipunangkah saged nindakaken panaliten sanesipun ngengingi *fokus* prekawis ingkang beda bab tembung camboran wetah.
2. Panaliten bab tembung camboran wetah taksih prelu dipunlajengaken boten namung winates ing novel kemawon, ananging saged awujud tembung camboran wetah abasa Jawi ing tuturan masarakat Jawi utawi wonten ing serat.

KAPUSTAKAN

- Aminuddin. 2001. *Semantik Pengantar Studi Tentang Makna*. Bandung: Sinar Baru Algesindo.
- Antunsohono. 1956. *Reringkesaning Paramasastra Djawa II*. Djokdja: Hien Hoo Sing.
- Badudu, J.S. 1978. *Adakah Kata Majemuk dalam Bahasa Indonesia?* Oleh Bunga Rampai Ilmu Sastra. No.3. Bandung.
- Cahyono, Bambang Yudi. 1995. *Kristal-kristal Ilmu Bahasa*. Surabaya: Airlangga University Press.
- Chaer, Abdul. 2007. *Kajian Bahasa: Struktur Internal, Pemakaian, dan Pemelajaran*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- _____. 1994. *Linguistik Umum*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Keraf, Gorys. 1991. *Tata Bahasa Indonesia*. Ende Flores: PT. Nusa Indah.
- Kridalaksana, Harimurti. 2005. *Kelas Kata dalam Bahasa Indonesia*. Jakarta : PT Gramedia Pustaka Utama.
- _____. 1988. *Beberapa Prinsip Perpaduan Leksem dalam Bahasa Indonesia*. Yogyakarta: Kanisius.
- Moeliono, Anton M. 1988. *Tata Bahasa Baku Bahasa Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Mulyana. 2011. *Morfologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- _____. 2005. *Kajian Wacana: Teori, Metode & Aplikasi Prinsip-prinsip Analisis Wacana*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- Muslich, Masnur. 2010. *Tata Bentuk Bahasa Indonesia, Kajian ke Arah Tata Bahasa Deskriptif*. Jakarta. Bumi Aksara.
- Nurgiantoro, Burhan. 2009. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University.

- Nurhadi. 1995. *Tata Bahasa Pendidikan, Landasan Penyusunan Buku Pelajaran Bahasa*. Semarang: IKIP Semarang Press.
- Padmosoekotjo, S. 1986. *Paramasastra Djawi*. Purworedjo: Hien Hoo Sien.
- Poerwadarminta, W. J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Ngayogyakarta: J.B. Wolters' Uitgevers Maatschappij.
- Ramlan. 2001. *Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif Cetakan ke 12*. Yogyakarta: CV. Karyono Ilmu Bahasa Indonesia.
- Samsuri. 1988. *Morfologi dan Pembentukan Kata*. Jakarta: Depdikbud.
- _____. 1982. *Analisa Bahasa Memahami Bahasa Secara Ilmiah*. Jakarta: Erlangga.
- Santoso, Joko. 2003. *Diktat Pegangan Kuliah Semantik*. Yogyakarta: FBS UNY.
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar*. Surabaya. PT Citra Jaya Murti.
- Sudaryanto. (ed). 1992. *Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- _____. 1988. *Metode Linguistik, Bagian Kedua: Metode dan Aneka Teknik Penggunaan Data*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Tarigan, Henry Guntur. 1985. *Pengajaran Morfologi*. Bandung: Angkasa.
- Uhlenbeck, E.M.1982. *Kajian Morfologi Bahasa Jawa*. Jakarta: Djambatan.
- Verhaar. J.W.M. 2006. *Asas-asas Linguistik Umum*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir Edisi Revisi*. Yogyakarta: Kanisius.
- Widjono. 2007. *Bahasa Indonesia. Mata Kuliah Pengembangan Kepribadian di Perguruan Tinggi*. Jakarta: Gramedia Widiasarana Indonesia.

LAMPIRAN

**Analisis Data Tembung Camboran Wetah
wonten ing Novel Kadurakan ing Kidul Dringu anggitanipun Suparto Brata**

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		TA						TKr					TKh				T Kat	T S	Eksosentris			Endosentris	
		TA + TA	TA + TKr	TA + TKh	TKr + TKh	TKh + TA	TKh + TKh	TKr + TA	TKr + TKr	TKr + TKh	TKr + TKat	TKr + TW	TKh + TA	TKh + TKr	TKh + TKh	TKat + TKh	TKat + TKat	TA + TS					
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r			s	1
1.	Pancen nalika samono akeh bangsa kita kang wis percaya marang omonge Landa bab mupakatan Linggarjati . (KKD/2012/4)				√															√		Makna : (1) linggar = tindak, jengkar jati = nyata, tulen	Linggarjati * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jenis tembung aran kadhapuk saking jenis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : prajanjen sami boten memungsuhan, nama prajanjen antawisipun bangsa Indonesia kaliyan Walanda ing jaman perang rumiyen.

Katrangan Cekakan:

TA : Tembung Aran
TKr : Tembung Kriya
TKh : Tembung Kahanan

TKat : Tembung Katrangan
TS : Tembung Sesulih
TW : Tembung Wilangan

Katrangan Makna : (kategori *pemaknaan*/ makna enggal)

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
2.	Negara mesthi bakal tentrem, wong anggone memungsuhan karo Landa wis padha dimupakati <i>andum dhame</i> . (KKD/2012/4)							√														√	<i>Makna : (2)</i> <i>andum</i> = merang/paring satunggaling bab ingkang cacahipun sami. <i>dhame</i> = prajanten mantun anggenipun memungsuhan.	<i>andum dhame</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>dhame</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : prajanten sami boten memungsuhan.
3.	Pamukatan kuwi <i>ditapakastani</i> ing Linggarjati 25 Maret 1947. (KKD/2012/4)	√																				√	<i>Makna : (2)</i> <i>(di-) tapak</i> = tilas kagepok ing pirantos <i>asta (-i)</i> = tangan (perangan ngandhap)	<i>tapak asta</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tapak</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tandha-tangan utawi tèken.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
4.	Kabeh motor sisane jaman Jepang , dadi mesine ya akeh sing wis koklok. (KKD/2012/6)	√																				√	Makna : (2) jaman = wekdal, mangsa dangu. Jepang = negara, papan sawetanipun negara Cina.	jaman Jepang * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>jaman</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : wekdal/ mangsa nalika negara Jepang njarah bangsa Indonesia.
5.	Sarwa cumpen sandhang-pangan lan gegamane perang, (KKD/2012/6)	√																			√		Makna : (3) sandhang = pangagem/ menapa ingkang dipuntrapaken ing badan. pangan = dhaharan/ rejeki (sekul, lelawuhan) kangge sarana gesang.	sandhang-pangan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : pangagem saha dhaharan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
6.	Aku melu mloya-mlayu mlebu-metu kamar, ora ngreti apa kang mesthi dakgawa ngungsi. (KKD/2012/7)								√												√		Makna : (3) mlebu = dhateng ing dalem/ lebet. metu = dhateng ing njawi.	mlebu-metu * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat konstruksi : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindak boten cetha amargi bingung.
7.	Mas Pandam ancik-ancik lambene sumur , mancad sosoran banyu, banjur ngamplok pager tembok. (KKD/2012/7)	√																				√	Makna : (2) lambe (-e) = lathi. sumur = luwangan ingkang jero saha wonten toya tukipun.	lambe sumur * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>sumur</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : pinggiraning sumur.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
8.	Mas Pandam ancik-ancik lambene sumur, mancad sosoran banyu, banjur ngamplok <i>pager tembok</i> . (KKD/2012/7)	√																				√	Makna : (2) <i>pager</i> = aling-aling kangge mbrukuti griya/eleting pekarangan. <i>tembok</i> = pager bata.	<i>pager tembok</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>pager</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : pager ingkg dipundamel saking bata.
9.	Gluntung, dheweke tiba <i>gulung-koming</i> . (KKD/2012/7)								√													√	Makna : (5) <i>gulung</i> = ngguling-ngguling ing siti <i>koming</i> = gegulangan wonten ing siti.	<i>gulung-koming</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>gulung</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : nggulung mawalikan/ngguling-nguling wonten ing siti.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
10.	Sawah ing kidul omah ditanduri pari lagi nedhenge <i>ijo royo-royo</i> , (KKD/2012/8)																√					√	Makna : (5) <i>ijo</i> = warna kados ron. <i>royo-royo</i> = ijem enem ingkang sumringah	<i>ijo royo-royo</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>ijo</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah: warna ijem enem ingkang seger.
11.	Lan kene wong loro <i>mlayu ngethipleng</i> marani pucuke Gunung Semeru (KKD/2012/8)									√												√	Makna : (4) <i>mlayu</i> = mlampah ingkang santer/rikat. <i>ngethipleng</i> = mlampah ingkang santer/rikat.	<i>mlayu ngethipleng</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>mlayu</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : mlayu rikat sanget.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
12.	Saka kadohan aku kaya krungu sambate Mbakyu Pandam nangis kelara-lara, nangis nglairake jabangbayi , (KKD/2012/8)	√																			√		Makna : (3) jabang = bayi. bayi = bocah ingkang nembe miyos.	jabangbayi * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : bayi ingkang nembe lair.
13.	Swarane tangis lan swarane asu jegog klengkengan , campur dadi siji ing utekku kang mumet. (KKD/2012/9)									√												√	Makna : (4) jegog = ngedalaken swante guk-guk kados swantening segawon. klengkengan = swanten sora sanalika.	jegog klengkengan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>jegog</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : ngedalaken swanten sora sanalika dening segawon.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
14.	Nanging ya wong asu <i>kurang tata</i> , dheweke nrancak wae ngampus-ngampus aku lan Mas Pandam tanpa duga-duga. (KKD/2012/9)																	√				√	Makna : (2) <i>kurang</i> = dereng cekap/ganep. <i>tata</i> = beciking pangetrap/ kanthi aturan ingkang becik.	<i>kurang tata</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tata</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : kanthi pangetrap boten becik.
15.	Nanging aku krasa yen wong kuwi iya <i>nunggal karep</i> karo aku, keplayu saka dalan gedhe. (KKD/2012/9)														√							√	Makna : (2) <i>nunggal</i> = dados setunggal, sareng-sareng nindakaken. <i>karep</i> = niyat nedya nindakaken, maksud.	<i>nunggal karep</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>karep</i> . * Makna TCW : gadhah kekajengan ingkang sami.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
16.	Ing prenah lor- kulon langit katon padhang branang . (KKD/2012/10)																√					√	Makna : (5) padhang = terang, cetha. branang = abang sanget.	padhang branang * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tmbg kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>padhang</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : kahanan sarwa abrit mencorong.
17.	Ana kobongan gedhe banget ing kutha Probolinggo. Yakuwi ana bumiangus ing plabuhan Probolinggo. (KKD/2012/10)												√								√		Makna : (2) bumi = jagad angus = kenthelaning kukusan diyan	bumiangus * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : kobongan

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
18.	Plabuhan Probolinggo diobong, dibumihangus, marga pasukan mungsuh mlebu nguwasani kutha! Kuwi klebu siyasat perange para patriot Indonesia nglawan pamrentahan Walanda. (KKD/2012/11)		√																			√	Makna : (2) siyasat = <i>strategi</i> , cara. perang (-e) = adu kakiyatan arebut menang.	siyasat perang * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kriya. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>siyasat</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : <i>strategi</i> kangge perang nglawan mungsuh.
19.	Prahoto angkutan lasykar Indonesia kuwi dikrutug mimis saka nggegana dening pasukan Walanda sing numpak motormabur . (KKD/2012/12)			√																		√	Makna : (2) motor = piranti sarwa mesin. mabur = ngambah ing awang-awang.	motormabur * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>montor</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : <i>pesawat</i> .

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
20.	Yen diceluk ya banjur mara karo buntute kopat-kapit tandha padha <i>guyup rukune</i> sesrawungan. (KKD/2012/15)																√				√		Makna : (3) <i>guyup</i> = rukun saha sami makempal. <i>rukun</i> (-e) = tanpa wonten pasulayan	<i>guyup rukun</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : tansah rukun/ sesrawungan ingkang boten sami sulaya.
21.	Campur wong desa lan wong anyar sing ngungsi, ora <i>saru-siku</i> sapa kowe sapa aku, (KKD/2012/15)											√									√		Makna : (1) <i>saru</i> = boten pantes. <i>siku</i> = pojok jejeg.	<i>saru-siku</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindak ingkang boten mbeda-mbedakaken.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
22.	Aku terus bisa nuding cek-gemek wae ing ngendi dununge jisime Mas Pandam. (KKD/2012/15)																		√			√	Makna : (6) cek = katrangan kangge ngasto satunggaling barang. gemek = dipuncpeng.	cek-gemek * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung katrangan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>cek</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : katrangan ingkang nedahaken asiling tumindak nyepeng/ nuding.
23.	Aku jan mlarat banget, mlarat bandha, mlarat tenaga lan sesurupan. (KKD/2012/16)													√								√	Makna : (2) mlarat = sarwi boten gadhah. tenaga = kekuwataning badan	mlarat tenaga * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tenaga</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : boten tumandang ing damel.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
24.	Mesthine ya arep nglungani tekane wadyabala Walanda, (KKD/2012/17)	√																			√		Makna : (3) wadya = pandherek, tiyang kathah. bala = kakuwatan, prajurit ingkang nderek perang.	wadyabala * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : prajurit
25.	Ngebrok ing kono, ngiras pantes nunggu garinge lemah kubure mas Pandam. (KKD/2012/19)										√											√	Makna : (2) (ng-) iras = nindakake/ nglampahi sesarengan. pantes = patut, sampun prayoga	ngiras pantes * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>iras</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : ngetrepaken kahanan ingkang becik.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
26.	Ngebrok ing kono, ngiras pantes nunggu garinge lemah kubure mas Pandam. Diamrih sing lerem tentrem wae dhisik. (KKD/2012/20)																√				√		Makna : (3) lerem = mendha, sareh. tentrem = boten sumelang, boten rusuh.	lerem tentrem * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : sareh saha boten sumelang.
27.	Aku bakal krasan manggon ana ngendi wae, angger jenenge lagi urip labuh negara . (KKD/2012/20)							√														√	Makna : (2) labuh = tiba. negara = kutha/papaning tiyang kathah .	labuh negara * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung labuh . * Makna Tembung Camboran Wetah : ngetohake jiwa raga amrih karaharjaning negara.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
28.	Lan sajroning rong taun iku aku urip saparan-paran: ing front Mojokerto, front Sidoarjo , ambblas golek bedhil ing Sala, (KKD/2012/20)						√														√		Makna : (1) <i>sido</i> = kelakon temenan. <i>arjo</i> = slamet	Sidoarjo * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : nama kutha ing Jawa Timur.
29.	Kumpule para nom-noman ing desa kono banjur mujudake kekuwatan anyar, kekuwatan militer kang kena dianggo ngridhuhi seleh-dokoke mungsuh. (KKD/2012/20)					√																√	Makna : (2) <i>seleh</i> = lereh, sampun mapan/ gumathuk/ lerem. <i>dokok</i> (-e) = prenatal, papan	seleh-dokok * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>dokok</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : papan panggenan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	L	m	n	o	p	q	r	s	1			2
30.	Aku, Wimbadi, <i>juru tulise</i> Jawatan Listrik & Gas Probolinggo kang biyen mung bisa nulis alus ing buku-buku rekening, (KKD/2012/21)		√																			√	<i>Makna : (2)</i> <i>juru</i> = tiyang ingkang nindakaken pakaryan, tukang. <i>tulis</i> (-e) = ingkang ginambar ing aksara, layang.	<i>juru tulis</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>juru</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tiyang ingkang pandamelipun sarwi tulis-tinulis.
31.	<i>Zaman perang</i> , perang mbelani jerite Ibu Pertiwi kang lagi bengok-bengok kebrokan serdhadhu-serdhadhu colonial, (KKD/2012/21)		√																			√	<i>Makna : (2)</i> <i>zaman</i> = wekdal, mangsa ingkang dangu. <i>perang</i> = adu kakiyatan/ gegaman arebut menang.	<i>zaman perang</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>zaman</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : wekdal nalika wonten perang.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	L	m	n	o	p	q	r	s	1			2
32.	Naraindras iku jenenge cah ngungsi kang ndherek wongtuwane ing kampung kono. (KKD/2012/22)			√																		√	Makna : (2) wong = titah ingkang pinaringan budi. tuwa (-e) = sampun keliwat ing yuswa	wongtuwa * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>wong</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tiyang sepuhipun ingkang putra.
33.	Salah gawene antara liya ngiras pantes niliki omah dhinese Mas Pandam. (KKD/2012/24)		√																			√	Makna : (2) omah = papan mawi payon ingkang dipunginakaken dedunung. dhines (-e) = gegayutan kaliyan pakaryan negara.	omah dhines * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tmbg kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>omah</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : griya kangge tiyang ingkang pandamelipun gegayutan kaliyan pakaryan negara.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
34.	Sadheret omah loji dhines tangga teparo cacah lima, kabeh mau uga omah dhines pabrik gula Dringu, (KKD/2012/25)	√																				√	Makna : (4) tangga = tiyang ingkang mapan ing celak griyanipun. teparo = tanggi celak	tangga teparo * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tangga</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tanggi celak ingkang kapisahaken setunggal utawi kalih griya.
35.	Kahanane ya suwung, bubrah, ketara yen padha dijarah-rayah abrage. (KKD/2012/25)								√													√	Makna : (4) (di-)jarah = rebut rayah = rebut kanthi peksa	jarah-rayah * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>jarah</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : ngrebut kanthi peksa.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
36.	Lagi enak-enak mlaku, cedhak gang anggone wong-wong tuna-susila , ndadak krungu wong bengok-bengok. (KKD/2012/26)																	√				√	Makna : (2) tuna = cupet, kirang. susila = prayoga bebudinipun (tumindakipun)	tuna-susila * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>susila</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : bebudinipun boten sae.
37.	Aku weruh ana serdhadhu Landa menganggo seragam macan loreng (<i>battle-dress</i>) . (KKD/2012/26)			√																		√	Makna : (2) macan = kewan galak kanthi sikil cacahipun sekawan. loreng = lorek-lorek	macan loreng * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>loreng</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : seragamipun para prajurit/ serdhadhu.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
38.	Aku weruh Landa gedhe iku ndegeg sedhela, terus <i>tiba krungkep</i> . (KKD/2012/27)										√											√	<i>Makna : (4)</i> <i>tiba</i> = kahanan saking papan ingkang inggil lumarap mangandhap. <i>krungkep</i> = tiba mengarep	<i>tiba krungkep</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tiba</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : anggenipun tiba mangarep.
39.	Aku krungu suwarane wong wadon sajroning <i>rem-rem ayam</i> . (KKD/2012/29)													√								√	<i>Makna : (2)</i> <i>rem-rem</i> = tumutuping paningal/ layap-layap. <i>ayam</i> = pitik.	<i>rem-rem ayam</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>rem-rem</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : layap-layap nanging taksih mireng swanten.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
40.	Nanging katon manther sorote mripate, <i>manther kinclong-kinclong!</i> (KKD/2012/30)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>manther</i> = sumorot. <i>kinclong-kinclong</i> = katingal bening	<i>manther kinclong-kinclong</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>manther</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sumorot bening sanget.
41.	Bali nyawang kancane Naraindras, isih lothung <i>srempetan sawang</i> . (KKD/2012/30)								√													√	<i>Makna : (2)</i> <i>srempet</i> (-an) = senggol (-an) sekedhik. <i>sawang</i> = klamating kemangga/ rereged ingkang pating srawe, pandangan	<i>srempetan sawang</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>sawang</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : ningali sanalika.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
42.	Pancering ati ora mung <i>nggantung kepuh</i> mikir bab ngrumat sareane Mas Pandam. (KKD/2012/31)														√							√	<i>Makna : (2)</i> <i>(ng-)</i> <i>gantung</i> = nggandhul. <i>kepuh</i> = wiron tekukaning dodo ting bangkekan	<i>gantung kepuh</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>gantung</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : dipunagem boten nate gantos/ tansah boten gantos (bab menapa kemawon).
43.	Rumangsaku raiku <i>mbrabak abang</i> , dene Kingkin terus kedhep nrithil ngingeti ngisor. (KKD/2012/31)																√					√	<i>Makna : (5)</i> <i>(m-)</i> <i>brabak</i> = ketingal abang pasuryane. <i>abang</i> = warna kados rah.	<i>mbrabak abang</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tmbg camboran kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>mbrabak</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : pasuryanipun ketingal abrit kadosta amargi isin.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
44.	Lan sikepe Kingkinarti iku dakanggep sikepe prawan ngreti tatakrama nanggapi karep krenteging liyan, (KKD/2012/32)	√																				√	Makna : (2) tata = beciking pangetrap/ kanthi paugeran ingkang becik. krama = pratingkah/ patrap ingkang becik.	tatakrama * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>krama</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : beciking tumindak/ sopan.
45.	Awak pena paling bregas antarane pemudha-pemudhakene kabeh, ujure Dulmanan nerusake guyone. (KKD/2012/34)																			√		√	Makna : (2) awak = gembunging manungsa. pena = panjenengan sampeyan.	awak pena * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung sesulih kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung sesulih. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>pena</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : nedahaken panyebut kangge tiyang sanes/ panjenengan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
46.	Genuk iku wadhahe banyu, genthong cara Jawa Tengahe. Koen ngerti-a tegese nggenthong umos ? Ya kaya koen iku, Dul! (KKD/2012/34)			√																		√	Makna : (2) (ng-) genthong = kahanan kados genthong/ wadhah banyu. umos = mbrabas ngembes.	nggenthong umos * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>nggenthong</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tiyang kathah micaranipun/ boten saged nyimpen wadi.
47.	Lek dolinan jumpritan, oleh ae popuk-bawang . (KKD/2012/35)	√																			√		Makna : (1) popuk = tamba pipisan (mamahan,) ingkang nyemek-nyemek. bawang = bangsa brambang ananging warnanipun pethak	popuk-bawang * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : nderek dolanan ananging boten kapetung (boten dados/ cadhangan).

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
48.	Apa maneh yen dikon migunakake <i>senjata-api</i> kaya ngono iku, wedine kepati-pati. (KKD/2012/35)	√																				√	Makna : (2) <i>senjata</i> = piranti ingkang saged dipunginakaken njagi kaslametan dhiri. <i>api</i> = barang ingkang murub, ngedalaken sorot saha benter	senjata-api * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>senjata</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : bedhil.
49.	Apa maneh yen dikon migunakake senjata-api kaya ngono iku, <i>wedine kepati-pati</i> . (KKD/2012/35)																√					√	Makna : (5) <i>wedi</i> (-e) = boten wanton. <i>kepati-pati</i> = sanget-sanget	wedi kepati-pati * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>wedi</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : ajrih sanget.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
50.	Sing kuwi cegaten, aja oleh mulih, aku urun rembug mbeda Kingkin. (KKD/2012/37)							√														√	Makna : (2) urun = caos panjurung. rembug = mupakatan, pitutur amrih becikipun	urun rembug * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>rembug</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : ngendika.
51.	Yen lanang bakal didadekne jatukramane . (KKD/2012/38)			√																√		√	Makna : (2) jatu = gala, damar. krama (-e) = tata-pranata ingkang becik, rabi	jatukrama * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>krama</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : garwa.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
52.	Sayembara wis diumumake, akeh para pangeran lan ahli tabib kawentar saka njero lan njaban pulo sing nyoba ngleboni sayembara, (KKD/2012/38)					√																√	Makna : (2) ahli = tiyang ingkang pinter ing sawijining kawruh. tabib = dukun	ahli tabib * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tabib</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : dukun/ dokter.
53.	Asu kurap sing bisa nambani kulite Sang Putri pranyata lanang, mula ya banjur dipundhut dadi guru lakine . (KKD/2012/38)			√																		√	Makna : (2) guru = tiyang ingkang mulangaken kawruh. laki (-e) = jaler, kakung.	guru laki * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>guru</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : garwa (kakung).

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
54.	Sing dakweruhi akeh-akeh wong Madura wedi bangsa karo asu. Asu dianggep <i>mungsuh bebuyutan</i> tenan. (KKD/2012/38)			√																		√	Makna : (2) <i>mungsuh</i> = ingkang dados lelawaning pasulayan. <i>bebuyutan</i> = nedahaken sampun dangu, awit rumiyen.	<i>mungsuh bebuyutan</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aransaha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>mungsuh</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : mungsuh awit jaman rumiyen.
55.	Lan yen wong seneng karo dheweke, Tambur ya bisa <i>angon patrap</i> , (KKD/2012/39)							√														√	Makna : (2) <i>angon</i> = I. ngumbar raja kaya/ kewan ing ara-ara pasuketan. II. <i>adaptasi</i> <i>patrap</i> = tindak-tanduk, solah tingkah	<i>angon patrap</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>patrap</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : mapanaken tumindak supados tansah becik.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
56.	Mung pancen Kamituwa sing nduweni langgar sing saiki dienggoni para pengungsi pemudha sing ora sanak-kadang . (KKD/2012/39)	√																			√		Makna : (3) sanak = sedulur kadang = sedulur	sanak-kadang * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembungaran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : sedulur
57.	Nanging ya ora nggatekake karo polah gupuhe kenya kuwi. (KKD/2012/30)									√												√	Makna : (4) polah = obahing angganing badan gupuh (-e) = gita-gita saha kesusu	polah gupuh * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung polah . * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindak ingkang gita-gita.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
58.	Apa yen ora sorot meminta <i>liring kasih</i> ? O Kingkin, Kingkinku mangsa aku tegela ngejarake sliramu dicathek tambur. (KKD/2012/40)																√					√	Makna : (2) <i>liring</i> = kedeping paningal. <i>kasih</i> = pangraos asih.	<i>liring kasih</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>kasih</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : asih/ welas asih.
59.	Lan sajak butarepan meningi Naraindras anggone ngruket <i>bebas waras</i> bangkekanku. (KKD/2012/40)																√					√	Makna : (2) <i>bebas</i> = boten kawengku, luwar saking prakaran. <i>waras</i> = pulih saking gerah, boten edan.	<i>bebas waras</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>bebas</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tanpa aling-aling sakepakipun.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
60.	Pipine kang ngandhut otot kang pating glaler, dadi abang mangar-mangar . (KKD/2012/40)																√					√	Makna : (5) abang = warna kados rah. mangar-mangar = ketingal abrit pasuryane	abang mangar-mangar * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>abang</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : abrit sanget.
61.	Dadi udreg kaya ngono, Tambur dadi salah tampa . (KKD/2012/40)																√					√	Makna : (2) salah = klentu. tampa = panganggep, pangertosan, panyurasa	salah tampa * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tampa</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : klentu panampa/ pangertosan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
62.	Tambur sing salah panduga , ya mung gereng-gereng, siyap-siyaga nyathek. (KKD/2012/41)															√						√	Makna : (2) salah = klentu panduga = pangira, panyana	salah panduga * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kriya. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>panduga</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : klentu panyana/ pangira.
63.	Lan wis kebacut muring marang Tambur kang ndadak wani golek pokal nyedhaki Kingkinarti. (KKD/2012/42)							√														√	Makna : (2) golek = ngupiya supados saged pikantuk ingkang dipunkajengaken pokal = pratingkah, akal ingkang boten becik	golek pokal * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>pokal</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : damel prekawis.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
64.	Aku rumangsa salah, <i>kurang ajar</i> nggrayangi awake sing genduk-genduk. (KKD/2012/42)																	√				√	<i>Makna : (2)</i> <i>kurang</i> = dereng cekap/ganep. <i>ajar</i> = sinau supados saged, nggula wentah	<i>kurang ajar</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>ajar</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : clinthisan/ tumindak tanpa unggah-ungguh.
65.	Naraindras isih wae nyekeli tanganku, nggandheng lengenku, ora <i>idhep isin</i> apa rikuh, (KKD/2012/43)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>idhep</i> = pangraos, sumurup <i>isin</i> = rumaos rikuh/wiring.	<i>idhep isin</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tmbg kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>isin</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : rumaos rikuh.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
66.	Gunung Lamongan wae ora cetha endi pucuke! wangsulane <i>ethes kenes</i> . (KKD/2012/45)																√					√	<i>Makna : (4)</i> <i>ethes</i> = saged <i>kenes</i> = kemayu	<i>ethes kenes</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>ethes</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : kemayu.
67.	Marga rumangsaku wis dakalus-aluske antawecanaku, jebul direken <i>main kayu</i> ! (KKD/2012/45)							√														√	<i>Makna : (1)</i> <i>main</i> = dolan, ngabotohan ngangge kertu. <i>kayu</i> = deleging wit-witan.	<i>main kayu</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>main</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : damel dolanan pangraos.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
68.	Wong kono <i>salah tanggap</i> , tangan nggrathil dianggep kurangajar. (KKD/2012/45)															√						√	<i>Makna : (2)</i> <i>salah</i> = klentu <i>tanggap</i> = gita, kalawan nggape anggenipun nampi	<i>salah tanggap</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapak saking jinis tembung kahanan saha tmbg kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tanggap</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : klentu anggenipun nggape/ nampi.
69.	Kingkinarti raine dadi mbrabak abang, terus nyawang ngidul. Mlengos! <i>Buwang mukak</i> ! Ngungkurake raiku! (KKD/2012/47)							√														√	<i>Makna : (2)</i> <i>buwang</i> = nguncal supados ical. <i>mukak</i> = pasuryan	<i>buwang mukak</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>mukak</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : mlengos

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
70.	Ujare Kinkin karo menyat terus lunga klepat , ninggalke aku. (KKD/2012/47)									√												√	Makna : (5) lunga = atinggal panggenanipun. klepat = sanalika	lunga klepat * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>lunga</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tindak sanalika.
71.	Lan sawise meneng-menengan kelangan gunem sawatara dheweke lagi kuwawa kandha. (KKD/2012/47)														√							√	Makna : (2) kelangan = dados ical/ dados boten wonten. gunem = tutur, rembug.	kelangan gunem * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>gunem</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tanpa ngendika, meneng.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
72.	Malah tekane Naraindras mrepegi aku, lungguh srog , lan aku terus menyat, nglungani. (KKD/2012/48)										√											√	Makna : (6) lungguh = linggih, mapanaken bocong srog = swanten saking barang ingkang sami senggolan	lungguh srog * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung katrangan. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>lungguh</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : pinarak sanalika.
73.	Mengko layange diwenehaken pisan marang dheweke ya? Aku ya isih adhem-panas yen menehaken dhewe. (KKD/2012/49)																√				√		Makna : (3) adhem = anyep, boten benter. panas = pangrasa ingkang sumleget.	adhem-panas * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat konstruksi : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : pangraos ndredhek/boten sekeca/ <i>grog</i> i.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
74.	Nanging bareng arep nulis layang medhar karep , medhar bundhel ati kang kasmaran, (KKD/2012/50)									√												√	Makna : (2) medhar = ngudhar, ngandharaken. karep = karsa/ kekajengan, niyat nedya nindakaken.	medhar karep * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat konstruksi : endosentris, ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung medhar. * Makna Tembung Camboran Wetah : ngandhraken kekajengan.
75.	Apa wadan-wadanan kaya adat saben, nanging sajak prekara mati-urip . (KKD/2012/52)																		√		√		Makna : (3) mati = jiwa/ sukmanipun sampun boten wonten urip = kadunungan kahanan ingkang saged mobah-mosik	mati-urip * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat konstruksi : eksosentris, sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : prekawis ingkang wigati sanget utawi tumemen.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan			
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r			s	1	2
76.	Angger wiwit <i>surup rep</i> , mesthi keprungu unine bedhil. (KKD/2012/54)																√					√	<i>Makna : (6)</i> <i>surup</i> = wekdal sonten srengenge angslup. <i>rep</i> = katrangan ingkang nedahaken kahanan dumadakan	<i>surup rep</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>surup</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : wanci nalika wiwit sonten.
77.	Kadhang-kadhang nganti <i>sewengi mbethethet</i> . (KKD/2012/54)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>sewengi</i> = setunggal dalu utawi wanci wiwit surup ngantos pletheking srengenge. <i>mbethethet</i> = ngantos kathah	<i>sewengi mbethethet</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>sewengi</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sedalu nutug, sedalu wetah.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
78.	Pemudha-pemudha gerilya uga saya apal tata-selehe apadene <i>tata-barise</i> Landa, (KKD/2012/55)	√																				√	<i>Makna : (2)</i> <i>tata</i> = beciking pangetrap/ kanthi aturan ingkang becik <i>baris</i> (-e) = larik	<i>tata-baris</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>baris</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : pacaking barisan.
79.	Angin Gending ing Probolinggo, kondhang gedhene, lan kadhang-kadhang tumiyup <i>sewengi muput</i> . (KKD/2012/57)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>sewengi</i> = wanci wiwit surup ngantos pletheking srengenge. <i>muput</i> = kemput, ngentek (dugi ing pungkasan)	<i>sewengi muput</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tmbg kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>sewengi</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sedalu nutug, sedalu wetah.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
80.	Lan klakon, kene wae lagi grumut-grumut metu saka patebonan banjur <i>makbyar!</i> (KKD/2012/57)																		√			√	Makna : (6) <i>mak</i> = (tembung ingkang mratelakaken tumindak/ kahanan ingkang sanalika. <i>byar</i> = sanalika ketingal padhang, buyar, lsp	<i>makbyar</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung katrangan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>byar</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : sanalika padhang.
81.	Swasana kang maune peteng, sanalika iku uga dadi <i>padhang jingglang</i> . (KKD/2012/57)																	√				√	Makna : (5) <i>padhang</i> = terang, cetha. <i>jingglang</i> = boten kesaput ing mendhung.	<i>padhang jingglang</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>padhang</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : padhang/ terang sanget.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
82.	Kanthi kacipuhan kene padha golek urip dhewe-dhewe. (KKD/2012/57)									√												√	Makna : (2) golek = ngupiya supados saged pikantuk ingkang dipunkajengaken urip = kadunungan kahanan ingkang saged mobah-mosik	golek urip * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>urip</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : upiya supados tansah gesang.
83.	La yen ngenani awak mami , awake manungsa sing sarwa daging lan getih iki? (KKD/2012/57)																			√		√	Makna : (2) awak = gembunging manungsa. mami = aku	awak mami * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung sesulih kadhapak saking jinis tembung aran saha tembung sesulih. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>mami</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : kula, nedahaken piyambakipun.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
84.	Aku rada gumun dene Dasiyun kanga date nyekel bedhil mejen wae wedine kepati saiki ora duwe rasa wedi giris kaya aku. (KKD/2012/58)																√					√	Makna : (4) wedi = ajrih, boten wanton, gadhah pangaji-aji. giris = wedi saha miris.	wedi giris * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>wedi</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : ajrih saha miris.
85.	Wong-wong iku mesthi wis siyap-siyaga mutahake senjata kang aran duabelas komatujuh, (KKD/2012/ 59)																√				√		Makna : (3) siyap = cumawis, rampung. siyaga = sampun cecawis	siyap-siyaga * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : sampun cumawis.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
86.	Suwe-suwe lampu sing clorat-clorot iku mati. Kahanan dadi peteng ndhedhet . (KKD/2012/60)																√					√	Makna : (5) peteng = boten terang/ boten padhang. ndhedhet = peteng sanget	peteng ndhedhet * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>peteng</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : peteng sanget.
87.	Kabeh meneng cep . Mung Dul sing ora, Dul molet-molet karo gereng-gereng. (KKD/2012/64)																√					√	Makna : (6) meneng = boten ngedalaken swanten saha boten obah cep = meneng sanalika.	meneng cep * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tmbung kahanan saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>meneng</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : kèndel/ meneng sanalika.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
88.	Semenit. Rong menit. Tetep <i>sepi njejet</i> . (KKD/2012/65)																√					√	Makna : (5) <i>sepi</i> = boten rame, tanpa swanten, tanpa kadunungan. <i>njejet</i> = sepen sanget.	<i>sepi njejet</i> . * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>sepi</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : <i>sepi</i> sanget.
89.	Dasiyun paling dhisik <i>cekel gawe</i> , tandhu terus diangkat ngono wae. (KKD/2012/65)								√													√	Makna : (2) <i>cekel</i> = gocek/ gujengi/ candhak. <i>gawe</i> = pakaryan, jejibahan ingkang dipuntindakaken	<i>cekel gawe</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>gawe</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tumandang ing damel.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
90.	Marga Dul pancen <i>luwar biyasa</i> gedhene. (KKD/2012/66)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>luwar</i> = njawi, oncat/ ucul saking. <i>biyasa</i> = limrah, miturut adatipun,	<i>luwar biyasa</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>biyasa</i> . <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : boten limrah/ mirunggan.
91.	Dheweke diangkut nyang langgar, Dasiyun tetep cukat <i>tandang gawe</i> . (KKD/2012/70)								√													√	<i>Makna : (2)</i> <i>tandang</i> = sengkut/ cukat anggenipun nggegarap. <i>gawe</i> = pakaryan, jejibahan ingkang kedah dipunindakaken	<i>tandang gawe</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>gawe</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : patrap anggenipun nyambut damel.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																				Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2			
92.	Aku krungu apa wae <i>obah-mosike</i> wong ing langgar kono. (KKD/2012/73)								√													√		Makna : (3) <i>obah</i> = owah saking kahanan mendel. <i>mosik</i> (-e) = obah	obah-mosik * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sapolah-polahipun.
93.	Ah, aja ngomong neka-neka! sentakku <i>mbuwang tekad</i> . (KKD/2012/74)							√															√	Makna : (2) <i>(m-)buwang</i> = dipununcalaken supados ical. <i>tekad</i> = anteping manah	mbuwang tekad * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tekad</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : mbucal kekajengan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
94.	Tegese omonge Basuki sing ngelem manise Kingkin kuwi ana <i>gandheng cenenge</i> karo layangku marang Kinkin. (KKD/2012/75)					√																√	Makna : (4) <i>gandheng</i> = gathuk, boten kapisah. <i>ceneng</i> (-e) = gandheng, tarik	<i>gandheng ceneng</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>gandheng</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : wonten sesambetanipun/sangkut paut.
95.	<i>Tutup keyong</i> langgar sisih wetan nyuwara odhek-odhek ‘dhek-edhek-edhek’ ngono terus angger angin tumiyup gumrebeg. (KKD/2012/76)	√																				√	Makna : (1) <i>tutup</i> = menapa kemawon ingkang dipunginakaken nglarabi (ngudhungi, nyumpet,lsp). <i>keyong</i> = kewan mawi cangkok	<i>tutup keyong</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tmbg aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tutup</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : peranganing griya kampung ingkang awangun maju tiga ing iringaning empyak.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2	
96.	Awan bengi <i>sedina muput</i> , sewengi muput ya terus midid. (KKD/2012/76)																√						√	Makna : (2) <i>sedina</i> = wayah rina, wekdal wiwit plethekingsrengen ge ngantos surup. <i>muput</i> = kemput, ngentek (dugi ing pungkasan)	<i>sedina muput</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>sedina</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sedinten nutug/ sedinten wetah.
97.	Dheweke pancen duwe <i>jam tangan</i> , sanajan kerep ora cocog pandome nuding angkane jam. (KKD/2012/78)	√																					√	Makna : (2) <i>jam</i> = piranti kangge nyumurupi wekdal. <i>tangan</i> = peranganing badan ingkang dipunakaken kangge nyepeng.	<i>jam tangan</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>jam</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : piranti kangge nyumurupi wekdal ingkang dipunagem ing tangan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
98.	Kingkin teka ora mung <i>tilik lamis</i> . Kingkin dudu jururawat cekel ijazah, nanging tandange kena dipekgawene, mitayani. (KKD/2012/83)									√												√	Makna : (2) <i>tilik</i> = dhateng panggenaning liyan. <i>lamis</i> = namung ing lairipun (tetembungan) ingkang becik, ananging manahipun boten.	tilik lamis * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tilik</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : dhateng namung micara tanpa tandang ing damel.
99.	Dasiyun jan adreng <i>angon kahanan</i> . (KKD/2012/83)										√											√	Makna : (2) <i>angon</i> = ngumbar raja kaya/ kewan ing ara-ara pasuketan. <i>kahanan</i> = kawontenan, wujud wataking/sipat samubarang	angon kahanan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>kahanan</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : mapanaken dhiri miturut beciking kahanan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
100.	Dhisike aku ngira yen sing jeneng dhukun iku wong tuwa sing nduweni ulat nggethu marga sugih japa- mantra . (KKD/2012/86)	√																			√		Makna : (3) japa = donga kangge nenambani. mantra = donga, tetembungan dipunginakaken kangge njapani.	japa-mantra . * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi : eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : donga ingkang dipunginakaken kangge nenambani.
101.	Jebul saiki, ana kanca kelaran, kanca liya padha oncat ngadoh, Dasiyun nglabui bela sungkawa kanthi patrap kang manjila. (KKD/2012/84)																√					√	Makna : (4) bela = ndherek sungkawa = prihatin, sisah.	bela sungkawa * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi : endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>sungkawa</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : ndherek prihatin.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
102.	Kaya diplomat ing Linggarjati aku metu dirubung wartawan-wartawan kang asung pawarta . (KKD/2012/85)							√														√	Makna : (2) asung = aweh/ weweh, paring. pawarta = warta/ berita	asung pawarta * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>pawarta</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : paring/ ngandharaken warta/ berita.
103.	Atiku kemropok disauti mengkono. Nanging daktahan aja nganti dadi tukar padu . (KKD/2012/92)							√														√	Makna : (2) tukar = kerengan padu = sulaya ing rembug, padha gantos mangsuli (rebut bener)	tukar padu * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tukar</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : pepadon, padudon, kerengan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
104.	Kanca-kanca sing mau pating klesik, saiki saya ketir-ketir <i>miris-ati</i> . (KKD/2012/96)											√										√	<i>Makna : (2)</i> <i>miris</i> = ajrih saha sumelang <i>ati</i> = telenging rasa kebatinaning manungsa	<i>miris-ati</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>miris</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : rumaos ajrih saha sumelang.
105.	Mung Dul Genuk sing tetep ora eling, ora wedi ora <i>miris sumelang</i> karo sentake Ananta lan terus panggah ndhleming. (KKD/2012/96)																√					√	<i>Makna : (2)</i> <i>miris</i> = ajrih saha sumelang <i>sumelang</i> = kuwatir, samar, ora tega	<i>miris sumelang</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>miris</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : rumaos sumelang.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
106.	Ngreti tindake Ananta wiwit main kasar , kanca-kanca ora api-api turu maneh. (KKD/2012/96)									√												√	Makna : (2) main = dolan, ngabotohan ngangge kertu. kasar = boten alus.	main kasar * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>kasar</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindak ingkang saged milara.
107.	Dhokter Sardadi iku dhokter rumah-sakit ing Probolinggo, asmane kawentar ing jaman sadurunge Landa nyerbu kutha. Dene Sukapura ana ing perenge Gunung Bromo. (KKD/2012/97)					√															√		Makna : (1) suka = bingah pura = kraton/ kedhaton	Sukapura * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : nama papan ing Jawa Timur.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
108.	Palang-merah saiki lagi bisa tetulung nglantarake layang-layang saka keluarga ing pedhalaman desa marang keluarga ing dhaerah kanthong , (KKD/2012/98)	√																				√	Makna : (2) dhaerah = papan kanthong = wadhah ingkang didamel saking lawon ngangge sindhetan	dhaerah kanthong * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwtan inggih menika tembung <i>dhaerah</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : dhaerah pendhudhukan.
109.	Aku ora sarujuk Nanta lan Narwata pasrah bongkakan marang Landa, (KKD/2012/103)									√												√	Makna : (2) pasrah = maringaken menapa kemawon dhateng ingkang dipuntuju. bongkakan = bentelan barang-barang ingkang panjang-panjang	pasrah bongkakan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>pasrah</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : masrahaken dhirinipun/ piyambakipun.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
110.	Mateni uwong ora dosa, wong ora bisa ngglawat kaya ngono, jenenge duraka! Duraka! Bantahe Kusman isih briga-brigi ora oncat saka ngenggon. Clanane wis <i>teles kebes</i> . (KKD/2012/106)																√					√	<i>Makna : (5)</i> <i>teles</i> = ngewrat toya, boten garing. <i>kebes</i> = teles sanget	<i>teles kebes</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>teles</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : teles sedaya, keproh sanget.
111.	Nalika arep <i>tandhatangan</i> , atiku tratapan ora karuwan. (KKD/2012/108)	√																				√	<i>Makna : (2)</i> <i>tandha</i> = tetenger <i>tangan</i> = perangan saking badan ingkang dipunginakaken kangge nyekel barang	<i>tandha tangan</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tandha</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tetenger awujud coretaning asta.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
112.	Kanthi <i>kringet gumrobyos</i> lan mripat pandirangan Kusman maca unine kertas sumpah. (KKD/2012/111)			√																		√	<i>Makna : (5)</i> <i>kringet</i> = toya ingkang medal saking kulit <i>gumrobyos</i> = ngedalaken kringet ingkang kathah.	<i>kringet gumrobyos</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>kringet</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : kringet ingkang medal kathah.
113.	Ndadak saiki dheweke uga kang kena wiguna ngarah patine si kanca sing dibela-belani kanthi bekti lan <i>tulus ikhlas</i> mau. (KKD/2012/115)																√				√		<i>Makna : (3)</i> <i>tulus</i> = tanpa sambekala, kaleksanan. <i>ikhlas</i> = lega lila trusing manah	<i>tulus ikhlas</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : lila trusing manah.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
114.	Lan kanca-kanca cakrak tandange. Anggone padha urun tenaga tenanan. (KKD/2012/118)							√														√	Makna : (2) urun = caos panjurung tenaga = kekuwataning badan	urun tenaga * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tenaga</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : nyambut damel.
115.	Mateni padha kanca, kancane dhewe, rak manungsa kang awatak kewan. Awake dhewe iki sato kewan , ora beda, iya ta? (KKD/2012/121)	√																			√		Makna : (3) sato = kewan kewan = titah ingkang gesang gadhah pangraos saha saged mobah	sato kewan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : sakehing kewan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan			
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r			s	1	2
116.	Dulmanan <i>gagah sentosa</i> sing nalika uripe ngece-ngece Dasiun. (KKD/2012/122)																√				√		Makna : (3) <i>gagah</i> = gedhe dhuwur (pawakan) <i>sentosa</i> = kukuh, panggah	<i>gagah sentosa</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : pawakan ingkang gedhe dhuwur/ kukuh.
117.	Ing tanganane wong liya malah ngobrak-abrik <i>tata-carane</i> bangsa. (KKD/2012/125)	√																			√		Makna : (2) <i>tata</i> = beciking pangetrap/ kanthi paugeran ingkang becik. <i>cara</i> (-e) = lampah, pratikel	<i>tata-cara</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>cara</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : lampahing tumindak.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
118.	Umak-umiking atiku geter ing lambe, nyuwara sora nganti keprungu Basuki kang туру njingkrung ing cedhakku. (KKD/2012/127)											√										√	Makna : (5) туру = ngaso kanthi socanipun merem njingkrung = sare kanthi pengkeranipun mbungkuk saha sukunipun nekuk.	туру njingkrung * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung katrangan. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung туру . * Makna Tembung Camboran Wetah : sare kanthi badanipun ngruwel mangun bunderan.
119.	Murang tata! Utawa lumban asmara karo Wong Ayu Naraindras! (KKD/2012/130)																	√				√	Makna : (2) murang = nyimpang, boten manut ing kalimrahan tata = beciking pangetrap/ kanthi aturan ingkang becik	murang tata * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung katrangan saha tembung kahanan. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung tata . * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindakipun nyimpang ing aturan/ kalimrahan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
120.	Murang tata! Utawa <i>lumban asmara</i> karo Wong Ayu Naraindras! (KKD/2012/130)									√												√	Makna : (2) <i>lumban</i> = olah, lampah, tumindak. <i>asmara</i> = sengsem, sih tresna	<i>lumban asmara</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>asmara</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : dhedhemenan.
121.	Aku kudu golek <i>reka daya</i> supaya Naraindras ora ngangseg aku. (KKD/2012/133)	√																				√	Makna : (4) <i>reka</i> = akal, rerigen <i>daya</i> = kakiyatan	<i>reka daya</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>daya</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : rerigen, pratikel, sarana murih kaleksananing sedya.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																			Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1	2		
122.	Sanajan saweruhku sajrone rong bengi iki tindak-tanduke kaya ksatriya. (KKD/2012/136)								√												√		Makna : (3) tindak = ninggal panggenanipun, kesah tanduk (-e) = pratingkah, solah bawa	tindak-tanduk * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat konstruksi : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : solah tingkah
123.	Yakuwi anggone pinter nyandiwara ethok-ethok ngububui aku supaya blaka suta marang Kingkinarti yen aku kasmaran. (KKD/2012/137)									√												√	Makna : (2) blaka = ngendika wantah/ menapa wontenipun suta = I. - II. (anak) III. satemenipun	blaka suta * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat konstruksi : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung blaka . * Makna Tembung Camboran Wetah : ngendika ingkang satemenipun.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
124.	Basuki isih tetep <i>туру ngleker</i> . Lan sedina iku aku tansah kumpul karo wong turu iku, marga wegah lunga-lunga. (KKD/2012/140)										√											√	<i>Makna : (5)</i> <i>туру</i> = ngaso kanthi socanipun merem. <i>ngleker</i> = mbulet (ngruwel) mangun bunderan.	<i>туру ngleker</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung katrangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>туру</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : anggenipun sare kanthi mbulet (ngruwel) mangun bunderan.
125.	Aku enggal gumregah lan <i>siyap-waspada</i> . (KKD/2012/140)																√				√		<i>Makna : (3)</i> <i>siyap</i> = cumawis, rampung. <i>waspada</i> = awas, kanthi weweka	<i>siyap-waspada</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sampun cumawis saha awas.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
126.	Dhisike <i>sepi mamring</i> , ora ana sabawane uwong. (KKD/2012/140)																√					√	Makna : (5) <i>sepi</i> = boten rame, tanpa swanten, tanpa kadunungan <i>mamring</i> = sepi sanget	<i>sepi mamring</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>sepi</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sepi sanget.
127.	Tegese uga sengaja Narwata <i>golek patine</i> dhewe. (KKD/2012/144)							√														√	Makna : (2) <i>golek</i> = ngupiya supados saged pikantuk ingkang dipunkajengaken <i>pati</i> (-e) = pejah	<i>golek pati</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>pati</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : <i>bunuh dhiri</i> .

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
128.	<i>Campur bawur</i> karo wong kutha sing ora ngungsi lan gelem dijajah Walanda, (KKD/2012/144)																√					√	<i>Makna : (4)</i> <i>campur</i> = carub dados setunggal, amor tetunggalan <i>bawur</i> = campur dados setunggal	<i>campur bawur</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>campur</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : carub dados setunggal.
129.	Sepur saka Jember menyang <i>Surabaya</i> liwat Probolinggo bisa dilakokne maneh. (KKD/2012/145)	√																			√		<i>Makna : (1)</i> <i>sura</i> = sasi ingkang kaping sepisan <i>baya</i> = kewan ingkang rumangkang	<i>Surabaya</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : nama kutha ing Jawa Timur.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
130.	Nanging awake kuru nyekingkring lan kulite kuning pucet cebleh, ora cocok karo jenenge kang ‘Handayani’ iku. (KKD/2012/148)																√					√	Makna : (5) kuru = sethithik daginge nyekingkring = kuru sanget-	kuru nyekingkring * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>kuru</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : kuru sanget.
131.	Wangun-wangune sing kagungan dalem iki biyen ndara gedhe, saora-orane abdi-dalem kraton pangkat panewu munggah. (KKD/2012/148)																					√	Makna : (2) abdi = batur dalem = griya	abdi-dalem * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>abdi</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : priyayi abdining ratu.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
132.	Anu, <i>nuwunsewu</i> , nggih Mas. Yu Kingkin mboten kersa nampi panjenengan (KKD/2012/149)										√											√	Makna : (2) <i>nuwun</i> = nyuwun/ mratelakaken pakurmatan. <i>sewu</i> = <i>seribu</i> (cacahing/ nominal arta).	<i>nuwunsewu</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapak saking jinis tembung kriya saha tembung wilangan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>nuwun</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : pangandikan ingkang ngaturaken agunging pakurmatan.
133.	Nuwunsewu lo, menika, Mas, ujure <i>andhap asor</i> banget. (KKD/2012/149)																√				√		Makna : (3) <i>andhap</i> = endhek/ cendhek <i>asor</i> = nistha, boten luhur	<i>andhap asor</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapak saking jinis tembung kahanan saha tmbg kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : trep anggenipun ngajeni piyambak/boten gumedhe.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
134.	Enake jagongan nang gadri wetan wae, ya, ora ana sing nganggu gugat . (KKD/2012/151)								√												√		Makna : (3) (ng-) ganggu = mbebeda, ngrigoni gugat = tumindak ingkang nedahaken menawi boten trima	ganggu gugat . * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : mbebeda, ngrigoni.
135.	Durung tata-carane, oleh mbagekake, olehe ngaturi pinarak, grapyak-semanak . (KKD/2012/151)																√				√		Makna : (3) grapyak = remen aruh-aruh semanak = remen sapa aruh	grapyak-semanak * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : seneng sapa aruh/ <i>ramah</i> .

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
136.	Aku ditemoni ing gadri wetan, panggonan kang ketutup pager tembok kaya lumrahe omah Sala tengahe kutha. Gedhong <i>pepet riyel</i> . (KKD/2012/151)																√					√	<i>Makna : (5)</i> <i>pepet</i> = buntu, boten saged terus. <i>riyel</i> = kebak sanget ngantos uyel-uyelan	<i>pepet riyel</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tmbg kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>pepet</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : boten kenging dipunpiyak/ rapet.
137.	Kingkinarti karo sore sasi Juni ing Sala, nalika <i>candhik ayu</i> madhangi jagad! (KKD/2012/151)			√																		√	<i>Makna : (1)</i> <i>candhik</i> = untingan suruh <i>ayu</i> = endah pasuryanipun	<i>candhik-ayu</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>candhik</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : soroting srengenge wanci sonten/ badhe minclep (<i>cakrawala</i>).

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
138.	Kingkinarti sajake iya wis sangu pepak <i>tata-wicara</i> , kaya diplomat kang diutus negarane. (KKD/2012/152)	√																				√	<i>Makna : (2)</i> <i>tata</i> = beciking pangetrap/ kanthi aturan ingkang becik <i>wicara</i> = gunem, tutur, ujar	<i>tata-wicara</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>wicara</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : beciking pangandikan.
139.	<i>Bapak-ibu</i> ana Madiun, aku tirah mrengs marga isin, ngandhut bayi tanpa bojo. (KKD/2012/152)	√																			√	<i>Makna : (3)</i> <i>bapak</i> = tiyang sepuh kakung <i>ibu</i> = tiyang sepuh estri	<i>Bapak-ibu</i> = * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tiyang sepuh kekalihipun.	

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
140.	Mara-mara kene wong loro padha cup-cupan lambe. Ekspresi kodrate jalma andon tresna . (KKD/2012/153)							√														√	Makna : (2) andon = lampah, tumindak tresna = mulunging manah dhateng liyan	andhon tresna * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>tresna</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : <i>hubungan</i> badan.
141.	Dheweke masrahake uripe marang aku! Jiwa raga dipasrahake. (KKD/2012/153)	√																			√		Makna : (3) jiwa = sukma raga = awak, badan wadhag.	jiwa raga * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : jiwa saha badan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
142.	Sawise kuwi kene banjur rembugan bab praktise wae priye anggone padha arep ngadegake bale-omah . (KKD/2012/154)	√																				√	Makna : (1) bale = pendhopo griya. omah = papan mawi payon ingkang dipunginakaken kangge dedunung	bale-omah * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : kulawarga/ (<i>rumah tangga</i>), griya.
143.	Sanajan kadurakan nanging ngrenggani urip kang nglangut manis bareng wis klakon slamet oncat saka dununge lan titimangsane kadurakan. (KKD/2012/155)	√																			√		Makna : (3) titi = wekdal, titikaning tanggal/wulan/taun. mangsa (-e) = wekdal	titimangsa * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboan wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : wekdal, titikaning tanggal/wulan/taun.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan			
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r			s	1	2
144.	Tambur dicancang tali pirang-pirang, digeret ngalor-ngidul rame-rame, dijohi bamboo runcing nganti mati. (KKD/2012/155)																√				√		Makna : (3) ngalor = dhateng ing ler ngidul = dhateng ing kidul	ngalor-ngidul * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tanpa arah/ kanthi arah ingkang beda/ boten trep.
145.	Nanging aku tetep ora trima disengguh dadi biyang kothok onggroke prekara kadurakan ing kidul Dringu kuwi. (KKD/2012/157)	√																				√	Makna : (2) biyang = embok, sebutan kangge wanita asor; sumber prekawis. kothok = jangan, dipungodhog dipunkenthelaken.	biyang kothok * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>biyang</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : sumbering prekara.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
146.	Naraindras kuwi <i>ketaman cintrong</i> karo panjenengan! (KKD/2012/159)														√							√	<i>Makna : (2)</i> <i>ketaman</i> = kengging ing <i>cintrong</i> = asih, mulunging manah/ seneng dhateng liyan,	<i>ketaman cintrong</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>cintrong</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tresna, dhemen.
147.	Lelakon urip ing desa kadurakan dadi landhesane kene wong loro anggone bebrayan urip ngrembaka ngumbar <i>suka-seneng</i> lan rukunmakmur. (KKD/2012/161)																√				√		<i>Makna : (3)</i> <i>suka</i> = bungah <i>seneng</i> = bungah saha marem	<i>suka-seneng</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : bungah saha marem.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
148.	Lelakon urip ing desa kadurakan dadi landhesane kene wong loro anggone bebrayan urip ngrembaka ngumbar suka-seneng lan rukun makmur . (KKD/2012/161)																√				√		Makna : (2) rukun = boten pasulayan. makmur =	rukun makmur * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>rukun</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : tanpa pasulayan saha nuwuhaken karaharjaning gesang.
149.	Marga dheweke, Mas, aku ora wani gepok senggol karo panjenengan wiwit sakawit. (KKD/2012/163)								√													√	Makna : (4) gepok = ndumuk, ngenani senggol = ndumuk sekedhik	gepok senggol * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>senggol</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : sesambetan.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
150.	Kanthi dalasan kuwi padha ngrasa duwe hak polah-tingkah apa wae angger isih duwe niyat balik nggempur tentara Walanda ing Kutha. (KKD/2012/164)								√												√		Makna : (3) polah = obahing angganing badan tingkah = patrap, solah	polah-tingkah * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : patrap utawi tumindak
151.	Apa sliramu iya melu-melu nerka aku iki pusere kadurakan ing kidul Dringu iku? pitakonku. Rada melas asih . (KKD/2012/165)													√								√	Makna : (2) (m-) welas = mesakake/ pangraos iba. asih = tresna dhateng	welas asih * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung welas . * Makna Tembung Camboran Wetah : njalari raos welas, tresna.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
152.	Nandhang wiring wetenge dadi semene, iya marga polah-tindake kang ora bener ing kampung kana. (KKD/2012/167)								√												√		Makna : (3) polah = obahing angganing badan tindak (-e) = patrap, lampah	polah-tindak * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : tumindak
153.	Sanajan aku wis ngreti lan eklas maklum yen Dhik Kingkin kuwi meteng ya margo srawung rapet karo Dasiyun nalika kene padha sesrawungan ing desa pengungsan sakidulDringu. (KKD/2012/167)									√												√	Makna : (2) srawung = barung, kanthi sesarengan rapet = tumutup dhipet, boten renggang	srawung rapet * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>srawung</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : sesambetan/ kekancan ingkang celak sanget.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
154.	Tegese wis ngakoni dosa-duraka , lan marga mengkono atine lejar ora kabotan wewadi. (KKD/2012/168)	√																			√		Makna : (3) dosa = nerak dhateng angger-anggeranig agama duraka = nglampahi dosa, mbangkang ing dhawuh	dosa-duraka * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : asliling tumindak ingkang boten prayogi.
155.	Bebas lejar diobrolake karo garwane,karo kakunge, karo aku. (KKD/2012/168)																√					√	Makna : (2) bebas = tanpa aling-aling. lejar = boten sedhih/ sampun sareh saha marem	bebas lejar * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>bebas</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : sakajengipun piyambak.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
156.	Aku eklas, ora dakgawe dhredhah-masalah . (KKD/2012/169)	√																				√	Makna : (4) dhredhah = prekawis masalah = bab/ prekawis ingkang taksih dados rembung	dhredhah-masalah * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aransaha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>masalah</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : prekawis.
157.	Yen ngono dheweke ora tanggung jawab babar pisan! (KKD/2012/170)								√													√	Makna : (2) tanggung = mesthekake menawi nyata jawab = wangsulan, panembung	tanggung jawab * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kriya kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>tanggung</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tanggung menawi wonten kedadosan ingkang awon (pakewuh).

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																	Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan		
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s			1	2
158.	Nalika srengen kuwi Dasiyun wis diblakani dening Mas Dulmanan yen aku wis nganti rong wulanan ora nggarapsari marga tingkah polahku karo Mas Dulmanan kuwi. (KKD/2012/171)					√															√		Makna : (1) (ng-) garap = nindakaken pakaryan sari = asri, endah, pathining samubarang ingkang cuwer	Nggarapsari * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kriya saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>eksosentris</i> , sedaya tembung pandhapuk dados inti. * Makna Tembung Camboran Wetah : <i>menstruasi/ haid</i> .
159.	Bakal gelem tanggungjawab ngenani anane jabangbayi ing guwa garbaku iki. (KKD/2012/172)	√																				√	Makna : (2) guwa = growongan ing gunung, babahan garba (-ku) = weteng	guwa garba * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung aran. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung pungkasan inggih menika tembung <i>garba</i> . * Makna Tembung Camboran Wetah : weteng wadhahing bayi.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
160.	Ya tingkahku karo Mas Dulmanan, ya calak-cangkole Dasiyun ada-ada ngakon panjenengan kirim layang marang aku. (KKD/2012/172)					√																√	Makna : (4) calak = ndhisiki/ nglancangi pangandikan cangkol (-e) = canthel	calak-cangkol * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung aran. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>calak</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : ajan-ajanipun/ pangandikan ingkang nglancangi gunem.
161.	Wong kang begja kemayangan , Dulmanan iku! ujarku. (KKD/2012/175)																√					√	Makna : (5) begja = lelampahan ingkang maremaken manah, boten cilaka. kemayangan = begja banget	begja kemayangan * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung kahanan kadhapuk saking jinis tembung kahanan saha tembung kahanan. * Sipat <i>konstruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>begja</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : begja sanget.

Tabel Salajengipun

No.	Data	Ewah-ewahan Jinising Tembung																		Sipat Konstruksi		Makna Tembung Pandhapuk	Katrangan	
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	1			2
162.	Saiki wis terang kanggoku, kena apa Kingkinarti dadi <i>jururawat</i> kang temen! (KKD/2012/175)		√																			√	<i>Makna : (2)</i> <i>juru</i> = tiyang ingkang nindakaken pakaryan, tukang. <i>rawat</i> = ngrumat, nyimpen	<i>jururawat</i> * Ewah-ewahan jinising tembung : tembung camboran wetah kanthi jinis tembung aran kadhapuk saking jinis tembung aran saha tembung kriya. * Sipat <i>kostruksi</i> : <i>endosentris</i> , ingkang dados inti mapan ing tembung wiwitan inggih menika tembung <i>juru</i> . * <i>Makna</i> Tembung Camboran Wetah : tiyang ingkang pinter ngrumat tiyang ingkang gerah.

Katrangan :

- **Sumber data :** (KKD/2012/...)

KKD : Novel

2012 : taun terbit novel

(...) : kaca novel

- **Ewah-ewahan Jenis Tembung :**

1. Tembung Aran

- a. Tembung aran + tembung aran
- b. Tembung aran + tembung kriya
- c. Tembung aran + tembung kahanan
- d. Tembung kriya + tembung kahanan
- e. Tembung kahanan + tembung aran
- f. Tembung kahanan + tembung kahanan

2. Tembung Kriya

- g. Tembung kriya + tembung aran
- h. Tembung kriya + tembung kriya
- i. Tembung kriya + tembung kahanan
- j. Tembung kriya + tembung katrangan
- k. Tembung kriya + tembung wilangan
- l. Tembung kahanan + tembung aran

3. Tembung Kahanan

- m. Tembung aran + tembung aran
- n. Tembung kahanan + tembung aran
- o. Tembung kahanan + tembung kriya
- p. Tembung kahanan + Tembung kahanan
- q. Tembung katrangan + tembung kahanan

4. Tembung Katrangan

- r. Tembung katrangan + tembung katrangan

5. Tembung Sesulih

- s. Tembung aran + tembung sesulih

- **Sipat *Konstruksi***

1. Eksosentris
2. Endosentris

- **Makna**

- (1) Makna enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng makna wujud dhasar
- (2) Makna enggal kanthi ngginakaken tandha makna wujud dhasar
- (3) Makna enggal ingkang *selaras* antawisipun wujud dhasar
- (4) Makna enggal saking wujud dhasar ingkang prakategorial
- (5) Makna enggal saking wujud dhasar ingkang awujud unsur unik
- (6) Makna enggal saking wujud onomatopoeia minangka wujud dhasar